

Regionaal Landschap
Vlaamse Ardennen

Plantgids

*Een leidraad voor het aanplanten
van streekeigen bosplantsoen en fruitbomen*

Redactie: Paul Haustraete (RLVA)

Eindredactie: Paul Haustraete (RLVA)

Omslagfoto: Marc Vanden Borre

Tekeningen: Viviane Lootens

Foto's: Remi Surmont, Paul Haustraete, Eddy Raepsaet, Fruitteeltcentrum KUL, Demonstratiebedrijf Tongeren

Enkele foto's werden overgenomen uit het Spaarmaandboek van CERA Bank, lid van KBC Bank & Verzekering, geschreven door Jef De Coster en uitgegeven door Lannoo.

Vormgeving: Bart Vancoppenolle (RLVA)

Verantwoordelijke uitgever: Eddy Raepsaet

Druk: Van Wassenhove, Oudenaarde

Eerste druk: augustus 1998

Tweede druk: augustus 2001

Niets uit deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs, uitgezonderd korte fragmenten, die uitsluitend voor wetenschappelijk werk of andere recensies mogen worden geciteerd.

Wettelijk depot: D/1998/8205/1

Inhoud

Woord vooraf

Algemeen

1. Regionale Landschappen in Vlaanderen
2. Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen
3. Boomplantactie
  - 3.1. In ere houden en herstellen van het eeuwenoude landschap in de Vlaamse Ardennen
  - 3.2. Hagen en houtkanten cultuurhistorisch benaderd
4. Autochtone bomen en struiken
5. De aantrekkingskracht van bomen en struiken op insecten en vogels
  - 5.1. Aantrekkingskracht op insecten
  - 5.2. Aantrekkingskracht op vogels
6. De juiste boom op de juiste plaats
7. Snoeien van of knoeien met fruitbomen
8. Bestuiving van fruitbomen
9. Ziekten en plagen
  - 9.1. Parasieten
  - 9.2. Schimmels, bacteriën en virussen
10. Afstand van beplantingen

Bomen & struiken

Veldesdoorn, *Acer campestre*
Gewone esdoorn, *Acer pseudoplatanus*
Klimop, *Hedera helix*
Scherpe of Groene hulst, *Ilex aquifolium*
Ruwe berk, *Betula pendula*
Zachte berk, *Betula pubescens*
Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Gewone haagbeuk, *Carpinus betulus*
Gewone hazelaar, *Corylus avellana*
Gelderse roos, *Viburnum opulus*
Wollige sneeuwbal, *Viburnum lantana*
Wilde kamperfoelie, *Lonicera periclymenum*
Wilde kardinaalsmuts, *Evonymus europaeus*
Rode kornoelje, *Cornus sanguinea*
Beuk, *Fagus sylvatica*
Zomereik, *Quercus robur*
Gewone walnoot, *Juglans regia*
Gewone es, *Fraxinus excelsior*
Wilde liguster, *Ligustrum vulgare*
Bosrank, *Clematis vitalba*
Vuilboom, *Rhamnus frangula*
Eénstijlige meidoorn, *Crataegus monogyna*
Mispel, *Mespilus germanica*
Gewone lijsterbes, *Sorbus aucuparia*
Zoete kers, *Prunus avium*
Gewone vogelkers, *Prunus padus*
Sleedoorn, *Prunus spinosa*
Hondsroos, *Rosa canina*
Bosroos, *Rosa arvensis*
Grauwe abeel, *Populus canescens*
Ratelpopulier, *Populus tremula*
Schietwilg, *Salix alba*
Gewone taxus, *Taxus baccata*
Kleinbladige linde, *Tilia cordata*
Veldiep, *Ulmus minor*

Fruitbomen¹

Appel, *Malus domestica*

Court-Pendu Rouge(1)
Grenadier (2)
Jacques Lebel(3)
James Grieve(4)
Oogstappel (Transparente Blanche) (5)
Reine des Reinettes (6)
President Roulin (7)
Schone van Boskoop (Goudrenet) (8)
Joseph Musch (9)
Ossekop (10)
Winterbanana(11)

Peer, *Pyrus communis*

Beurré Hardy(12)
Clapp's Favourite(13)
Comtesse de Paris(14)
Conférence(15)
Doyenné du Comice(16)
Dubbel Flip(17)
Jeanne d' Arc (18)
Jefkespeer(19)
Beurré Alexandre Lucas (20)
Cerlabasse à la Reine (21)
Williams Bon Chrétien(22)

Pruim, *Prunus domestica*

Anna Späth (23)
Bleue de Belgique(24)
Mirabelle de Nancy(25)
Président(26)
Queen Victoria(27)
Reine Claude d'Althann(28)
Reine Claude d'Oullins(29)

Kers, *Prunus avium*

Bigarreau Napoleon(30)
Schneiders späte Knorpelkirsche(31)
Lindekers(32)
Noordkriek(33)

Perzik, *Prunus persica*

Amsden
Broechemse(34)
Reine des Vergers(35)
Vaes Oogst

Kleinfruit

Frambozen, *Rubus idaeus*

Tu1ameen(36)

Marwé

Golden Bliss(37)

Autumn Bliss

Trosbessen, *Ribes rubrum/nigrum*

Jonkheer van Tets

Rovada (38)

Zitavia (39)

Blanka

Tsema

Black Reward (40)

Kruisbessen, *Ribes uva-crispa*

Pax

White Smith (41)

Winham's Industry

Braambes, *Rubus fruticosus*

Loch Ness (42)

Kweeper(43)

Moerbei(44)

Verklarende woordenlijst

Interessante adressen

Dankwoord

Bibliografie

Noten

Woord vooraf

Jaarlijks organiseert onze vereniging een boomplantactie, waarbij de inwoners van de Vlaamse Ardennen zich bosplantsoen, eigen aan de streek, en fruitbomen, oude en nieuwe variëteiten, kunnen aanschaffen. Wij willen iedereen de kans geven om in eigen tuin, boomgaard of weide een stukje natuur tot leven te brengen. Hierbij is het van belang te weten, waarom men plant, wat men plant, hoe men plant en waar men plant. Een gids die op al deze vragen probeert te antwoorden, is dan ook geen overbodige luxe.

Wij hopen dat deze handige plantgids u een eind vooruit helpt en een echte steun betekent als u beslist om aan te planten. De plantgids is een mooi voorbeeld van wat het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen probeert te bereiken, namelijk de bevolking stimuleren, begeleiden en betrekken bij het behoud en de versterking van natuur en landschap in onze Vlaamse Ardennen.

Wij wensen u veel plezier bij de aanplanting en nog veel meer genot achteraf.

Paul Wille
Voorzitter RLVA

Jean-Pierre Van Der Meiren
Ondervoorzitter RLVA

Bij de tweede druk

Dat 3 jaar na de eerste druk reeds een tweede gerealiseerd wordt, bewijst dat er nood was aan onze plantgids. We hebben er gebruik van gemaakt om enkele wijzigingen door te voeren. Zo hebben enerzijds het bodemtype en het koopgedrag bij onze jaarlijkse boomplantacties het aanbod bij de fruitbomen gewijzigd. De resultaten van het onderzoek naar de herkomst van uitheemse bomen en struiken veranderde dan weer het aanbod aan bosplantsoen. U ziet het, wij zoeken steeds naar een aanbod van planten dat eigen is aan onze Vlaamse Ardennen. Enkel zo behoudt onze streek haar landschappelijke identiteit.

Georges De Langhe
Voorzitter RLVA

Jean-Pierre Van Der Meiren
Ondervoorzitter RLVA

Algemeen

4. Regionale Landschappen in Vlaanderen

'Regionale Landschappen' kan men definiëren als aantrekkelijke streken met elk een heel eigen karakter en een grote concentratie aan natuur- en landschapswaarden. De socio-economische ontwikkeling moet gebeuren met respect voor natuur, milieu en landschap: zorg voor het landschap en natuurgericht toerisme als fundamenteën voor een duurzame ontwikkeling van deze streken. De roep van de bevolking naar natuur, rust en zachte recreatie in ons eigen Vlaanderen klinkt almaar luider, terwijl het areaal aan natuur, alle overheids- en privé-initiatieven ten spijt, om diverse redenen nog verder afneemt en/of verbrokkelt... Meer natuur is dus niet alleen een ecologische vereiste, maar ook een economische noodzaak.

De uitbouw van 'Regionale Landschappen' in Vlaanderen steunt grotendeels op buitenlandse voorbeelden. Bij onze oosterburen startte men reeds in 1956 met de oprichting van *Naturparke*, waarvan er momenteel reeds 99 zijn. Tien jaar later staken de Fransen van wal met hun *Parcs Naturels Régionaux*, waarvan er ook reeds 40 bestaan. Ook onze noorderburen erkenden, veel vroeger dan de Vlaamse overheden, de noodzaak van buitengewone landschappen; ondertussen bezitten zij reeds 11 *Waardevolle Cultuurlandschappen*. Heel wat later werden in Wallonië zeven soortgelijke *Parcs Naturels* uitgebouwd en momenteel staan er nog eens vijf in de steigers.

In Vlaanderen is de precieze, wettelijke omschrijving voor een 'Regionaal Landschap' vastgelegd op woensdag 21 oktober 1997. Op deze bewuste dag keurde het Vlaams Parlement het "*Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu*" goed. Artikel 54 is voor de regionale landschappen van groot belang.

Artikel 54

§1 Een regionaal landschap is een duurzaam samenwerkingsverband ingesteld op voorstel van een provincie of drie of meer aaneengesloten gemeenten gericht op overleg en samenwerking met de betrokken doelgroepen ter bevordering van het streekeigen karakter, van natuurrecreatie en natuureducatie, van recreatief medegebruik, van het natuurbehoud en van het beheer, herstel, aanleg en de ontwikkeling van kleine landschapselementen.

Het regionaal landschap is gericht op de bevordering van een draagvlak en heeft geenszins een reglementair karakter.

§2 De Vlaamse Regering stelt de nadere regels vast met betrekking tot de erkenning, de organisatie, de werking, subsidiëring en opheffing van de regionale landschappen.

Vlaanderen is acht regionale landschappen rijk: *Westvlaamse Heuvels, Dijleland, Zenne, Zuun en Zoniën, Noord-Hageland, Haspengouw, Meetjesland, Kempen en Maasland* en *Vlaamse Ardennen*. Net zoals bij de omringende landen staan ook bij ons nog een aantal streken te popelen om het keurmerk 'regionaal landschap' te bekomen.

4. Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen

De reiziger, of hij nu van Brussel, Gent, Kortrijk of Doornik komt, wordt in het zuiden van Oost-Vlaanderen met een onverwacht verrassende streek geconfronteerd met beboste heuvels en steile hellingen. De Vlaamse Ardennen met de drie steden Oudenaarde, Ronse en Zottegem, hebben meermaals schilders en auteurs geïnspireerd (Adriaan Brouwer, Valerius de Saedeleer, Hugo Claus, Herman Teirlinck,...). Maar naast deze drie steden, de unieke natuur, de prachtige landschappen en vergezichten zijn ook de tientallen pittoreske dorpjes zeker een bezoekje waard (enkele dorpskernen fungeerden in het verleden nota bene als opnamelocatie voor films en televisieseries).

De geïnteresseerde wandelaar, de geoefende fietser, de Bourgondische levensgenieter, ieder vindt ongetwijfeld zijn gading in de Vlaamse Ardennen. De vele cultuurhistorisch waardevolle monumenten en gebouwen getuigen stilzwijgend van een roemrijk verleden. In elk geval mag men niet nalaten om op geregelde tijdstippen halt te houden om te proeven van de talrijke streekspecialiteiten, die nog steeds volgens de aloude traditie bereid worden. Het bijwijken adembenemend landschap doet u zowaar vergeten dat u zich in Vlaanderen bevindt.

Dit landschap dat voor het eerst door Omer Wattez 'Vlaamse Ardennen' werd genoemd, kreeg nooit een duidelijke geografische begrenzing. De regio maakt deel uit van de Vlaamse Heuvelstreek: de heuvelrij die zich uitstrekt van de Kasselberg (Kassel) in Noord-Frankrijk tot de Bolderberg (Zolder) in Limburg. Deze heuveltoppen zijn west-oost georiënteerd en hebben alle een vergelijkbare geologische oorsprong. Ooit vormden zij een zandbank in de tertiaire zee (Mioceen) die onder meer bestond uit een harde, ondoordringbare ijzerzandsteenlaag (het roestbruine Diestiaanzand). Door een kanteling van de Euraziatische plaat, trok de zee zich noordwaarts terug. Het ijzerhoudend zand bovenop de achtergebleven heuvels heeft als kenmerk dat het bijzonder veel weerstand biedt aan erosie als gevolg van ondermeer regenwater. Deze 'getuigeheuvels' lagen op een rechte lijn in zee en dat ziet men nog steeds heel duidelijk op de topografische kaarten (kaartnummers 29/7-8 en 30/5-6).

In de Vlaamse Ardennen hebben de 'getuigeheuvels' een hoogte van maximaal 150 m (Kluisberg, Hotond, Muziekberg, Pottelberg). Vanaf deze ruggengraat daalt een sterk versneden plateaugebied in de richting van de Schelde. Dit wordt doorsneden door relatief diepe valleien, waarvan de Zwalm- en Maarkebeekvallei de belangrijkste zijn.

Deze geomorfologische kenmerken waren de basis om de grenzen van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen vast te leggen. Volgende gemeenten en steden maken bijgevolg momenteel deel uit van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen:

Brakel	Maarkedal
Horebeke	Oudenaarde
Kluisbergen	Ronse
Kruishoutem	Wortegem/Petegem
Lierde	Zottegem

Momenteel loopt de procedure waardoor ook Zingem mogelijks binnenkort deel zal uitmaken van RLVA. 'Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen' als organisatie streeft ernaar de verschillende actoren in de streek op een positieve manier met elkaar in contact te brengen om te komen tot een dynamische ontwikkeling van de streek. Het RLVA heeft een vzw-structuur; het bestuur van het RLVA wordt waargenomen door de provincie Oost-Vlaanderen, de tien gemeenten en ook diverse belangengroepen uit de streek (natuurverenigingen, landbouworganisaties, toeristische verenigingen,...). In samenspraak met hen worden de concrete lijnen voor de dagelijkse werking uitgetekend.

5. Boomplantactie

Een jaarlijks terugkerend initiatief van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen is de Boomplantactie. Elk jaar opnieuw wordt een uitgebreid gamma aan fruitbomen en bosplantsoen aangeboden. Het uiteindelijke doel van deze actie is tweeledig: enerzijds de aanplanting van (hoogstam)fruitbomen herwaarderen en anderzijds de bevolking en openbare besturen stimuleren om streekeigen, autochtoon bosplantsoen aan te planten.

3.1. In ere houden en herstellen van het eeuwenoude landschap in de Vlaamse Ardennen

Eeuwenlang bepaalden hoogstamboomgaarden het typisch uitzicht van de Vlaamse Ardennen: op het platteland was het vrij gewoon dat boerderijen, en ook een enkele particuliere woning een hoogstamboomgaard bezaten. 's Zomers werd in de schaduw van de fruitbomen gegeten en gefeest, de tafels verrijkt met borden vol pruimen en kleinfruit. In het najaar volgde de oogst van voornamelijk appels en peren, die tot diep in de winter verbruikt werden.

In de jaren zestig leidde de massale aanplanting van laagstamfruitrassen tot een overproductie van fruit. Bovendien werden er subsidies uitgekeerd voor het rooien van hoogstamboomgaarden. Het eens zo mooi ogende Vlaamse landschap verloor snel een van zijn meest markante elementen: de aloude boomgaard.

FOTO BOOMGAARD DE METS BRAKEL

Niet iedereen ervoer die uitgekeerde subsidie en de kappingen als een meerwaarde voor economie of milieu. Na het massaal rooien groeide in de jaren zeventig bij een aantal liefhebbers en verdedigers van de oorspronkelijke hoogstamboomgaarden (en boomgaardlandschappen) het idee om het behoud en de herwaardering van dit cultuurpatrimonium na te streven. Dit impliceerde tevens het behoud en de inventarisatie van de oude, typische fruitvariëteiten. Uit dit streven en uit liefhebberij werd de vzw Nationale Boomgaardenstichting geboren. Georganiseerde lesbeurten zorgden verder voor de naambekendheid van deze vzw en al vrij vlug werd zij overstelpt met vragen over de aanplanting en het onderhoud van hoogstamboomgaarden.

Zo gebeurde het ook in de Vlaamse Ardennen waar de Stichting Omer Wattez (de overkoepelende milieubeweging in de streek) in 1986 van wal stak met een jaarlijkse Boomplantactie.

RIET BOOMPJES AAN HET PLANTEN IN HET PADDENBROEK

In 1994 nam het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen de fakkel over. Op zeven jaar tijd werden iets minder dan 1500 perenbomen en meer dan 2000 appelbomen aangeplant. De bevolking is telkens opnieuw bereid om, mits een kleine inspanning, zelf gezond fruit te telen. Vanaf 20 are bruikbare grond is het de overweging al meer dan waard om een hoogstamboomgaard aan te planten. De investering vereist, dankzij de subsidiëring in de meeste gemeenten voor de aanplant en het onderhoud, een beperkte financiële inspanning. Als klap op de vuurpijl volgt, als de aanplanting verzorgd wordt, na enkele jaren een rijke oogst.

Is de beschikbare oppervlakte kleiner, dan nog blijft het interessant om één of enkele hoogstammen aan te planten. Kiest men voor halfstammen, hou er dan rekening mee dat een wandeling in de boomgaard onmogelijk wordt of dat het gazon maaien geen sinecure wordt door de lage kruinen. Een combinatie van hoog- en halfstammen is natuurlijk ook een valabel alternatief.

Het aanplanten van een hoogstamboomgaard levert heel wat voordelen op voor de particulier:

1. De fruitproductie komt later op gang dan bij laagstambomen maar de opbrengst is des te groter.
2. De productieperiode duurt tientallen jaren langer dan de slechts vijftien productieve jaren van een laagstam.
3. Als toemaatje zijn er veel gemeentebesturen die momenteel zowel de aanplanting als het onderhoud van een hoogstamboomgaard subsidiëren.

Voor de liefhebber van gezond fruit en voor de landbouwer zijn hoogstamfruitbomen aan te bevelen. Er bestaat een ruime rassenkeuze, die zelfs verschilt van streek tot streek. Bovendien vormt een boomgaard een mooi geheel met de natuurlijke omgeving. Het is wel aangewezen om de bomen tegen vraat van vee en wild te vrijwaren door het aanbrengen van een degelijke boomkorf. Dit kan bijvoorbeeld door drie palen rond de boom in de grond te plaatsen en bovenaan met elkaar te verbinden; rond de palen wordt prikkeldraad gespannen om het vee en wild te weren. Ook ganzen, geiten en schapen lusten de schors van een jong fruitboompje; kippen daarentegen berokkenen geen last aan de bomen. Dat hoogstammen omwille van een hogere resistentie minder teeltzorgen nodig hebben, wordt door fruitkenners ten stelligste ontkend; deze stelling heeft trouwens grotendeels een historische achtergrond. Hoogstammen werden vroeger eerder uit liefde aangeplant en de verzorging was bijgevolg navenant: snoei en algemene verzorging van de fruitbomen gebeurden veel bewuster en regelmatig. Thans worden fruitbomen doorgaans aangeplant uit liefhebberij; snoei en verzorging komen niet meer op de eerste plaats.

Wenst men uit commerciële overwegingen fruit te telen, dan is de aanplant van een laagstamboomgaard de beste keuze. Fruitbomen aanplanten doet men echter niet impulsief; maak eerst en vooral een grondplan op van de beschikbare ruimte. Rekening houdende met de gebruikelijke plantafstanden, kan men al een idee krijgen van het mogelijke aantal te planten fruitbomen. Het plannetje zal ook altijd een geheugensteun blijven, mocht men de naam van de aangeplante variëteiten vergeten zijn.

Bovendien worden kleine boompjes groot; de tijdige aanschaf van een degelijke ladder en dito snoeimateriaal is dan ook aangewezen.

4.2. Hagen en houtkanten cultuurhistorisch benaderd

Beschikt men over voldoende ruimte, dan kan men gerust overwegen om een windkering, bestaande uit een gemengde haag van *Sleedoorn*, *Hulst*, *Veldesdoorn*, *Zomereik* en *meidoorn* aan te leggen. Deze houtkant beschermt verdere aanplantingen tegen wind en vorst. Hij huisvest daarnaast een rijke verscheidenheid aan insecten, waaronder een hele hoop schadelijke, maar ook hun natuurlijke belagers. Voor de meidoorn geldt een ander verhaaltje: volgens de ene, al dan niet officiële bron, is hij een broeihaard van het fameuze perenvuur; volgens andere, binnen- en buitenlandse bronnen, draagt meidoorn deze bacterie, *Erwinia amylovora*, net zoals veel andere planten. In 1990 verscheen een rapport over de rol van de meidoorn bij het aantreffen van bacterie- of perenvuur in boomgaarden. De studie werd uitgevoerd in 1987, 1988 en 1989 door de Landbouwuniversiteit van Wageningen en de Plantenziektenkundige Dienst van Nederland. Volgens dit rapport blijkt dat de invloed van meidoorn op de verspreiding van bacterievuur naar boomgaarden erg werd overschat;

bijgevolg blijft de meidoorn zijn waarde behouden net als alle andere struiksoorten in een haag of houtkant. De (her)aanleg van houtkanten wordt reeds jarenlang beklemtoond door milieu- en natuurverenigingen. De reden hiervoor is duidelijk: de ecologische waarde van houtkanten staat buiten kijf, onder meer als broedplaats voor zangvogels, als lineair element voor proovogels, als huisvesting en voedselkamer voor velerlei insecten en als beschutting voor kruidachtigen.

Ook de landschappelijk-esthetische waarde van houtkanten is voor de Vlaamse Ardennen onmiskenbaar. Het cultuurhistorisch aspect van houtkanten wordt jammer genoeg al te dikwijls ondergewaardeerd.

Voor de Vlaamse Ardennen kunnen we een zestal types houtkanten onderscheiden:

➤ **Opgaande bomenrij**

De samenstelling van opgaande bomenrijen, nu grotendeels bestaande uit populieren, was in de voorgaande eeuwen veel gevarieerder. Historisch onderzoek wijst uit dat de belangrijkste boomsoorten in de perceelsrand of de wegberm van de Vlaamse Ardennen *Beuk, Zomereik, Olm, Grauwe abeel, wilg* en *Gewone es* waren.

➤ **Hakhoutkant op barm**

In het heuvelland van de Vlaamse Ardennen zijn vele "barmen" (Dialect voor taluds) met hakhout bezet. Dit is typisch voor holle wegen. Vele soorten houden in hakhoutvorm erg goed de bodem vast, zodat erosie wordt tegengegaan. De meeste van deze hakhoutkanten bestaan uit *Hazelaar, Gewone es, Haagbeuk, olm, Zwarte els, Gewone vlier, Rode kornoelje* en/of *Gelderse roos*.

➤ **Knotbomenrij**

Erg gekend zijn de vrij lage knotwilgen en knotpopulieren, maar oorspronkelijk werden in de Vlaamse Ardennen bijna alle soorten geknot en zelfs beduidend meer dan in andere streken: *Gewone es, Haagbeuk, Zomereik, olm, Zwarte els, Grauwe abeel, Veldesdoorn*. Sporadisch groeien de rijen zelfs metershoog uit.

➤ **Kaphaag**

Dit type houtkant komt enkel voor in de Vlaamse Ardennen. Het is eveneens een knotbomenrij maar de plantafstand is kleiner (0,30 m tot 1 m) en de kaphoogte lager (1,30 m tot 2 m). In tegenstelling tot knotbomen werd dit type bijna uitsluitend gevonden bij oude woningen. De meeste kaphagen bestaan uit *Gewone es*. In een recenter verleden werd het hout uit kaphagen (*Gewone es, Haagbeuk, Veldesdoorn*) vooral als geriefhout gebruikt, o.a. voor stelen van spades en bezems.

➤ **Geschoren haag**

Eén van de voormalige functies van hagen was de veekering. Die hagen bestonden dan bij voorkeur uit doornige struiken. Oorspronkelijk werd vooral *meidoorn* aangeplant en vaak vulde de haag zich spontaan met *Sleedoorn, Hulst, Hazelaar, Braam, Heggeroos* en/of *Hondsroos* aan. Rond bebouwing hadden de hagen, net zoals nu, een zuiver ornamentele functie. In historisch opzicht waren *olm, Haagbeuk* en *Taxus (Spaans hout)* de belangrijkste haagsoorten. Andere gebruikte soorten waren *Beuk* en *Hulst* en vooral vanaf de 19de eeuw *Wilde liguster*.

➤ **Gemengde houtkant**

Het betreft hier diverse en willekeurige combinaties van bovenstaande types. Omwille van de variatie die dit type bezit, is een gemengde houtkant ecologisch het meest interessant. Een dubbele rij aanplanten verhoogt nog die ecologische waarde.

Voor het behoud van de eigenheid en de gaafheid van ons landschap is het conserveren (behouden en onderhouden) en aanplanten van elk type zeker aangewezen. Net zoals molens, kapelletjes of oude kasseiwegtracés bevatten ze immers waardevolle informatie over onze eigen cultuurgeschiedenis.

4. Autochtone bomen en struiken

Naast het aanleggen van een boomgaard is de tuin heel geschikt voor het aanplanten van streekeigen, inheems groen. Beschikt men over veel ruimte, dan kan men een bosje en/of een houtkant aanleggen. Dit stukje natuur is de leefwereld van een zeer gevarieerde vogel-, insecten- en zelfs kruidenwereld. Bij de selectie van de beschreven bomen en struiken hebben wij ons laten leiden door de resultaten van een studie uitgevoerd in opdracht van AMINAL, Afdeling Bos en Groen en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, in nauwe samenwerking met het RLVA, omtrent een systematische inventarisatie van de autochtone boom- en struiksoorten in de Vlaamse Ardennen. Het grondgebied van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen beslaat bijna 42.000 km². Het spreekt vanzelf dat niet overal hetzelfde bodemtype voorkomt. Samen met de verspreidingsgrens van de bomen en struiken, heeft dit tot gevolg dat deze niet overal spontaan voorkomen. Als de autochtoniteit van de besproken boom of struik vrijwel vast staat of er is een grote mate van waarschijnlijkheid, dan wordt dit aangeduid met een 'x'; indien er grotere twijfels bestaan omtrent de autochtoniteit van de soort dan wordt dit eveneens vermeld.

Momenteel wordt onderzocht hoe de 'moederbomen' (waarvan nagenoeg 100% zekerheid bestaat dat ze autochtoon en streekeigen zijn, zodat ze in aanmerking komen om de vruchten te oogsten) daadwerkelijk beschermd en gevrijwaard kunnen worden van vernietiging. RLVA streeft ernaar om bij toekomstige Boomplantacties enkel oorspronkelijk inheems materiaal te koop aan te bieden. Reeds jaren immers planten overheden en terreinbeherende verenigingen plantsoen, opgekweekt uit zaad dat afkomstig is uit veelal Zuid Europese landen (waar de lonen veel lager zijn). Jammer genoeg is de genetische achtergrond van deze planten niet afgestemd op de lokale groei- en bloeiomstandigheden. Dit leidt in vele gevallen tot een geringe duurzaamheid van de aanplantingen. Tot voor enkele jaren waren er immers weinig mensen bekommerd om de herkomst van bomen en struiken.

Een definitie van autochtoon of oorspronkelijk inheems is te vinden bij Heybroeck²:

"Autochtoon is plantmateriaal dat zich sinds zijn spontane vestiging na de ijstijd altijd slechts ter plekke heeft verjongd, of kunstmatig verjongd is met strikt lokaal oorspronkelijk materiaal".

Deze definitie houdt in dat oorspronkelijk inheemse soorten, maar ingevoerd uit een andere geologische regio of een andere klimaatzone, niet als oorspronkelijk inheems beschouwd kunnen worden. De genetische eigenschappen zijn bepalend voor het al dan niet aanplanten van het plantsoen in een bepaalde streek: die eigenschappen zijn onder meer de aanpassing aan klimatologische omstandigheden zoals vorstresistentie, tijd van uitlopen, duur van de vegetatieperiode, begin van bloei, etc. Ook de ziektegevoeligheid, de groei kracht, de stamvorm, de betakking en de kroonvorm zijn genetisch bepaald.

Het is dus van cruciaal belang om goed genetisch plantmateriaal te gebruiken. Daarbij is sensibilisatie van bevolking en gemeentebesturen uiterst belangrijk. In 1999 startte RLVA met het oogsten van zaad van autochtone bomen en struiken. In 2000 gebeurde dit opnieuw met veel meer succes dank zij de inzet van zes RLVA-arbeiders. Sedert de boomplantactie van 2000 kopen de inwoners van de Vlaamse Ardennen de eerste autochtone struiken; het gaat hierbij om Bosroos en Hondroos. Stelselmatig zal het gamma autochtoon materiaal, naargelang de beschikbaarheid van het gekiemd zaad, uitgebreid worden.

Bij de bespreking van het bosplantsoen, hebben wij rekening gehouden met de ecologische eisen, de karakteristieken en het autochtoon karakter van de bomen en struiken. In de leemstreek komt het besproken bosplantsoen zonder enig probleem in aanmerking om aan te planten. De zandstreek

levert beperkingen op: *Veldesdoorn*, *Hulst*, *Haagbeuk*, *Rode kornoelje* en *Wilde kardinaalsmuts* kunnen soms moeilijk aanslaan. Ook wat de boomsoorten betreft is het voor de zandstreek minder evident: enkel op natte zandgronden kunnen *Zwarte els*, *Hazelaar*, *Gewone es*, *Zomereik*, *Zachte berk*, *Vuilboom*, *Lijsterbes* en *Eénstijlige meidoorn* met kans op succes aangeplant worden.

Naast de ruime keuze streekeigen bomen en struiken bieden wij ook nog drie struiken aan, namelijk *Taxus*, *Wilde liguster* en *Wollige sneeuwbal*, die eerder geschikt zijn voor de tuin, maar die zich niet lenen om in houtkanten of bosjes aan te planten.

5. De aantrekkingskracht van bomen en struiken op insecten en vogels

De Vlaamse Ardennen is een vrij "gaaf" gebleven gebied in Vlaanderen. De regio levert ons een mengeling van prachtige vergezichten, beboste heuveltoppen, glooiende open kouters en groene valleien. Jammer genoeg werden en worden nog steeds de eens alom aanwezige houtkanten, heggen, hagen en (knot)bomen al dan niet legaal verwijderd. Toch vormen deze elementen de *conditio sine qua non* voor de ontwikkeling van vele organismen: ze spelen een heel belangrijke rol bij het behoud van de biodiversiteit (dit is de verscheidenheid aan planten- en diersoorten binnen een bepaald gebied).

5.1. Aantrekkingskracht op insecten

Van het besproken bosplantsoen zijn er enkele die in aanmerking komen als drachtplant voor bijen, hommels, vlinders, kevers en andere. Door rekening te houden met deze eigenschap, kan aan de beplanting een extra dimensie gegeven worden. Eenvoudigheidshalve is onderstaande lijst samengesteld naargelang het bloeiseizoen.

Voorjaarsbloeiers	Zomerbloeiers	Najaarsbloeiers
Veldesdoorn, <i>Acer campestre</i> Gewone esdoorn, <i>Acer pseudoplatanus</i> Meidoorn, <i>Crataegus spp.</i> Mispel, <i>Mespilus germanica</i> Zoete kers, <i>Prunus avium</i> Gewone vogelkers, <i>Prunus padus</i> Sleedoorn, <i>Prunus spinosa</i> Wilgensoorten, <i>Salix sp.</i> Gewone lijsterbes, <i>Sorbus aucuparia</i> Hulst, <i>Ilex aquifolium</i> Taxus, <i>Taxus baccata</i> Fruitbomen	Bosrank, <i>Clematis vitalba</i> Wilde liguster, <i>Ligustrum vulgare</i> Rozensoorten, <i>Rosa spp.</i> Lindesoorten, <i>Tilia spp.</i>	Klimop, <i>Hedera helix</i>

Doorgaans kan men stellen dat fruitbomen goede voorjaarsdrachtplanten zijn als ze niet behandeld worden met chemicaliën (insecticiden, fungiciden, etc.).

4.2. Aantrekkingskracht op vogels

Vogels volgen veelal goed ontwikkelde houtkanten en bomenrijen om in de omliggende velden voedsel te zoeken. Natuurlijk vormen deze lineaire elementen zelf ook een ideale voedselbron voor zowel insecteneters als zaadeters. Zangvogels zijn ongetwijfeld de meest opvallende dieren in een haag, houtkant of bos. Ze zijn alle overdag actief en zijn vooral in het voorjaar vrij luidruchtig. De mannetjes zijn dan in goede doen om enerzijds een wijfje te lokken en anderzijds om hun territorium af te bakenen. Typisch voor heggen, hagen en houtkanten zijn onder meer *Pimpelmees*, *Grauwe vliegenvanger*, *Roodborstje*, *Winterkoninkje*, *Merel*, *Koolmees*, *Lijster*, etc. De meeste zangvogels die in haagkanten broeden zijn insecteneters. Ze pikken met hun fijne snavel insecten uit de spleten in de schors, tussen de afgevalen bladeren of uit de grond. 's Winters daarentegen schakelen ze over op bessen en zaden, omdat insecten eerder schaars zijn. Zaadeters, zoals de *Houtduif*, en vertegenwoordigers van de vinkenfamilie, bezitten een korte, kegelvormige bek. Met hun scherpe randen kraken, pellen en verbrijzelen ze harde zaden. Sommige zaadeters schakelen 's zomers over op dierlijk voedsel en brengen hun jongen groot met insecten. Zowel zaadeters als insecteneters schuwen ook de bessen en de vruchten niet. Zaadeters malen in hun spiermaag de harde zaden van de bessen extra fijn. Insecteneters daarentegen scheiden de zaden onverteerd uit. M.a.w. het zijn niet de *vinken*, maar wel de *Lijsters*, *Merels*, *Roodborstjes* en *mezen* die instaan voor de verspreiding van bessendragende planten. Ook al zijn lijnvormige beplantingen doorgaans minder soortenrijk dan bossen, toch blijkt uit het voorgaande het belang van bessen en vruchten aan struiken en hagen. Wel komen in lijnvormige aanplantingen bepaalde vogelsoorten in groter aantallen voor dan in bosgebieden. Daarvoor is in de eerste plaats de lengte van de haagkant van belang. Ook al dan niet solitaire (knot-) bomen herbergen dikwijls verschillende vogelsoorten, om er te broeden, te rusten of te eten: *Torenvalk*, *Kauw*, *Steenuil*, *Gekraagde en Zwarte roodstaart*, *Matkopmees* en andere. Wetenschappelijk onderzoek, o.a. in West-Vlaanderen, toont aan dat een afname van het aantal knobomen een zekere daling van ondermeer de steenuilpopulatie tot gevolg heeft. Hieruit blijkt des te meer het belang van bomenrijen, heggen, houtkanten en solitaire bomen als levensnoodzakelijke verblijfplaatsen voor o.a. de avifauna.

5. De juiste fruitboom op de juiste plaats

De grond en de daarbij gepaard gaande grondvochtigheid zijn bepalende factoren bij de aanplanting van fruitbomen. Algemeen kan gesteld worden dat de standplaats 's zomers vochtig (niet nat) moet zijn en in de winter droog. In de zandleem- en de leemstreek (Vlaamse Ardennen) zullen de fruitbomen veelal goed gedijen. De ideale bodem is kalk- en humusrijk.

Waterzieke gronden worden best ontwaterd en bij aanplanting doet men er goed aan om een heuveltje aan te leggen om de wortels droog te houden. Vooral appels zijn kanker gevoelig op natte gronden. Een kweeper daarentegen kan gerust iets vochtiger staan.

Een droge zandgrond kan men geschikt maken voor aanplanting door regelmatig organisch materiaal toe te dienen. Is men van plan om meerdere soorten aan te planten, hou er dan rekening mee dat appels, peren en kersen de grootste bomen worden. Perziken en pruimen daarentegen blijven eerder klein.

Peren en pruimen eisen veel zon, appels daarentegen verdragen ook wat schaduw. In het algemeen kan men stellen dat de zon het uitzicht en de smaak bepaalt van veel vruchten. Peren en pruimen staan best beschermd en worden liefst afgeschermd tegen de oosten- en noordenwinden. De reden is eigenlijk vrij simpel: ze bloeien vroeg in het voorjaar, waardoor ze heel kwetsbaar zijn voor late nachtvorst.

Planten gebeurt wanneer de boom in rust is (*grosso modo* van november tot en met maart), maar nooit als het vriest. Plant men de boom voor de winter, dan staat hij reeds stevig vast, wanneer in het volgende voorjaar de groei terug op gang komt. Plant men pas enkele weken na de ontvangst van het plantgoed, dan moet het plantgoed ingekuild worden, zodat de aarde de wortels tegen uitdrogen of bevriezen beschermt. Wring de wortels niet in een te kleine plantput. Voorzie een ruime plantput, liefst dubbel zo groot als het wortelstelsel.

De *steunpaal* slaat men vooraf in de grond aan de windzijde van de te planten boom; op deze manier voorkomt men beschadiging van het wortelstelsel.

Zorg dat de *boom* even diep geplant wordt als in de boomkwekerij; er is een duidelijk kleurverschil merkbaar onderaan de stam. Let er ook op dat het begin van de kroon bovenaan de steunpaal uitkomt. Indien dit niet zo is, loopt men de kans dat bij hevige wind de kroon telkens opnieuw tegen de paal gesmeten wordt, met alle nadelige gevolgen.

Fruitbomen verteren heel slecht chemische meststoffen, noch verse stal mest in de plantput. Het gevaar is niet ondenkbeeldig dat bij toediening van meststoffen in de plantput wortelverbranding zal optreden. Vooraleer het plantgat volledig met aarde te vullen, is het aan te raden om er een emmer water in te gieten. Op deze manier vult de gestorte aarde de ruimte tussen de wortels goed op. De grond licht aandrukken en rond het pas geplant boompje de bodem afdekken met een laag goed verteerde stal mest, gazonmaaisel, compost of stro, vermijdt uitdrogen van de grond en kiemen van onkruid.

Net zoals elk ander bladgewas neemt een fruitboom voedsel uit de lucht (CO₂) en uit de grond (water en mineralen). Sommige van die mineralen zijn in onuitputtelijke hoeveelheden aanwezig omdat iedere grond er een grote voorraad van bezit of omdat uiterst kleine hoeveelheden (van ondermeer Chloor, Natrium, Zwavel, Magnesium etc.) opgenomen worden door de plant. Vier elementen zijn van levensbelang als voedingstof (Calcium, Fosfor, Kalium of potas en Stikstof). Een tekort aan mineralen, of soms ook een slechte verhouding, veroorzaken stoornissen in de groei en de productie. Het is dan ook aan te raden om één maal per jaar de fruitbomen te bemesten met Stikstof, Fosfor en Kalium en in mindere mate met Calcium (dit wordt ook opgenomen via het blad), Magnesium en Zwavel. Hou er wel rekening mee dat appels meer kalk (in de vorm van superkalk of

zeewierkalk) vragen dan peren. Omdat de voedselopnemende wortels zich vooral aan het uiteinde van de wortels bevinden, is het zinloos om tegen de stam aan te bemesten. De bemesting dient te gebeuren vanaf de onbemeste ring rond de stam tot de ring die ongeveer anderhalve maal de straal van de kruin omvat (zie tekening).

Oktober is het ideaal tijdstip om die bemesting uit te spreiden omdat de meststoffen minder door het gras worden opgenomen en omdat de (overvloedige) neerslag in de herfst de voedingstoffen naar de wortels voert.

Ook de waterhuishouding en het vastleggen van de voedingstoffen is van belang. Dit wordt vooral bepaald door het humusgehalte. De humus bewaart de overtollige voedingstoffen en houdt deze ter beschikking van de wortels. Dit belet in grote mate dat het te veel aan voedingstoffen (voornamelijk potas en stikstof) verloren zou gaan. De humus houdt terzelfdertijd ook het water vast, waardoor de grond ook in droge perioden voldoende vochtig blijft.

7. Snoeien van of knoeien met fruitbomen

Snoeien is een vak apart en dat leert men niet uit een boek: men moet het gewoon doen. Het is veel leerrijker een ervaren iemand uit te nodigen om enkele uurtjes te komen helpen, dan urenlang in boeken te snuffelen. Desalniettemin geven wij een aantal handige, algemene tips om het snoeien toch enigszins te verduidelijken.

Als de vruchten van laagstamfruitbomen na een vijftiental jaar klein en schurftig worden, is dit een duidelijke aanwijzing dat de bomen best vervangen worden. Als dit probleem zich voordoet bij vruchten van hoogstambomen, is de tijd rijp om de eerstkomende winter de bomen eens grondig te snoeien. Gouden stelregel hierbij is dat er voldoende zon en licht in de kruin valt, zodat er in het voorjaar sterke bloembotten kunnen gevormd worden. Er bestaat immers een levensgroot verschil tussen goed gesnoeide en niet of slecht gesnoeide fruitbomen met betrekking tot de vruchtkwaliteit en de ziektegevoeligheid. Remi Cansse³, erkend snoeier uit de streek, stelt het als volgt:

Bij de meeste fruitbomen ontstaan de vruchten uit bloemknoppen, ook botten genoemd. De vruchten staan vooral op korte twijgjes, de zogenaamde kortloten, en minder op de langloten. Veel kortloten op de boom betekent veel en klein fruit, tenzij we uitdunnen in de lente. Langloten zijn onvruchtbare twijgen en een groot aantal ervan is natuurlijk niet wenselijk. Kortloten worden gevormd bij zwakke groei en langloten bij sterke groei.

De snoei loopt nauw samen met de levensloop van een fruitboom: Een fruitboom moet de eerste jaren, tijdens zijn *jeugdfase*, sterk groeien om snel een voldoende grote kruin te vormen. De boom maakt dan automatisch weinig bloemknoppen. Later, tijdens de *productiefase*, mag hij niet te sterk meer groeien, zodat hij nieuw vruchthout en voldoende bladeren zou vormen. Er zijn immers voldoende bladeren nodig om de vruchten te voeden en de sapstroom door de boom te trekken. De zwakkere groei bekomen we door zo weinig mogelijk te snoeien, want snoei prikkelt de groei. Voornamelijk de langloten mogen niet ingekort worden. Groeien er toch te veel langloten op de boom, snoei de meeste volledig weg en hou alleen deze met de goede richting over. Heeft men te veel kortloten op de boom, snoei er een flink pak weg.

Kortom, een snelgroeiende boom maakt weinig bloemknoppen, een rijk bloeiende en vrucht dragende boom groeit bijna niet meer.

Uiteindelijk volgt de *ouderdomsfase* van de boom. Ondanks de snoei zal de boom nog weinig groeien. De boom produceert gestaag minder vruchten en begint af te takelen: zware takken breken af en de boom begint te kwijnen.

tekening vruchttakken

Ook de stand van de takken is voor de vruchtproductie van belang: verticale takken groeien veel en bloeien weinig; bij horizontale takken is het net omgekeerd. Men kan dit euvel in juni verhelpen door éénjarige steile takken horizontaal uit te buigen, zodat ze het volgend jaar bloeien. Het beste ogenblik voor de snoei is afhankelijk van de soort. Algemeen kan men stellen dat appelaars en perelaars in de winterperiode gesnoeid worden, maar niet tijdens vorstperioden. Jonge appelaars of perelaars (jonger dan vier jaar) snoeit men best in het voorjaar (maart/april). Doet men dit in december of januari, dan is de kans op vorstschade des te groter. Oudere appel- en perenbomen kunnen gesnoeid worden van december tot maart. Zwakke groeiers snoeit men het eerst (in januari), omdat vroeg snoeien de groei bevordert; sterke groeiers snoeit men in maart, omdat laat snoeien de groei afremt. Om een betere vruchtzetting te bekomen, is een zomersnoei ook aangewezen (vanaf half juni voor peren en vanaf half juli voor appels). Dit brengt voldoende lucht en licht in de kruin en rond de vrucht. Steenvruchten zoals kersen-, perziken- en pruimenbomen worden veel minder gesnoeid. Het beste tijdstip om deze te snoeien is na de pluk in de late zomer. Hetzelfde geldt voor het meeste kleinfruit.

Als men plots tot het besef komt dat die oude, verwaarloosde fruitboom in de tuin eens deftig moet gesnoeid worden, dan loopt men het risico dat de boom zichzelf kapot gaat groeien door al die groeiprikkels die men hem geeft. Het is dus aangewezen om een meerjarenplan op te stellen voor het snoeien van verwaarloosde bomen. Veelal is het zelfs wenselijker om een aantal zware takken in hun geheel te verwijderen, dan vele kleine takjes weg te snoeien. Het is zelfs aan te raden dit te spreiden over zomer én winter om de sterke zomergroei wat te temperen. Dat komt de vorming van bloemknoppen het volgende jaar zeker ten goede.

Inzicht in de onderdelen van een fruitboom bevordert de kennis van het begrip 'snoei':

- *de stam*: de lengte bij een halfstam bedraagt ca. 125 cm; bij een hoogstam ca. 200 cm.
- *de harttak*: een dominerende en stevige tak die liefst vanuit de stam zo verticaal mogelijk groeit.
- *de gesteltakken*: staan schuin op de harttak, liefst onder een hoek van 30°; het aantal varieert volgens de kruin; een ideale toestand bestaat erin dat men door snoei drie etages en een piramidevorm bekommt.
- *de vruchttakken*: staan links en rechts op de verschillende gesteltakken; ze groeien ook onder een hoek van 30° en zoveel mogelijk weg van de gesteltakken, omdat ze anders met deze laatste concurreren; de bovenste groeien te sterk en de onderste te zwak zodat het beter is om zowel de bovenste als de onderste te verwijderen; bij de korte snoei (dit houdt in dat men een korte vruchttak bekommt) bedraagt de afstand tussen elke vruchttak ca. 20 cm; bij de lange snoei (dit houdt in dat men een lange vruchttak bekommt) ca. 50 cm.
- *de verlengenis*: een stevige éénjarige twijg, die op het uiteinde van een gesteltak, de stam en/of de harttak staat; in de onmiddellijke omgeving ervan bevindt zich meestal een sterke twijg, die een 'concurrent' genoemd wordt.

Een fruitboom wordt doorgaans gesnoeid, opdat het licht alle delen van de boom zou bestralen. Daardoor zal de kwaliteit en kwantiteit van de vruchten positief beïnvloed worden. Zon laat de vruchten rijpen; zon en wind drogen snel de natte bladeren. Tevens zal de boom gezond blijven, omdat schimmelsporen minder kans krijgen om te ontkiemen. Een goede snoei verlengt tenslotte de levensduur van de boom.

Algemene richtlijnen bij de snoei van fruitbomen (tekening)

Fruitbomen snoeien betekent dat de *vormsnoei*, of de *onderhoudssnoei* of de *totale verjeugdiging* wordt aangepakt.

1. De vormsnoei

Met de vormsnoei, tijdens de jeugdfase van de boom, wordt het geraamte van de kruin gevormd. We streven ernaar om zo goed mogelijk de piramidevorm te benaderen. Bijgevolg worden hier in hoofdzaak de eindtwijgen of verlengnissen van de harttak en de gesteltakken gesnoeid. Stevige, rechte takken worden bekomen door van de verlengnissen ongeveer 1/3 weg te snoeien, juist boven een goed zichtbaar oog. Voor schuinstaande gesteltakken staat dit oog naar onder gericht. De harttak moet hoger gesnoeid worden dan de gesteltak, om de vorming van een tweede harttak te vermijden. Verlengnissen van de gesteltakken worden langer gesnoeid dan de onderstaande vruchttakken om te veel vertakkingen te voorkomen.

Juist onder de verlengenis worden de langloten weggenomen, omdat deze anders concurrenten vormen voor de verlengenis. De gesteltakken proberen we de juiste richting te geven.

Het wegnemen van de langloten gebeurt:

- ofwel ruw = 'sleunen' (bij een jarenlang verwaarloosde boom);

- ofwel fijn = vruchttaksnoei (bij een regelmatig gesnoeide boom).

De vruchttakken worden gevormd door goed gerichte langloten ongesnoeid te laten (de lange snoei) of in te snoeien tot ongeveer 10 à 20 cm (de korte snoei). Vruchttakken worden eveneens gevormd door het ongesnoeid laten van de langste kortloten, de 'brindillen' of twijgjes van 20 tot 30 cm lengte, en dit zowel voor korte als voor lange snoei. Op deze vruchttakken ontstaan dan het volgend jaar opnieuw lang- en kortloten.

betrachten van de piramidevorm (tekening)

2. De onderhoudssnoei

Zodra zijtwijgen zich op de gesteltakken ontwikkelen, start de onderhoudssnoei en deze wordt zo lang mogelijk aangehouden. Dit gebeurt voornamelijk tijdens de productiefase van de fruitboom. Pas als er te veel kortloten zijn, worden deze uitgedund. De langloten daarentegen worden weggesnoeid, tenzij ze aan het uiteinde van de vruchttak staan. Bovendien moeten de langloten ook nog in de goede richting staan; wanneer zij immers te verticaal groeien, zullen zij nauwelijks of geen vruchten produceren. Groeit de langloot in de gewenste, horizontale richting, dan noemt men hem de 'sappentrekker' of verlengenis van de vruchttak. Elk jaar wordt de sappentrekker op het eerste zichtbaar oog naar onder gesnoeid (korte snoei) waardoor de vruchttak praktisch niet meer langer wordt. De korte snoei wordt enkel toegepast op perelaar, stekelbes, aalbes en rode bes.

Bij lange snoei wordt de sappentrekker nog 1 tot 2 jaar ongesnoeid gelaten om de groei kracht te milderen en daardoor de vorming van kortloten te stimuleren. Er worden dan wel vruchttakken verkregen van 1 tot 2 m lengte. Zodra de betrachte lengte bereikt is en het aantal langloten op de vruchttakken niet meer vermeerdert, wordt de sappentrekker zoals bij de korte snoei op één oog gesnoeid. Een versleten vruchttak (na ca. vijf jaar bij appels) verjongen we door terug te snoeien op een jonge twijg; deze wordt dan een paar jaar ongemoeid gelaten.

tekening

3. De totale verjeugdiging

Dit wordt aangewend om de boom opnieuw productief te maken. Dit wordt bereikt door de dikke takken tot op 1/3 van hun lengte af te zagen. Probeer de piramidevorm zo goed mogelijk te bewaren en laat zoveel mogelijk jonge takken ongemoeid. Het beste tijdstip hiervoor is vroeg in de winter.

Hou er wel rekening mee dat de tak enkele jaren onvruchtbaar zal zijn. Bij steenfruit (pruim, kers, perzik) kan dit evenwel niet: deze soorten overleven een dergelijke, drastische ingreep niet. Wanneer de productiviteit achterwege blijft, zit er niets anders op dan het aanplanten van nieuwe exemplaren.

Snoeien van kleinfruit

Soorten	Snoeiperiode	Manier
Rode en Witte bes, <i>Ribes rubrum</i>	Eind juni Tot eind januari	Zijtakken tot 3 à 5 bladeren Vormsnoei: ca. 5 harttakken bewaren Verlengnissen met de helft tot twee derden inkorten naargelang de groei
Zwarte bes, <i>Ribes nigrum</i>	Na de oogst In de herfst	Ouder hout verwijderen Alle hout ouder dan vier jaar moet weg

Kruisbes, <i>Ribes uva-crispa</i>	Juni Winter	Alle zijscheuten tot vijf blaadjes verwijderen Gewone snoei
Frambozen, <i>Rubus idaeus</i>	Eind maart Na de oogst Februari	Compost op de toplaag Stengels snoeien die vruchten gedragen hebben; Ca. acht takken per plant overhouden en inkorten;

Snoeien van heggen

Haagbeuk, <i>Carpinus betulus</i>	Zomer
Meidoorn, <i>Crataegus spp.</i>	Zomer
Liguster, <i>Ligustrum vulgare</i>	Twee à drie maal per jaar knippen
Beuk, <i>Fagus sylvatica</i>	Knippen in de nazomer
Taxus, <i>Taxus baccata</i>	Laat in het voorjaar knippen

Snoeien van bomen

Berk, esdoorn en notelaar	snoeien voor Kerstmis, anders bloeden ze dood
---------------------------	---

Jaarlijks organiseert het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen een aantal snoeidemonstraties om de inwoners de knepen van het vak te leren. Om dit te bereiken worden een aantal erkende snoeiers ingeschakeld, die op vooraf bezochte plaatsen de basisprincipes uit de doeken doen. Te gepaste tijde verschijnen de aankondigingen in de trimestriële 'Nieuwsbrief' van het RLVA en in de regionale pers.

8. Bestuiving van fruitbomen

Bij de meeste fruitsoorten dient er stuifmeel van een ander ras, cultivar of variëteit aangebracht te worden om de eicellen te bevruchten. De kwaliteit van het eigen stuifmeel is immers onvoldoende, om een normale bevruchting te genereren. Het is dan ook belangrijk om minimum twee, nagenoeg op hetzelfde tijdstip bloeiende rassen dicht bij elkaar te planten. Een ideale situatie bestaat erin dat twee fertiele rassen in elkaars nabijheid voorkomen, om optimale bestuivings- en bevruchtungskansen te bekomen. De fruitbomen in de onmiddellijke buurt van de eigen aanplanting, kunnen natuurlijk ook dienst doen als bestuiver van uw fruitbomen.

De stuifmeeloverdracht van het ene ras op de bloemstempel van het andere ras gebeurt voornamelijk door wind en insecten (bijen en hommels). Natuurlijk hebben ook bijen bepaalde voorkeuren: zo geniet de kerselaar de meeste voorkeur, in tegenstelling tot de perelaar. In Japan wordt de bestuiving ook gerealiseerd door mensenhanden, die het stuifmeel via een penseel aanbrengen op de stempel van de te bestuiven bloemen. Fruitboomrassen waarvan de bloemen stuifmeel met een goede vruchtzetting bezitten, noemt men zelfbestuivend of zelffertil. Dit houdt in dat er geen vreemd stuifmeel en dus ook geen andere boom moet ingeschakeld worden voor de bevruchting. In het algemeen kan men stellen dat krieken, perziken en de meeste pruimen zelffertil zijn. Zelfbestuiving is meestal pas mogelijk als het klimaat gunstig is.

In alle andere gevallen is de aanwezigheid van vreemd stuifmeel noodzakelijk om te kunnen komen tot een geslaagde bevruchting (kruisbestuiving). Dit laatste geldt zowel voor appels, peren, kersen en in mindere mate ook voor pruimen. Na langdurig onderzoek werden er in het verleden bestuivingstabellen opgesteld, die voor elk ras de optimale bestuiver(s) aanduiden. De meeste fruitrassen bloeien niet zo heel lang. En daar komt nog bij dat de klimatologische omstandigheden bepalend zijn of het stuifmeel kan rijpen en of er bevruchting kan plaatsvinden. Wij hebben in de beschrijving dan ook geprobeerd om meerdere geschikte bestuivers te vermelden.

9. Ziekten en plagen

Velen onder ons zullen al wel een natuurgids in vol elan gehoord hebben, die uitlegt dat bv. een eik een biotoop op zich is. Hij huisvest immers een hele massa dierlijk en plantaardig leven: insecten, mijten, schimmels, e.d., alle maken ze gebruik van de robuuste kracht van de eik. Helaas is de natuur niet erg selectief in het vormen van haar biotopen. Ook onze vruchtbomen ondergaan hetzelfde lot als de machtige eik. Vanuit ons oogpunt als vruchteneter heeft de kolonisatie van dit biotoop door allerlei ongewenste organismen echter desastreuze gevolgen: van al dat lekker fruit blijft nog slechts een fractie over.

Een hoogstammige fruitaanplanting zal al vlug 20 jaar nodig hebben om een biologisch evenwicht te bereiken. Al die tijd dient de eigenaar een bepaalde vorm van gelatenheid te koesteren tegenover de schijnbaar niets ontziende vernielzucht van parasieten. Als men wil dat de boom levensvatbaar en bijgevolg productief blijft, dan moet de mens echter af en toe ingrijpen. Vooruitlopend op de beschrijving van variëteiten, worden een aantal ziekten en plagen aangehaald. Er werd een grondige selectie doorgevoerd, zodanig dat enkel de meest vernielzuchtige soorten overblijven.

9.1. Parasieten

BLADLUIZEN

Bladluizen komen voor in allerlei kleuren (van zwart, groen tot rose). Hun zuigschade leidt tot bladkrul, scheutmisvorming, vruchtmisvorming, tot zelfs afsterven van de scheuten. Ook al veroorzaken sommige bladluizen door het zuigen van plantensappen weinig rechtstreekse schade, toch kan de onrechtstreekse schade te wijten aan de geproduceerde honingdauw en de overgebrachte virussen heel omvangrijk zijn. Bladluizen zijn vooral geïnteresseerd in de jonge sappige scheuten. Jeugdige bomen vallen dan ook eerst ten prooi aan deze organismen. Vooral pruimen, perziken en kersen kunnen als volwassen boom helemaal onder de luizen zitten. Appelen en peren daarentegen blijven meestal gespaard. Verschillend van jaar tot jaar kunnen nuttige insecten (gaasvliegjarven, zweefvliegjarven, galmuglarven, roofwantsen, sluipwespen en oorwormen) en mijten (fluweelmijten) de bladluizenplaag beter onder controle houden. Omdat de bladluizen vooral in het voorjaar zich veel sneller kunnen vermeerderen dan hun belagers, krijgt men in het slechtste geval te maken met een plaag. Bij de bestrijding van bladluizen zijn lieveheersbeestjes (3000 soorten verspreid over de hele wereld; 100 soorten in Europa) en hun larven totnogtoe onze grootste bondgenoot.

Bepaalde soorten spelen een essentiële rol bij de controle van plagen. Niet alleen bladluizen, maar ook schildluizen en spint lusten ze graag. De *Roze appelluis* (*Dysaphis plantaginea*) en de *Groene luis* (*Aphis pomi*) worden in toom gehouden door volgende bladluisetende lieveheersbeestjes: *Adalia bipunctata* (*Tweestippelig lieveheersbeestje*), *Exochomus quadripustulatus* (*Viervleklieveheersbeestje*), *Synharmonia conglobata*, *Coccinella septempunctata* (*Zevenstippelig lieveheersbeestje*; dit is de meest algemeen verspreide soort), *Coccinella undecimpunctata* (*Elfstippelig lieveheersbeestje*), *Propylea quatordecimpunctata* (*veertienstippelig lieveheersbeestje*) en andere. De larven eten voor hun ontwikkeling tot pop, afhankelijk van de soort, tussen de 200 à 600 bladluizen. Een volwassen diertje lust per dag wel 100 bladluizen (ruim 3000 per maand).

PERENBLADVLO

Terwijl perenbomen minder gevoelig zijn voor bladluizen, kunnen ze veel schade ondervinden van de bladvlo. De massale aanwezigheid van de larven op perenbomen zorgt voor groeiremming en een kleinere oogst. De larven komen pas uit als de knoppen uitlopen, waarna ze dadelijk beginnen te zuigen aan bloemen, knoppen en bladeren. Hierbij produceren ze nog meer honingdauw dan

bladluizen. In deze smurrie ontstaat zeer snel de roetdauwschimmel die de ganse boom zwart kleurt. Gelukkig wordt in de roofwantsen een perfecte bondgenoot gevonden. Anders dan de lieveheersbeestjes kunnen deze wantsen een plaag wel perfect onder controle krijgen. Schuilplaatsen zoals hagen en houtkanten zorgen ervoor dat de wantsen altijd dicht in de buurt blijven en iedere aanval snel de kop kunnen indrukken.

FRUITSPINTMIJT of SPINT

Spint zijn niet die kleine rode spinnetjes die men in het voorjaar op muren en boomstammen ziet rondlopen. Deze rode fluwelen spinnen zijn uitermate nuttig. Ze heten Fluweelmijt en hebben de voor ons onzichtbare Rode spin op hun menukaart staan. De echte *Rode spin (Panonychus ulmi)* zit aan de onderkant van het blad. Deze mijten kunnen met zoveel aanwezig zijn dat ze de bladeren gewoon leegzuigen, waardoor de bladeren bronsgroen kleuren en vroegtijdig afvallen. In de praktijk zijn het vooral de appelbomen die de voorkeur genieten van deze parasiet. In de professionele fruitteelt wordt ter bestrijding -met goed resultaat overigens- gebruik gemaakt van roofmijten. Spint is immers zeer resistent geworden tegen conventionele chemische bestrijdingsmiddelen, zodat biologisch geïntegreerde bestrijding met mijten zich opdringt. Vermits mijten geen vleugeltjes hebben, moeten ze, indien nodig met een complete tak, van de ene boomgaard naar de andere gebracht worden. In een onbespoten boomgaard waar de roofmijten van nature voorkomen, vormt spint nooit een probleem.

Ook de *Stethorus punctillum W.*, een spintetend lieveheersbeestje, is een welkome gast voor de bestrijding van ondermeer de Rode spin.

FRUITMOTTEN

De fruitmot is een erg onschuldig vlindertje dat eerder terloops haar eitjes op kleine appeltjes legt. Uit deze eitjes komen rupsen die in de appel kruipen. We spreken dan van wormstekige appels. De appels vallen voortijdig af, worden ongewoon vlug 'noodrijp' of rotten. Toch hoeft dit niet altijd nadelig te zijn: wanneer de boom te veel vruchten draagt, is dit juist gunstig als natuurlijke dunning. Toch wordt een wormpje in een appel niet door iedereen gewaardeerd. Ook al schijnen deze wormpjes een voorkeur te hebben voor de wat zachtere appels zoals James Grieve en Jacques Lebel, toch zal bij iedere variëteit een bepaald percentage appels aangetast zijn. De volwassen fruitmot heeft slechts één natuurlijke vijand: de vleermuis.

In een oudere aanplanting zullen natuurlijke vijanden, zoals roofmijten, roofwantsen, gaasvlieglarven en lieveheersbeestjes, heel wat eieren onschadelijk maken. Met feromonen - dit zijn natuurlijke lokstoffen van insecten - kunnen de mannetjes zodanig weggevangen worden dat er haast geen rupsjes ontstaan. Ook het spuiten van de *Bacillus thuringiensis* geeft een degelijke oplossing en is onschadelijk voor mens en milieu. Heel belangrijk voor de bewuste boom is de aanwezigheid van voldoende bodemvocht; het is ook van groot belang om concurrerende bodembegroeiing te maaien en de bodem te bedekken met compost. Ten slotte is het aangewezen om bij langdurige droogte regelmatig water te geven aan de boom.

Bij de pruimen kennen we een gelijkaardig fenomeen. Ook hier kan de bestrijding gebeuren met de eerder genoemde middelen. Interessant om weten is hier dat in de meeste jaren de late variëteiten zoals Anna Späth en Président het meest last zullen hebben van wormstekigheid. Vroege rassen zullen haast volledig ontkomen.

KERSENVLEEG

Af en toe zal men een kleine, pootloze, witte made aantreffen in een kers. Deze vlieg komt periodiek voor. Zeker de laatste jaren is ze terug in volle opkomst. Eenmaal aanwezig kan de schade

zeer aanzienlijk zijn. Bijkomend probleem is dat er aan de buitenkant geen zichtbare schade is. De Kersenvlieg komt uit de grond bij een bodemtemperatuur van circa 20° Celsius. Na enkele dagen legt het wijfje haar eitjes in de schil van halfrijpe kersen. Daaruit kruipen de larven die zich te goed doen aan het vruchtvlees rond de pit. Na een viertal weken zijn ze volgroeid en eten ze zich een weg naar buiten, waarna ze op de grond vallen. Ze overwinteren vlak onder de grond in een cocon. De bestrijding gebeurt met kleurenvallen: de Kersenvlieg wordt aangetrokken door geel. Gele plasticstroken met lijm, aangebracht van mei tot juli, kunnen de schade haast tot nul herleiden.

Bij al de voorgaande parasieten heeft de boom zelf weinig verweer tegen zijn belagers. Hij kan enkel rekenen op de aanwezigheid van een aantal rovers. De bomen kunnen dan ook met recht zeggen: de vijanden van mijn vijanden zijn mijn vrienden.

9.2. Schimmels, bacteriën en virussen

Tegen schimmels, bacteriën en virussen hebben fruitbomen een wisselende weerstand die enerzijds afhankelijk is van de soort en anderzijds van de gezondheid van de boom. *Schimmels* zijn lagere planten die zich voortplanten via sporen. Sommige schimmelsoorten hebben de mens reeds veel diensten bewezen (sommige gistsoorten, penicilline). Schimmelsporen ontkiemen in het algemeen bij hoge temperaturen en hoge luchtvochtigheid. Buiten kan men natuurlijk niet zomaar de luchtvochtigheid of de temperatuur doen dalen om schimmelvorming te voorkomen. *Bacteriën* zijn ééncelligen die zich meestal zeer snel voortplanten via celdeling. Ze voeden zich met de celinhoud van planten. Ze dringen in de planten binnen, omdat ze in staat zijn om stoffen af te scheiden die de celwand van de plantendelen oplossen. *Virussen* zijn zo klein dat ze enkel zichtbaar zijn met een elektronenmicroscop. Ze vermeerderen zich in de plantencellen, waarbij die cellen veelal worden gedood. Door een virus aangetaste planten zijn onherroepelijk verloren.

SCHURFT

Dit is een algemeen voorkomende schimmel op appel en peer. De schimmel is het meest actief in het vroege voorjaar. Voor de verspreiding, via sporen, is regen of dauw nodig. Hoe langer de bladeren en de vruchten nat blijven, des te meer bestaat de kans op infectie. De plaatsen waar de sporen op de boom terecht komen, via de lucht, worden bruin en ruw: bij appel vooral aan de bovenzijde van de bladeren, bij peer vooral aan de onderzijde ervan. Om te voorkomen dat de kiemen de boom aantasten, kan er gesproeid worden met onschadelijke producten op basis van zwavel, koper of kalk. Alle jonge plantendelen kunnen door schimmels aangetast worden. Als enkel de bladeren aangetast worden, resulteert dit in een verminderde bladgroenverrichting. Voor een iets of wat uit de kluiten gewassen boom kan dat geen kwaad. Erger wordt het wanneer ook de vruchten aangetast worden. De aangetaste plaatsen groeien immers niet uit. Het beetje vruchtvlees dat toch ontstaat onder de vlekken is hard, maar blijft toch eetbaar. Bij gevoelige variëteiten in de fruitteeltsector, kan dit leiden tot haast volledige oogstvernietiging. De oude hoogstamvariëteiten vertonen een mindere gevoeligheid, tot bijna resistentie. Bij de biologische teelt van appels en peren is schurft het grootste probleem, waarvoor nog geen bevredigende oplossing gevonden is. Bij gevoelige rassen of in een vochtig en warm voorjaar is de kans op schurft heel reëel. Het is raadzaam om bij grote problemen iemand van de VELT⁴ (Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijzen) te contacteren; hij zal u met raad en daad bijstaan.

WITZIEKTE

Witziekte komt vooral voor op (renet)appel. Op bladeren van jonge scheuten verschijnt een witte schimmelpluis, die goed herkenbaar is. De schimmel verspreidt zich bij temperaturen boven de 20° Celsius. Dit maakt dat witziekte vooral een zomerschimmel is. Als de laatste bot van een scheut aangetast wordt, zal het volgende voorjaar de witziekte met de scheut meegroeien. Er wordt dan

gewag gemaakt van witziektepluimen. Deze aangetaste scheuten kunnen nooit vruchten dragen. Tevens zijn ze een bron van nieuwe infecties in de boom.

KANKER

Deze schimmel, *Nectria galligena*, komt vooral voor op appelbomen. Op het hout ontstaan dode plekken die zich langzaam uitbreiden, totdat ze de ganse tak of boom omsluiten. In de herfst ontstaan rode stippen eromheen. Het hout onder de dode plekken is bruin. Bij jonge bomen of dunne takken zorgt de kankerplek voor een blokkering van het vochttransport. De tak of boom sterft dan af. Bij oudere takken en stammen blijft er veelal genoeg plaats over om dit transport te verzekeren. Gelukkig gaat de kanker niet zo snel vooruit en kan men hem met een scherp mes uitsnijden. Belangrijk hierbij is om zeker diep genoeg te snijden en ook tot in het levende hout te gaan. Als er ook maar een stukje schimmel blijft zitten, begint alles weer opnieuw. Kankerplekken zijn zeer gegeerd door nuttige en schadelijke insecten als overwinteringsplaats en als legplaats voor eitjes. Kanker heeft vooral vat op bomen in slechte conditie. Ook littekens van geplukte vruchten en van gevallen bladeren, maar ook snoeiwonden, gevorkte takken en sporen van wildvraat zijn ideale groeibodems voor kanker. In het algemeen geldt: hoe levenskrachtiger de boom, hoe sneller wonden overgroeid raken. Vermijd bij de snoei overdreven grote wonden of behandel deze met een efficiënte wondpasta.

BACTERIEVUUR

Deze bacterie, *Erwinia amylovora*, is beter bekend als perenvuur, maar tast ook appelbomen, meidoorn, Dwergmispel, Vuurdoorn en lijsterbes aan. De ziekte uit zich door het plots bruin worden en afsterven van scheuten, takken tot zelfs de ganse boom. De aangetaste bomen vertonen bruinpaarse kankerplekken op de bast, die pas in de zomer en de herfst wit en later oranje slijm afscheiden. De bladeren blijven aan de boom hangen alsof ze verbrand zijn (waarschijnlijk komt de naam daar vandaan). De enige oplossing is snel ingrijpen, omdat vooral tijdens broeierig, warm weer de bacterie zich als een lopend vuurtje verspreidt. De zieke delen, samen met een halve meter gezond hout moeten weggenomen en verbrand worden. Door klimatologische omstandigheden kan er nog een nabloei komen na de reguliere bloei. Om de ziekte te voorkomen worden alle in mei en juni voorkomende bloemen verwijderd. De verspreiding van bacterievuur gebeurt voornamelijk tijdens de nabloei door insecten, die afkomen op het zoete slijm. De insecten vliegen van bloem tot bloem en van boom tot boom. Belangrijk om weten is dat de bacterie een ingangspoort nodig heeft. Snoeiwonden en vooral bloesems zijn zeer geschikt om besmet te worden. Hier is het evenzeer aangewezen om snoeiwonden met een wondafdekmiddel te behandelen.

10. Afstand van beplantingen

Hagen kunnen aangeplant worden met één soort, maar het is veel waardevoller wanneer een gemengde haag, al dan niet in een dubbele rij, wordt aangeplant. Een klassieke plantafstand is vier planten per meter. Eén van de voorwaarden om goede resultaten te bekomen bij fruitbomen is dat de bomen niet te dicht bij elkaar staan. Vooral appelaars, kerselaars en notelaars kunnen flink in de breedte uitgroeien. Volgende afstanden zijn een goede basis om bevredigende resultaten te boeken:

<i>Soort</i>	<i>Hoogstam</i>	<i>Halfstam</i>
Appel	10-12 m	7 m
Peer	8-10 m	6 m
Pruim en kriek	8-10 m	6 m
Kers	10-12 m	7 m
Notelaar	12-15 m	-

Wettelijke plantafstanden tot de nabuur

Als algemene regel omtrent de aan te nemen afstanden van beplanting gelden de plaatselijke gebruiken: voor het grootste gedeelte van de Vlaamse Ardennen worden eigen maten en gebruiken aangewend bij de aanplanting van hoogstammen, laagstammen en hagen. Deze maten stammen oorspronkelijk van het Oude Land van Aalst. Door het aloude karakter van deze gebruiken hebben zij na verloop van tijd een reglementair statuut gekregen. De respectievelijke plantafstanden bedragen:

<i>Kanton</i>	<i>Hoogstam en kaphaag Afstand tot de grenslijn</i>	<i>Laagstam en geschoren haag Afstand tot de grenslijn</i>
Brakel (Brakel, Lierde)	84 cm	42 cm
Kruishoutem	90 cm	45 cm
Ronse (Ronse, Kluisbergen, Maarkedal)	84 cm	42 cm
Oudenaarde (Oudenaarde, Wortegem-Petegem, Horebeke, Maarkedal)	84 cm	42 cm
Zottegem	84 cm	42 cm

Indien er geen plaatselijke gebruiken gelden in de streek, dan is het Veldwetboek⁵ van toepassing. De wettelijke plantafstanden staan vermeld in artikel 35. Een levende haag die als omheining dient en geen gemeenschappelijke eigendom is, moet minstens op een halve meter van de scheidingslijn staan. Hoogstammige bomen moeten op minimum twee meter van de scheidingslijn worden geplant. Staan de bomen of hagen op de scheidingslijn, dan worden zij verondersteld gemeenschappelijke eigendom te zijn. Fruitbomen van welke soort ook mogen als leibomen, aan elke kant van de muur tussen twee erven, geplant worden zonder een afstand in acht te nemen. Is de muur niet gemeen, dan heeft alleen de eigenaar van de muur het recht hem als steun voor zijn leibomen te gebruiken. Voor het aanplanten van een bos moet men minimum zes meter van een (landbouw)perceel blijven.

Let wel: Artikel 37 van het Veldwetboek bepaalt dat de nabuur toestemming heeft om overhangende takken en doorschietende wortels te verwijderen. De toepassing van dit artikel zou echter wel tot de dood van de betreffende boom kunnen leiden. Deze toestemming en gewoonte valt evenmin te rijmen met artikel 34 van het Veldwetboek dat zegt dat bomen op de scheidingslijn gemeen zijn en dat iedere eigenaar het recht heeft om de rooiing te eisen. De nabuur kan ook eisen dat op kortere dan de wettelijke afstand geplante hagen of bomen gerooid worden. Een gemeenschappelijke haag mag slechts verwijderd worden tot op de scheidingslijn én onder de verplichting dat er op de scheidingslijn een muur wordt opgetrokken.

Bomen & Struiken

Orde: Sapindales **Familie:** Aceraceae (Esdoornfamilie) **Geslacht:** Acer **Soort:** *Acer campestre*
Nederlandse benaming: Veldesdoorn of Spaanse aak

Algemene beschrijving

De Veldesdoorn is een struik of kleine boom (15-20 m) met een variabele, meestal ronde kroon. De betakking is afstaand tot opgaand. De Veldesdoorn bloeit in de tweede helft van april met de bladontluiking. De vruchten zijn gevleugeld en bevatten een heel kleine noot. De bladeren (8-10 bij 9-11 cm groot) zijn handvormig gelobd met 3 tot 5 lobben, maar kleiner en minder spits dan de andere esdoorns. De bladkleur is bovenaan donkergroen, terwijl de onderzijde iets lichter is. In de herfst kleuren de bladeren prachtig geel. Het is dan ook een fraaie soort, geschikt voor grotere tuinen.

Ecologie

De Veldesdoorn stelt weinig eisen aan zijn milieu; hij wordt dan ook zeer regelmatig aangetroffen in de Vlaamse Ardennen. Hoewel de soort een voorkeur vertoont voor wat beschaduwde, vochtige plaatsen op een neutrale tot licht kalkrijke bodem, kan hij zich toch handhaven als haagplant en in windsingels. Hij is dan ook nauwelijks vorstgevoelig en goed windbestendig. De strooiselvertering is zoals bij de meeste Acer-soorten goed.

Soorteigen kenmerken

Hout van jonge planten wordt dikwijls gebruikt voor zweepstokken. Het hout is vrij hard, maar door de eerder trage groei ongeschikt als hak- of brandhout.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluis-bergen</i>	<i>Kruis-houtem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem /Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	X	x		X	x		X		x

Orde: Sapindales **Familie:** Aceraceae (Esdoornfamilie) **Geslacht:** Acer **Soort:** *Acer pseudoplatanus*
Nederlandse benaming: Gewone esdoorn

Algemene beschrijving

De Gewone esdoorn is een vrij grote boom (tot 40 m) met een brede, ronde kroon. De betakking is afstaand tot opgaand. De Gewone esdoorn bloeit in groengele bloempjes in april, samen met de bladontluiking. De vruchten zijn gevleugeld en bevatten een kleine noot. De vleugels maken een rechte tot scherpe hoek. De bladeren (8-15 bij 10-23 cm groot) zijn handvormig gelobd met 5 spitse lobben; de rand is grof gezaagd. De bladkleur bovenaan is dof groen, terwijl de onderzijde blauwachtig groen is. In de herfst kleuren de bladeren vlekkelig geelgroen, om dan snel te verdrogen.

Ecologie

De Gewone esdoorn is een boomsoort van het Midden- en Zuideuropese bergland. In Vlaanderen bereikt hij zijn noordgrens. De Gewone esdoorn is gevoelig voor voorjaarsvorst, maar goed windbestendig. Hij is vrijwel ongevoelig voor luchtverontreiniging. Hij stelt wel hoge eisen aan de luchtvochtigheid en aan de bodemrijkdom; zo verdraagt hij geen stagnerend water. De strooiselvertering is goed. De Gewone esdoorn is een overgangsoort die zowel licht als schaduw gemakkelijk verdraagt. Het is bijgevolg een soort die het goed doet in park en tuin. Maar ook in bosbestanden is hij een steeds meer voorkomende boom, die aan een echte, natuurlijke opmars bezig is (grote generatieve verjongingskracht).

Soorteigen kenmerken

Het glanzend witte hout is zeer waardevol omwille van zijn sterkte, hard- en vastheid. Het wordt frequent gebruikt voor meubels, betimmeringen, turnartikelen, parketvloeren, houtsnijwerk, huishoudelijke artikelen, schopstelen, muziekinstrumenten, enz.

Autochtoon karakter

De Gewone esdoorn is waarschijnlijk tot mogelijk autochtoon in Brakel, Horebeke, Kluisbergen, Maarkedal, Oudenaarde en Zottegem.

Orde: Apiales **Familie:** Araliaceae (Klimopfamilie) **Geslacht:** Hedera **Soort:** *Hedera helix*
Nederlandse benaming: Klimop

Algemene beschrijving

Klimop is veruit de meest voorkomende klimplant in onze streken. Deze altijdgroene plant vormt twee soorten worteltjes: gewone worteltjes en hechtworteltjes. De laatste komen enkel voor waar geen of weinig licht en weinig vocht komt en dienen enkel en alleen om de plant te verankeren aan de drager (bodem, stam, muur). De gewone worteltjes nemen water en voedsel op uit de grond. Merkwaardig is ook de bloei van de plant: hij behoort tot de late bloeiërs (september-december) en draagt groenachtig gele bloemen in schermen. De bladeren aan de bloemen dragende takken zijn duidelijk anders van vorm dan de bladeren aan de andere takken waardoor deze eerste makkelijk van de andere te onderscheiden zijn, ook wanneer de plant niet bloeit. Aan de niet-bloeiende takken zijn de bladeren immers drie- tot vijflobbig, terwijl ze aan de bloeiende als perenbladeren, bijna ruitvormig eirond worden. De bladeren zijn glanzend tot leerachtig donkergroen. De eerste bloei komt trouwens pas na zowat 10 jaar. De zwarte, besachtige steenvruchten zijn giftig, zoals ook andere delen van de plant.

Ecologie

Klimop vraagt vochtige, voedselrijke grond in loofbossen en op houtwallen of langs muren. Het is bij voorkeur een lichtminnende plant die echter ook gemakkelijk schaduw verdraagt. Klimop komt algemeen voor in de Vlaamse Ardennen.

Soorteigen kenmerken

Klimopplanten worden zeer oud: leeftijden van enkele honderden jaren zijn geen uitzondering. Er zijn zelfs exemplaren bekend die tot 1000 jaar oud zijn.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluis-bergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem /Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	X	x	x	X	x	x	x	x	x

Orde: Celastrales **Familie:** Aquifoliaceae (Hulstfamilie) **Geslacht:** *Ilex* **Soort:** *Ilex aquifolium* **Nederlandse benaming:** Scherpe of Groene hulst

---

Algemene beschrijving

Hulst is een altijdgroene struik of kleine boom, soms tot 18 meter, met een kegelvormige of eivormige kroon en afstaande of afhangende takken. Hij bloeit in mei, soms zelfs in de herfst een tweede keer, in witte bloemetjes. Hij draagt ronde, gladde, helderrode, zelden gele vruchtjes, die 3 tot 4 geribde steentjes bevatten. De bladeren (7-8 bij 4-5 cm groot) zijn eivormig, hard en leerachtig. Ze hebben een spitse top en grote, scherp stekende tanden (vooral in de jeugd). De bladrand is meestal doorschijnend wit. De bladkleur is bovenaan glanzend donkergroen, terwijl de onderzijde eerder lichtgroen is.

Ecologie

Hulst is een zeer lang levende soort die van vochtige lucht houdt en van vochthoudende ondergrond. Hij verdraagt vrij veel schaduw, maar geen kalk. Als de ondergrond voldoende vochtig is, kan hij ook tegen volle zon. Groene hulst is van nature een bosplant van rijke bosgemeenschappen en meestal komt hij dan ook in ondergroei voor. Het is in de Vlaamse Ardennen een eerder zeldzame soort.

Soorteigen kenmerken

Het hout is hard en wit tot groenachtig van kleur. Het leent zich goed voor draaiwerk. De soort wordt vooral aangeplant vanwege zijn sierwaarde. Er moet echter rekening gehouden worden met de tweehuizigheid van de plant: in solitair verband kan geen bevruchting plaatsvinden, zodat de plant ook de typische rode bessen niet zal voortbrengen. Het is dus aangeraden om Hulst in kleine bosjes aan te planten.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluis-bergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem /Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
		x			x				

Hulst is mogelijks autochtoon in Brakel, Kruishoutem, Ronse en Wortegem/Petegem.

Orde: Fagales **Familie:** Betulaceae (Berkenfamilie) **Geslacht:** Betula **Soort:** *Betula pendula* **Nederlandse benaming:** Ruwe berk

---

Algemene beschrijving

De Ruwe berk is een eerder kleine boom (tot 20 m) met een langwerpige, open kroon en overhangende takuiteinden. Hij bloeit in april met de bladontluiking. De vrouwelijke, gele katjes zijn ongeveer 1 cm groot en staan rechtop; de mannelijke, ook gele katjes, kunnen daarentegen tot 8 cm lang worden en zijn neerhangend. De vruchten hebben brede vleugels en bevatten een klein nootje.

De bladeren (3,5-5 bij 2,5-4 cm groot) zijn eirond tot ruitvormig. Ze zijn naar de top toe scherp toegespitst en hebben een dubbel gezaagde rand. De bladkleur is bovenaan groen, terwijl de onderzijde lichter van kleur is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Ruwe berk stelt weinig of geen eisen wat betreft voedselrijkdom of waterhuishouding. Toch is hij veel minder algemeen dan de Zachte berk. In de Vlaamse Ardennen is het zelfs een zeldzame soort. Hij is zeer gevoelig voor wind, sneeuw en ijzel. Het is een echte pioniersoort, die het vooral op drogere, voedselarme gronden uitstekend doet. De soort is zeer lichtminnend, een snelle groeier en hij wordt doorgaans niet ouder dan 50 à 60 jaar. Als hij ver genoeg van muren geplant wordt (de wortels kunnen muren perforeren), dan is de Ruwe berk een ideale tuinboom.

Soorteigen kenmerken

In Noord- en Oost-Europa is hij een belangrijke houtproducent. Het hout is immers elastisch en zeer goed brandbaar, zelfs nat. Het is echter niet duurzaam, moeilijk splijtbaar en ongeschikt voor buitenwerk. De Ruwe berk mag niet gesnoeid worden in het voorjaar omdat hij dan kan doodbloeden.

Autochtoon karakter

Wat de Ruwe berk betreft hebben wij enkel de zekerheid dat hij mogelijk tot waarschijnlijk autochtoon is op één of meerdere plaatsen in de volgende gemeenten: Brakel, Kluisbergen, Maarkedal, Ronse, Oudenaarde en Wortegem/Petegem.

Orde: Fagales
Familie: Betulaceae (Berkenfamilie)
Geslacht: Betula
Soort: *Betula pubescens*
Nederlandse benaming: Zachte berk

Algemene beschrijving

De Zachte berk is een eerder kleine boom (tot 20 m) met een langwerpige, open kroon, maar met duidelijk minder afhanginge takuiteinden dan de Ruwe berk. De Zachte berk bloeit in april met de bladontluiking. De vrouwelijke katjes zijn opstaand en tot 2 cm lang; de mannelijke zijn afhingend tot 7 cm lang, in groepjes van 2 tot 5 bijeen. De katjes hebben dezelfde kleur als bij de Ruwe berk. De vruchten zijn gevleugeld en bevatten een klein nootje, maar de vleugels zijn veel kleiner dan bij de Ruwe berk. De bladeren (4,5-5,5 bij 3,5-4 cm groot) zijn eirond tot ruitvormig. Ze zijn naar de top toe gespitst (minder uitgesproken dan bij de Ruwe berk) met een gezaagde tot onregelmatig dubbel gezaagde bladrand. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde lichtgroen is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Zachte berk stelt weinig eisen wat betreft voedselrijkdom en waterhuishouding. Hij heeft wel een voorkeur voor meer vochtige, veenachtige tot moerasachtige plaatsen. Droogte verdraagt hij niet; derhalve komt hij meer voor in de Vlaamse Ardennen dan de Ruwe berk. Bovendien houdt hij ook van veel licht. Hij is vrij gevoelig voor wind en vooral voor sneeuw en ijzel (breuk). De soort is karakteristiek voor Berkenbroekbos, Elzenbroekbos en Berken-Elzenbroekbos en is een pionier in rijkere bostypen.

Soorteigen kenmerken

Het hout is vergelijkbaar met dat van de Ruwe berk. Net zoals de Ruwe berk mag de Zachte berk niet gesnoeid worden in het voorjaar.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluis-bergen</i>	<i>Kruishou-tem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem /Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
			x						

De Zachte berk is verder mogelijk tot waarschijnlijk autochtoon op één of meerdere plaatsen in de volgende gemeenten: Kluisbergen, Maarkedal, Ronse, Oudenaarde en Wortegem/Petegem.

Orde: Fagales
Familie: Betulaceae (Berkenfamilie)
Geslacht: Alnus
Soort: *Alnus glutinosa*
Nederlandse benaming: Zwarte els

Algemene beschrijving

De Zwarte els is een struik of kleine boom (15-25 m) met een eivormige of lange kroon en afstaande betakking. Hij bloeit in maart tot begin april. De mannelijke katjes zijn lang en hangend (tot 10 cm), terwijl de vrouwelijke veel kleiner zijn. De vruchten zijn dubbel gevleugeld en bevatten eivormige nootjes in 1 tot 2 cm lange proppen. De bladeren (4,5-9 bij 4-8 cm groot) zijn omgekeerd eirond met een stompe of ingesneden top en een grove, dubbel gezaagde rand. De bladkleur is bovenaan glanzend donkergroen, terwijl de onderzijde lichter is. De bladeren verkleuren niet in de herfst en vallen bijgevolg groen af.

Ecologie

De Zwarte els houdt van natte gronden en veel licht. Een optimale groei wordt verzekerd in een goed gedraineerde grond met een bereikbare grondwaterstand, gecombineerd met een vrij hoge bodemvruchtbaarheid (vooral fosfaten). In zijn natuurlijk milieu, moerassen en natte weilanden, vormt hij samen met enkele wilgensoorten de natuurlijke opslag. Hij is zeer algemeen in de Vlaamse Ardennen. Hij vormt stronkopslag, maar geen wortelopslag. Vooral in de jeugd (tot ongeveer 7 jaar) heeft hij een hoog groeiritme, maar over het algemeen wordt hij niet zeer oud (80-100 jaar). De Zwarte els leent zich goed voor aanplanting in windsingels en als oeververstevigende beekbegeleider (elzenkanten). Verder is hij ook zeer geschikt als neven-boomsoort.

Soorteigen kenmerken

Door zijn specifieke eigenschappen is de Zwarte els goed geschikt voor de teelt van hakhout in korte omlopen (4-6 jaar of langer). Maar ook als knotboom kan de Zwarte els gebruikt worden, met een overigens fraai ogend uitzicht. Het hout is wit, maar verkleurt bij blootstelling snel tot roodbruin. Het is bovendien zacht maar taai, matig sterk en niet duurzaam, behalve onder water. Het is gemakkelijk te verwerken voor het gebruik van borstels, gietmodellen, beeldhouwwerk en snijwerk, binnenwerk van meubels, triplex, speelgoed, kisten, e.d. De Zwarte els levert trouwens goed brandhout.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Orde: Fagales **Familie:** Betulaceae (Berkenfamilie) **Geslacht:** *Carpinus* **Soort:** *Carpinus betulus* **Nederlandse benaming:** Gewone haagbeuk

Algemene beschrijving

De Gewone haagbeuk is een eerder kleine boom (tot 20 m) met een dichte, ronde kroon en een meestal vrij korte, niet rechte stam, vaak met draaigroei. Om diverse redenen komt hij vandaag voor in struikvorm. Hij bloeit in april. De vrouwelijke, groene katjes zijn ongeveer 3 cm lang en verschijnen vrij onopvallend; de mannelijke, roodachtige katjes zijn tot 5 cm lang. De vruchten, kleine ronde nootjes, zitten in de oksel van een schutblad. Het schutblad onderscheidt zich duidelijk van de andere bladeren door zijn specifieke vorm: het heeft drie lobben waarvan de middenlob steeds stomp is en de zijlobben spits. De lobben zijn gaafrandig of soms met een enkele, kleine tand. De bladeren (5-11 bij 3-6 cm groot) zijn eirond tot ovaal met een toegespitste top en een dubbel gezaagde rand. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde lichter is. In de herfst kleuren de bladeren geel tot geelrood.

Ecologie

De Gewone haagbeuk behoort tot de karakteristieke en algemene soorten van de Vlaamse Ardennen. Hij houdt van vruchtbare, vochtige, maar niet te natte grond. Hij komt vrij veel voor in houtkanten en heggen. Hij verdraagt goed schaduw, maar is gevoelig voor zonnebrand door zijn dunne bast. Hij is bovendien niet goed bestand tegen te strenge koude. Hij heeft weinig last van insectenaantastingen en ziektes. Hij bezit goed verterend strooisel en heeft een goed uitstoelings- en herstellingsvermogen (hakhout, knotboom). De Gewone haagbeuk leent zich uitstekend voor aanplanting in hagen.

Soorteigen kenmerken

De Gewone haagbeuk wordt vaak gebruikt in heggen, omdat hij goed snoei verdraagt, een groot herstellingsvermogen heeft en omdat 's winters slechts een gedeelte van de verdorde bladeren afvallen. Het grijswitte hout is niet duurzaam, maar wel hard, taai en zwaar. Het hout leent zich goed voor doeleinden die grote weerstand vereisen: schop- en bijstelen, tanden van kamraden en eggen, wiggen, houtschroeven, schaven, spaken, schoenleesten, e.d. Het is bovendien zeer goed brandhout, dat vooral via hakhoutbeheer verkregen wordt.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem /Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	X	x	x	x	x	x	x

Orde: Fagales **Familie:** Betulaceae (Berkenfamilie) **Geslacht:** *Corylus* **Soort:** *Corylus avellana* **Nederlandse benaming:** Gewone hazelaar

---

Algemene beschrijving

De Gewone hazelaar is een 3 tot 6 meter hoge struik met vele rechte stammen en uitlopers. Hij bloeit in januari-februari voor de bladontluiking. De mannelijke katjes zijn tot 6 cm lang, geel en hangend; de vrouwelijke, roodachtige bloemen staan in aparte bloemknoppen die nauwelijks van de bladknoppen te onderscheiden zijn. De vrucht is een enkele noot, omgeven door een omhulsel dat ongeveer even lang is als de noot zelf en aan de top sterk gespleten is. De bladeren (8-10 bij 6-9 cm groot) zijn rond tot omgekeerd eirond met een kort toegespitste top en een dubbel gezaagde rand. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde lichter van kleur is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Gewone hazelaar is een soort van het vochtige eiken-haagbeukenbos: hij gedijt het best op rijke, goed vochthoudende gronden en hij kan veel schaduw verdragen. Het is tevens een soort van houtkanten, heggen en hagen. De Gewone hazelaar is zelfsteriel. Dat betekent dat voor de productie van noten hij in groepsverband moet aangeplant worden en liefst op plaatsen waar veel lichtinval aanwezig is.

Soorteigen kenmerken

De Gewone hazelaar heeft een groot herstellingsvermogen en hij kan daardoor als hakhout geëxploiteerd worden. Het hout is roosachtig wit, maar niet echt duurzaam. De twijgen zijn zeer buigzaam en elastisch en bijgevolg bijzonder geschikt voor gereedschapsstelen, hoepels voor vaten, houtwol en wandelstokken. Vanwege de voedzame vruchten (vetgehalte 58-66%, eiwitgehalte 12-21%) worden hazelnoten al zeer lang geteeld, vooral dan in Zuid-Europa. Ook bij ons is de Gewone hazelaar omwille van zijn vrucht (chocopasta) zeer geliefd.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oudenaarde</i>	<i>Wortegem / Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Orde: Dipsacales
Familie: Caprifoliaceae (Kamperfoeliefamilie)
Geslacht: Viburnum
Soort: *Viburnum opulus*
Nederlandse benaming: Gelderse roos

Algemene beschrijving

De Gelderse roos is een dichte, opgaande struik (tot 4 m). Hij bloeit in de maanden mei-juni in vrij grote, eindstandige, witte bloemtuien. De tuilen bevatten twee soorten bloemen: de grote bloemen aan de buitenste rand zijn steriele lokbloemen, terwijl de kleinere dieperliggende bloemen fertiel zijn en honing bevatten. De bladeren (5-12 bij 5-12 cm groot) zijn handvormig gelobd met meestal drie, soms vijf lobben; de top van de lobben is toegespitst. De bladrand is grof en onregelmatig getand. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde eerder grijsgroen is. In de herfst kleuren de bladeren prachtig rood. De plant draagt rode, ronde sappige steenvruchten, die vaak tot diep in de winter blijven hangen, wat een kleurrijk aspect geeft.

Ecologie

De Gelderse roos komt vrij algemeen voor in de Vlaamse Ardennen. Hij verkiest vochtige tot vrij natte standplaatsen en houdt bij voorkeur van enige schaduw. Het is echt een plant van de struiklaag in vochtige bossen langs (bron)beken. Ofschoon vogels de bessen nauwelijks lusten (uitgezonderd in strenge winters), blijkt de Gelderse roos zich toch generatief (geslachtelijk) te verspreiden.

Soorteigen kenmerken

De Gelderse roos is uitermate geschikt voor aanplanting in boskanten en houtwallen. Het hout is zeer hard en werd vroeger wel eens gebruikt voor pinnen, e.d.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	x		x	x	x	x	x

Orde: Dipsacales
Familie: Caprifoliaceae (Kamperfoeliefamilie)
Geslacht: Viburnum
Soort: *Viburnum lantana*
Nederlandse benaming: Wollige sneeuwbal

Algemene beschrijving

De Wollige sneeuwbal is een dichte, opgaande struik (tot 5 m). Hij bloeit in de maanden mei-juni in opstaande, brede, witte bloementuilen. Alle bloemen zijn even groot en fertiel, maar bevatten geen honing. Hij draagt langwerpige vruchten die aanvankelijk groen, daarna rood en bij rijpheid zwart kleuren. De bladeren (6-12 bij 4-10 cm groot) zijn breed eirond tot hartvormig of ovaal, waarvan de toppen spits tot afgerond zijn. De bladrand is ondiep en fijn getand. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde eerder grijsgroen is:

Ecologie

De Wollige sneeuwbal is een soort van zonnige bosranden, bij voorkeur op kalkhoudende gronden, hoewel hij ook op schaduwrijke gronden kan gedijen. De soort komt bij ons enkel als verwilderde tuinsoort in bosranden voor.

Soorteigen kenmerken

De plant wordt, zoals de meeste *Viburnum*-soorten, vaak gekweekt als sierstruik, vanwege de bloei of de vrucht, maar ook vanwege de fraaie herfstkleuren.

Autochtoon karakter

Wollige sneeuwbal is in de Vlaamse Ardennen nergens autochtoon. Deze plant wordt via de boomplantactie aangeboden omwille van de sierwaarde (bloem en bes) in de tuin. RLVA raadt af om Wollige sneeuwbal in een bos aan te planten.

Orde: Dipsacales
Familie: Caprifoliaceae (Kamperfoeliefamilie)
Geslacht: Lonicera
Soort: *Lonicera periclymenum*
Nederlandse benaming: Wilde kamperfoelie

Algemene beschrijving

Wilde kamperfoelie is een klimplant met rechtswindende of kruipende stengels die wel meters lang kunnen worden. De plant 'wurgt' als het ware zijn drager (jonge bomen, pergola) en niet zelden gaat de drager daaraan ten onder. Zij bloeit in juni-juli in roomkleurige bloemen in eindstandige trossen; de bloemen vertonen vaak roodachtige aanloopkleuren. Naarmate de bloei vordert, wordt de bloemkleur geler. Zij draagt rode besvruchten die voor de mens giftig zijn. De bladeren (4-6 bij 2-5 cm) zijn ovaal met een korte, toegespitste top en een gave bladrand. De bladkleur is bovenaan matgroen, terwijl de onderzijde blauwgroenig is.

Ecologie

De plant verkiest matig beschaduwde, liefst zonnige standplaatsen op een humeuze, meestal matig voedselarme bodem. Zij heeft bovendien een uitgesproken voorkeur voor vochtige, maar kalkarme ondergronden. Wilde kamperfoelie is een typische bosplant (bosrand) en komt dus meestal in de ondergroei voor. Het is in de Vlaamse Ardennen een vrij algemeen voorkomende houtige liaan van oudere bossen en ook wel in houtwallen.

Soorteigen kenmerken

Door kamperfoelie omzwachtelde boompjes vormen een gegeerd object voor houtsnijwerk. Op voldoende vochtige standplaatsen zijn de bloemen van de Wilde kamperfoelie bovendien een lust voor neus en oog. Vooral 's nachts is de aangename geur zeer genietbaar.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Orde: Celastrales **Familie:** Celastraceae (kardinaalsmutsfamilie) **Geslacht:** Evonymus **Soort:** *Evonymus europaeus* **Nederlandse benaming:** Wilde kardinaalsmuts

Algemene beschrijving

De Wilde kardinaalsmuts is een opgaande struik of kleine boom (tot 7 m). Zij bloeit eind mei in drie- tot zevenbloemige schermen. De bloemen hebben witte kroonbladeren en een groene kelk. Zij draagt paarsrode, giftige (glycoside) doosvruchten met witte zaadjes; inname door kinderen is levensgevaarlijk. De bladeren (3-6 bij 1,5-2,5 cm groot) zijn ovaal tot langwerpig-lancetvormig waarvan de toppen lang toegespitst zijn. De fijne bladrand is gekarteld tot gezaagd. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde lichter is.

Ecologie

De Wilde kardinaalsmuts stelt vrij weinig eisen en gedijt zowel op droge als op vochtige plaatsen. Van nature komt zij meestal voor op vochthoudende, rijkere gronden, in zandgebieden ontbreekt de soort. Zij is een eerder trage groeier. Het is zeker geen algemene soort in de Vlaamse Ardennen.

Soorteigen kenmerken

De Wilde kardinaalsmuts leent zich voor aanplanting aan bosranden, in heggen en langs slootkanten. Zij verdraagt makkelijk snoei en komt dus eveneens in aanmerking als sierplant in natuurlijke tuinen. Het harde hout werd wel eens gebruikt voor het maken van weefspoelen en potloden.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x		X	x		x		x

Orde: Umbelliflorae **Familie:** Cornaceae (Kornoeljefamilie) **Geslacht:** Cornus **Soort:** *Cornus sanguinea* **Nederlandse benaming:** Rode kornoelje

---

Algemene beschrijving

De Rode kornoelje is een opgaande, hoge struik (tot 5 m), die in haar groei veel opslag vormt. Zij bloeit in de maanden mei-juni in opstaande, geelwitte bloemtuiten. Zij draagt ronde, blauwzwarte steenvruchten in trossen. De bladeren (3-7 bij 2-4 cm groot) zijn eirond tot ovaal met een spitse top en gave bladrand. De bladkleur is bovenaan helder groen, terwijl de onderzijde eerder blauwig groen is. In de herfst kleuren de bladeren geeloranje tot roodbruin.

Ecologie

Rode kornoelje komt zeer geregeld voor in de Vlaamse Ardennen in de bronbossen. De Rode kornoelje komt meestal in ondergroei voor en stelt doorgaans weinig eisen. Zij gedijt zowel op droge als op vochtige, liefst kalkrijke gronden, zowel in de rijkere bostypes als in houtwallen. Bovendien verdraagt zij goed schaduw. Zij vormt wel wortelopslag.

Soorteigen kenmerken

Het is een makkelijk te onderhouden plant, die goed snoei verdraagt; zij leent zich uitstekend voor beschaduwde plaatsen in de tuin.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem / Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Orde: Fagales **Familie:** Fagaceae (Beukenfamilie) **Geslacht:** Fagus **Soort:** *Fagus sylvatica* **Nederlandse benaming:** Beuk

---

Algemene beschrijving

De Beuk is een grote boom (tot 40 m) met een brede, ronde kroon. Hij bloeit in april met de bladontluiking. De nootvruchten zitten vervat in een vierlobbig, peervormig houtig napje, dat bedekt is met borstelvormige aanhangsels. De bladeren (8-14 bij 3,5-6,5 cm groot) zijn lang omgekeerd eirond met spitse of iets toegespitste toppen. De bladkleur is bovenaan donkergroen, terwijl de onderzijde eerder glanzend lichtgroen is. In de herfst kleuren de bladeren warmbruin tot geelbruin.

Ecologie

In de Vlaamse Ardennen is de Beuk, mede onder invloed van de Duitse herstelbetalingen, veelvuldig toegepast in de bosbouw, dikwijls ten koste van oorspronkelijke populaties. Het is een echte bosplant die zeer gevoelig is voor zonnebrand. Hij heeft bijgevolg een zeer dichte kruin om zijn bast te beschermen. Aangezien zijn kroon weinig of geen licht doorlaat, verdringt hij de onderbegroeiing. Hij heeft een duidelijke voorkeur voor leemgronden met een eerder droog karakter. Hij verdraagt zeker geen stagnerend water. Doorgaans kent de Beuk een langzame groei, die echter wel lang aanhoudt. De strooiselvertering is afhankelijk van de groeiplaatskwaliteit: slecht op zure, droge, arme gronden en zeer goed op vochthoudende, kalkrijke gronden.

Soortelgen kenmerken

Het hout is hard, zwaar, buig- en drukvast en sterk. Het werkt sterk en is bovendien weinig duurzaam, behalve onder water. Omwille van deze kwaliteiten wordt het hout sinds lang voor diverse toepassingen gebruikt: speelgoed, huishoudelijke artikelen, meubelen, parketvloeren, spoorbiels, slagblokken, e.d.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem / Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x							x		

De Beuk is waarschijnlijk tot mogelijk ook autochtoon in Wortegem-Petegem.

Orde: Fagales **Familie:** Fagaceae (Beukenfamilie) **Geslacht:** Quercus **Soort:** *Quercus robur*
Nederlandse benaming: Zomereik

Algemene beschrijving

De Zomereik is een relatief grote boom die in vrije stand tot 24 m hoog wordt en een brede, open kroon ontwikkelt. In opstandverband kan hij een hoogte van 30 m en meer bereiken en is de kroon ronder en smaller. Hij bloeit met de bladontluiking, in de maand mei. De vruchten, eikels, zijn eivormig-ovaal en kunnen zeer variëren qua grootte. De eikels zijn vaak overlans gestreept en zitten voor een kwart vervat in een halfronde napje. Ze zijn kort gesteeld en staan alleen of per twee op de twijgen. De bladeren (8-11 bij 6-8 cm groot) zijn omgekeerd eivormig, kort gesteeld, gelobd, met aan weerskanten 3 tot 6 lobben. De top van het blad en de lobben zijn afgerond; de bladvoet is geoord. De bladkleur is bovenaan donkergroen, terwijl de onderzijde blauwgroen is. In de herfst kleuren de bladeren roodbruin tot geel.

Ecologie

Hoewel de Zomereik op zeer verschillende bodems voorkomt, stelt hij voor een goede groei hoge eisen aan de voedselrijkdom en de vochtvoorziening van de bodem. Hij verkiest zure tot neutrale bodems die in de zomer goed ontwaterd zijn (zandige tot zwaardere leemhoudende, vochtige gronden of zware klei). Hij is gevoelig voor vorst en zeer gevoelig voor nachtvorst in het voorjaar. De Zomereik verdraagt vrij weinig schaduw, ook in de jeugd. Voor een goede ontwikkeling heeft hij bovendien een relatief grote groei ruimte nodig. De Zomereik is dan ook een uitgelezen soort voor bossen, hoewel hij ook alleenstaand gemakkelijk overleeft. Zomereik is zeldzaam in gans Vlaanderen; de autochtone populaties die nu nog gevonden worden hebben de tijd doorstaan als hakhout of als spaartelg (op tenen gezet).

Soorteigen kenmerken

Het kernhout is matig hard en zwaar, sterk, taai, gemakkelijk splijtbaar en zeer duurzaam. Het heeft vele toepassingsmogelijkheden, zoals voor meubels, bouwhout,... De soort is een trage groeier, waarvoor trouwens de spreuk 'Boompje groot, plantertje dood' opgaat.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
							x		x

De Zomereik is waarschijnlijk tot mogelijk ook autochtoon in Brakel, Kluisbergen, Kruishoutem, Lierde, Maarkedal en Wortegem/Petegem.

Orde: Juglandales

Familie: Juglandaceae (Notenfamilie)

Geslacht: Juglans

Soort: *Juglans regia*

Nederlandse benaming: Gewone walnoot, Okkernoot

Algemene beschrijving

De Okkernoot is een relatief grote boom (tot 30 m) met een onregelmatige, brede kroon. Zij bloeit in mei na de bladontluiking. Zij draagt eivormige, 3-4 cm lange nootvruchten, met een vrij dunne, ondiep gegroefde wand. De nootvrucht zit aanvankelijk vevat in een groene, niet kleverige bolster; bij rijpheid scheurt deze meestal open. De bladeren (7,5-19 bij 4-10 cm groot) zijn eirond of ovaal en oneven geveerd. Zij komen voor in 2-3, soms 4 en zelden tot 6 jukken. Het eindblad is groter dan de andere. De bladeren zijn spits getopt en hebben een gave bladrand. De bladkleur is bovenaan heldergroen, terwijl de onderzijde eerder glanzend lichtgroen is. In de herfst kleuren de bladeren groengeel.

Ecologie

In haar natuurlijk milieu, oostelijk mediterraan en aziatisch, komt de Okkernoot zowel in gemengde, als in zuivere opstanden voor. Zij houdt van een warm klimaat en is zeer vorstgevoelig, ongeacht het seizoen. Zij heeft veel licht nodig en stelt bovendien hoge eisen aan de bodem: voor een goede ontwikkeling verkiest zij een leem- en kalkhoudende ondergrond. Juglans-soorten zijn doorgaans trage groeiers met een goede strooiselvertering. In onze contreien is het een cultuurplant van tuinen en boomgaarden.

Soorteigen kenmerken

De Okkernoot wordt doorgaans geteeld voor haar vrucht, maar ook haar hout is zeer bruikbaar. Het is bruin van kleur, matig hard, elastisch, duurzaam en goed splijtbaar. Van de Okkernoot wordt gezegd dat zij vliegen en muggen zou verdrijven.

Autochtoon karakter

De Okkernoot is in de Vlaamse Ardennen nergens autochtoon. Deze plant wordt via de boomplantactie aangeboden omwille van de sierwaarde (boomvorm en vrucht) in de tuin.

Orde: Oleales

Familie: Oleaceae (Olijffamilie)

Geslacht: Fraxinus

Soort: *Fraxinus excelsior*

Nederlandse benaming: Gewone es

Algemene beschrijving

De Gewone es is een vrij grote boom (tot 40 m) met een eivormige, ronde kroon. Hij bloeit in april voor de bladontluiking in zijstandige, purperachtige pluimen, zonder kelk of kroon. Hij draagt gevleugelde nootvruchten, waarvan de vleugels tot de helft of tot aan de voet van het nootje aflopen. Als enige binnen het geslacht Fraxinus heeft de Gewone es een gegroefde schors. De bladeren (9-12 bij 4-5 cm groot) zijn lang eirond tot breed lancetvormig met een lang toegespitste top en een gezaagde bladrand. De bladeren zijn oneven geveerd en komen voor in 4-6 jukken. De bladkleur is bovenaan groen, terwijl de onderzijde lichter van kleur is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Gewone es heeft een voorkeur voor een hoge luchtvochtigheid en hij stelt hoge eisen wat betreft de voedings- en de vochthuishouding: hij verlangt rijke, vochthoudende gronden, maar verdraagt geen stagnerend water of langdurige overstromingen. Daarnaast is hij gevoelig voor zeer lage wintertemperaturen en late nachtvorst. In zijn jeugd verdraagt hij goed schaduw, maar voor een goede ontwikkeling heeft hij veel licht nodig. Hij komt als autochtone soort zeer algemeen voor in de Vlaamse Ardennen (in de bronbossen).

Soorteigen kenmerken

De Gewone es heeft een groot reproductievermogen en het is bijgevolg goed mogelijk de es als hakhout te telen. Essenhout is van oudsher een veel gebruikte houtsoort, omdat het goed te verwerken, te buigen en te draaien is. Het is bovendien sterk, hard, taai en elastisch. Het wordt voor vele doeleinden gebruikt, zoals gereedschapsstelen, turntoestellen, laddersporten, sleden, e.d. De soort gaat uitstekend samen met Zwarte els op iets minder natte bodems wegens zijn bijna gelijke groeisnelheid.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	X	x	x	x	x	x	x	x	x

Orde: Oleales **Familie:** Oleaceae (Olijffamilie)

Geslacht: Ligustrum

Soort: *Ligustrum vulgare*

Nederlandse benaming: Wilde liguster

Algemene beschrijving

De Wilde liguster is een relatief korte struik (tot 3 m). Hij bloeit in juni-juli in witte bloemen in lange, piramidale, dicht behaarde pluimen. Hij draagt zwarte besvruchten, die echter wel giftig zijn. De bladeren (4-5 bij 8 cm groot) zijn elliptisch tot lancetachtig van vorm en hebben een gawe bladrand. De bladkleur varieert van grijs tot blauwachtig groen.

Ecologie

De Wilde liguster verkiest vochtige tot droge, kalkrijke gronden. Hij verdraagt zeer goed schaduw en is bijgevolg uitermate geschikt voor onderbeplanting. Hij staat bovendien bekend als een diep- en breedwortelende struik die zeer goed de ondergrond vasthoudt en daardoor geschikt is voor aanplanting op taluds en bermen. Hij verdraagt ook goed wind en laat zich makkelijk snoeien, waardoor hij zich ook leent voor aanplanting in hagen. Het is een soort van vooral jonge kustduinen en oude bossen op kalkrijke bodems.

Soorteigen kenmerken

De bladeren, schors en vruchten van deze plant zijn giftig.

Autochtoon karakter

De Wilde liguster is enkel mogelijk autochtoon op één of meerdere plaatsen in Brakel.

Orde: Ranunculales **Familie:** Ranunculaceae (Ranonkelfamilie) **Geslacht:** Clematis **Soort:** *Clematis vitalba*

Nederlandse benaming: Bosrank

Algemene beschrijving

Bosrank is net als Klimop een klimplant. Het grote verschil tussen beide planten is de klimwijze: terwijl Klimop zich vasthecht door middel van worteltjes, 'kruipt' Bosrank de hoogte in door middel van haar bladstelen, die zich rond de dragers kronkelen (vgl. Wilde kamperfoelie). Zij bloeit in juli-oktober in roomwitte bloemen in eidelingse pluimen. De bloemen worden gevolgd door zilverige zaadpluizen die de hele winter grijzig dons aan de plant blijven. De bladvorm is veervormig samengesteld (vijf deelblaadjes), met toegespitste top en grof gezaagd. De bladkleur is doorgaans lichtgroen.

Ecologie

Bosrank verkiest vochtige, voedselrijke (stikstof), kalkhoudende grond. Doorgaans verkiest zij de struiklaag aan de bosrand, hoewel zij zich ook in vrijstaande bomen omhoogslingert (tot 30 m). Bosrank verdraagt goed schaduw, aangezien het een typische bosplant is. Overigens is de Bosrank ook een rivierbegeleider en zaait hij daar gemakkelijk uit. Aanplanting in de tuin is pas aan te raden, als de plant vrij kan verwilderen.

Soorteigen kenmerken

Bosrank is giftig (protoanemonine) en mag niet worden teruggesnoeid.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i>	<i>Kruishoute</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oudenaarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x			x	x		x		x

Orde: Rhamnales

Familie: Rhamnaceae (Wegedoornfamilie)

Geslacht: Rhamnus

Soort: *Rhamnus frangula*

Nederlandse benaming: Vuilboom, Sporkehout

Algemene beschrijving

Sporkehout is een relatief kleine struik (tot 6 m), met verspreide, doornloze takken. Hij bloeit vanaf april, in onopvallende groenwitte bloemen. Hij draagt besachtige, niet eetbare vruchten, die eerst rood en bij rijpheid zwart zijn. De bladeren (3-4 bij 6-7 cm groot) zijn omgekeerd eivormig, met licht toegespitste top en een gave bladrand. De bladkleur is doorgaans lichtgroen.

Ecologie

In de Vlaamse Ardennen is de soort zeldzaam. Sporkehout verkiest natte tot vochtige, zure ondergrond in lichte loofbossen en kreupelhout, in moerasomgevingen en op kapvlakten. De plant heeft een groot uitstoelingsvermogen en verdraagt goed schaduw. De plant wordt veel door bijen bezocht.

Soorteigen kenmerken

Aan bestanddelen uit de bast en het blad worden medicinale krachten toegeschreven, hoewel de bessen en jonge twijgen giftig zijn. Het is dus raadzaam grazende dieren uit de buurt te houden.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x		x	X			x	x	x	

In Horebeke en Zottegem is Sporkehout mogelijk of met een grote mate van waarschijnlijkheid autochtoon.

Orde: Rosales

Familie: Rosaceae (Rozenfamilie)

Geslacht: Crataegus

Soort: *Crataegus monogyna*

Nederlandse benaming: Eénstijlige meidoorn

Algemene beschrijving

De meidoorn is een hoge struik, soms ook kleine boom (tot 5 m en uitzonderlijk tot 10 m) met een ronde kroon. Hij bloeit in mei in eindstandige, witte bloemen, vijftalig en op één stijl. Hij draagt rode, ronde steenvruchten, met een bruine, eironde, lange, harde steen. De bladeren (3-5 bij 4-6 cm groot) zijn 3- tot 7-lobbig met meer of minder diepe insnijdingen. De bladtoppen zijn spits en de lobben onregelmatig gezaagd. De bladkleur is bovenaan glanzend groen, terwijl de onderzijde lichter is.

Ecologie

De Eénstijlige meidoorn verkiest voedselrijke, vochthoudende gronden en verdraagt kalk. Al te natte en al te droge gronden, of zeer warme standplaatsen worden vermeden. Doorgaans verdraagt ze goed schaduw, hoewel voor een optimale groei en bloei voldoende licht nodig is. In Vlaanderen is het historisch een veel gebruikte plant in haagkanten, houtwallen en langs weilanden, vanwege zijn (vee-)kerend vermogen (stekels) en omdat hij goed snoei verdraagt. Bovendien is het een fraaie soort dankzij de witte bloesems in de lente en de rode bessen in de herfst. Spontaan duikt hij op in bosranden en in de oudere bossen.

Soorteigen kenmerken

Het hout is roodachtig van kleur, hard en zwaar. Het kan gebruikt worden voor kleine gereedschappen en wandelstokken en is ook geschikt als brandhout. In sommige middens wordt de plant nog steeds geassocieerd met perenvuur en daarvoor verdelgd (zie hoofdstuk 3.2, Heggen en hagen cultuurhistorisch benaderd).

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i>	<i>Kruishoute</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	x	x	x		x	x	x

In Ronse is de soort mogelijk tot waarschijnlijk autochtoon.

Orde: Rosales
Familie: Rosaceae (Rozenfamilie)
Geslacht: Mespilus
Soort: *Mespilus germanica*
Nederlandse benaming: Mispel

Algemene beschrijving

De Mispel is een kleine boom, meestal struikvormig (tot hooguit 6 m) met een brede kroon. Hij bloeit in mei-juni, na de bladontluiking, in eindstandige, witte bloemen. Hij draagt bruingroene, later bruine, ronde pitvruchten. De bladeren (6-14 bij 3-5 cm groot) zijn langwerpig tot omgekeerd eirond. De toppen zijn toegespitst en de bladrand is gaaf. De bladkleur is bovenaan groen, terwijl de onderzijde lichter is. In de herfst kleuren de bladeren oranje tot geelbruin.

Ecologie

De Mispel stelt geen hoge bodemeisen en komt vooral voor op rijkere standplaatsen. Daarnaast verkiest hij eerder vochtige, slecht afwaterende gronden. Hij verdraagt schaduw en komt voor in heggen, langs bosranden en in lichte bossen. In dicht gesloten bos komt hij niet tot bloei. Als wilde plant is hij vrij zeldzaam in onze bossen, maar als fruitboom is hij in sommige tuinen wel te zien. De vrucht is eetbaar en lekker in het late najaar, zelfs na de eerste vriesnachten, ook al is ze dan eigenlijk lichtjes rot. De wilde Mispel onderscheidt zich van de gekweekte vorm door de veel kleinere vruchten en bladeren.

Soorteigen kenmerken

Het hout is zeer hard, dicht en taai en is moeilijk te bewerken. Het is geschikt voor draaiwerk en voor technische gebruiksdoeleinden (molen- en meubelmakerij).

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x					x	x	x		x

In Horebeke en Kluisbergen is de Mispel mogelijk autochtoon.

Orde: Rosales **Familie:** Rosaceae (Rozenfamilie)

Geslacht: Sorbus

Soort: *Sorbus aucuparia*

Nederlandse benaming: Wilde lijsterbes, Gewone lijsterbes

Algemene beschrijving

De Wilde lijsterbes is een struik of boom (tot 15 m) met open kroon. Hij bloeit in mei in brede, witte bloementuilen, die sterk en eigenaardig geuren. Hij draagt ronde, oranjevruchten. De bladeren (3-7 bij 1-1,5 cm groot) zijn ovaal tot langwerpig en staan in 6-8 jukken. Ze zijn oneven geveerd en hebben een spitse top. De bladrand is, met uitzondering van het onderste stukje, scherp gezaagd. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderkant grijsgroen is. In de herfst kleuren de bladeren geeloranje tot rood.

Ecologie

De Wilde lijsterbes is een vrij algemene soort in Vlaanderen; toch komt hij naar verhouding minder in de Vlaamse Ardennen voor. Hij is een pioniersoort (verspreiding gebeurt gemakkelijk via besetende vogels) en stelt weinig bodemeisen: zowel op niet te arme als op niet te rijke bodems ontwikkelt hij zich. Hij verdraagt goed schaduw maar in het volle licht ontwikkelt hij zich het best. Omdat zijn strooisel goed verteert, is het een uitstekende bodemverbeteraar. De soort is goed bestand tegen stof, rook en luchtverontreiniging en heeft weinig last van ziekten en plagen. Bij grote droogte en warmte verliest hij snel zijn blad.

Soorteigen kenmerken

Het hout is tamelijk hard, buigzaam en elastisch, maar weinig duurzaam. Het is bruikbaar voor draai- en snijwerk, vaten, vezelplaten. Schors en loof bevatten een hoog gehalte aan looistof. Specifiek voor houtproductie hebben ze over het algemeen te kleine afmetingen of komen ze in te geringe aantallen voor. De verse vruchten werden vroeger gebruikt tegen scheurbuik (vitamine C) en als laxeremiddel (parasorbinezuur).

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x		x			x	x	x		x

In Wortegem/Petegem, Lierde en Kruishoutem komt de soort waarschijnlijk tot mogelijk autochtoon voor.

Orde: Rosales **Familie:** Rosaceae (Rozenfamilie)

Geslacht: Prunus

Soort: *Prunus avium*

Nederlandse benaming: Zoete kers

Algemene kenmerken

De Zoete kers is een matig grote boom (15-25 m) met een brede ei- of kegelvormige, regelmatige kroon. Hij bloeit in april, net voor de bladontluiking, in bladloze schermen op kortloten. Hij draagt vlezige, rode tot donkerrode steenvruchten, met een variabele grootte. De bladeren (6-15 bij 3-7 cm groot) zijn tamelijk variabel, gaande van omgekeerd eirond, ovaal tot eirond. De toppen zijn toegespitst en de bladrand is grof gezaagd. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde glanzend lichtgroen is. In de herfst kleuren de bladeren geel en rood.

Ecologie

De Zoete kers is een uitgesproken lichtminnende plant. Bovendien prefereert hij vochtige, vruchtbare, leemhoudende en bij voorkeur kalkhoudende grond (zoals in de Vlaamse Ardennen waar hij regelmatig voorkomt). Vrijwel altijd is er spontane verjonging waar te nemen. Natte gronden met stagnerend water worden gemedend. Hij vertoont een zeer snelle jeugdgroei, die na 25 jaar afneemt. In hakhoutcultuur zijn de omstandigheden voor deze soort zeer gunstig; hij levert in vrij korte omlopen zeer waardevol hout. Nochtans worden oude bomen en oud hakhout nauwelijks gevonden.

Soorteigen kenmerken

Het hout is bleek, fijn van nerf, sterk en elastisch, maar niet duurzaam. Het is goed te bewerken, maar moeilijk te splijten. Het wordt bv. in de meubelindustrie, voor beeldhouwwerk en voor muziekinstrumenten gebruikt. Het is een zeer geschikte soort voor bosranden en landschappelijke beplantingen.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x		x			x		x		

In Horebeke, Lierde, Ronse, Wortegem/Petegem en Zottegem is de soort mogelijk tot waarschijnlijk autochtoon.

Orde: Rosales **Familie:** Rosaceae (Rozenfamilie) **Geslacht:** Prunus **Soort:** *Prunus padus*
Nederlandse benaming: Gewone vogelkers

Algemene kenmerken

De Gewone vogelkers is een eerder kleine boom (tot 15 m) met een smalle, dichte kroon en overhangende takken, maar veelal ook een grote struik. Hij bloeit in april met de bladontluiking in afstaande, lange, witte bloementrossen. Hij draagt ronde, bij rijpheid zwarte steenvruchten, ter grootte van een erwt. De bladeren (6-12 bij 3-5 cm groot) zijn variabel van vorm en grootte, gaande van elliptisch tot vrij breed omgekeerd eirond. De toppen zijn kort toegespitst en de bladrand is fijn, onregelmatig gezaagd. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde licht- of blauwachtig groen is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Gewone vogelkers komt vrij weinig voor in de Vlaamse Ardennen. Hij verkiest eerder vochtige bostypen op leemhoudende bodems in de beekdalen. Hij verdraagt goed schaduw en is bijgevolg te gebruiken voor onderbeplanting.

Soortelgen kenmerken

Economisch is dit een weinig belangrijke soort, hoewel goed hout leverend. Het is wel een mooie tuinboom, zelfs in kleinere tuinen, door zijn eerder trage groei, ondiepe worteling en heel mooie, maar korte bloei.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x			x		x		x		

Orde: Rosales **Familie:** Rosaceae (Rozenfamilie)

Geslacht: Prunus

Soort: *Prunus spinosa*

Nederlandse benaming: Sleedoorn

Algemene beschrijving

De Sleedoorn is meestal een sterk vertakte, brede, doornige struik, die zelden hoger gaat dan 4 m. Hij bloeit in maart-april voor de bladontluiking. De witte bloemen staan per twee of alleen op kortloten. Hij draagt ronde of eivormige, bij rijpheid blauwzwarte steenvruchten. De bladeren (3-5 bij 1-2 cm groot) zijn smalovaal tot omgekeerd eirond met spitse toppen. De bladrand is fijn, soms onregelmatig gezaagd. De bladkleur is bovenaan dof groen, terwijl de onderzijde lichter is.

Ecologie

Sleedoorn is vrij algemeen in de Vlaamse Ardennen, maar niet altijd in grote aantallen. Sleedoorn verkiest doorgaans drogere standplaatsen op lemige en kalkhoudende bodems, langs bosranden en in heggen, hagen, houtkanten en lichte bossen. Vooral tijdens de bloeiperiode is het een zeer mooie struik. De soort kent een uitstekende reproductie en maakt makkelijk wortelscheuten, zodat natuurlijke struwelen gemakkelijk gevormd worden.

Soorteigen kenmerken

Het hout is zeer hard en werd vroeger gebruikt voor tanden van hooiharken. Vanwege de scherpe naalden is de soort historisch ook een plant voor (vee-)kerende haagkanten, vaak in combinatie met meidoorn, die echter wel later bloeit. Een dergelijk gemengde haagkant verzekert de aanplanter dan ook een bloemenrijkdom van maart tot mei.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	X	x		X	x	x	x	x	x

In Kruishoutem is de soort mogelijk autochtoon.

Orde: Rosales
Familie: Rosaceae (Rozenfamilie)
Geslacht: Rosa
Soort: *Rosa canina*
Nederlandse benaming: Hondсроos

Algemene beschrijving

De Hondсроos is een vrij kleine struik (tot 3 m), met min of meer overhangende, gedoornde takken. Zij bloeit in juni-juli in witte tot rozige bloemen, alleenstand of in kleine groepjes. Na de bloei draagt zij ei- tot bolvormige bottels. Een rozenbottel is een schijnvrucht, waarbinnen zich de eigenlijke vruchtjes bevinden. De bladeren zijn veervormig samengesteld, met 5 of 7 eironde blaadjes, die niet behaard zijn. De onderzijde van de blaadjes en de bottels bevatten zelden geurloze klieren. De bladrand is ondiep gekarteld en de bladkleur is groen.

Ecologie

Hondсроos verkiest vochtige tot droge, voedselrijke ondergrond, is dus weinig bodem-specifiek en houdt van licht. De plant leent zich goed voor aanplanting in heggen, struwelen en loofbossen; zij is ook langs wegen en in duinen terug te vinden.

Soorteigen kenmerken

De rozenbottel heeft een hoog gehalte aan vitamine C en provitamine A.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	X	x		x	x		x	x	x

Orde: Rosales **Familie:** Rosaceae (Rozenfamilie) **Geslacht:** Rosa **Soort:** *Rosa arvensis* **Nederlandse benaming:** Bosroos

---

Algemene beschrijving

De Bosroos is een relatief lage, onbehaarde, blauwachtig groene struik met zowel klimmende takken als boogvormige tot kruipende, wortelende takken. Hij bloeit in juni-juli in witte bloemen (1- 3). Na de bloei draagt de Bosroos bol- tot eivormige vuurrode bottels, die niet groter worden dan erwten. De bladeren bestaan uit 5 of 7 langwerpige tot eironde deelblaadjes. De bladrand is enkel gezaagd. De bladkleur is blauwachtig groen.

Ecologie

De Bosroos komt in onze contreien geregeld voor. De soort groeit hier aan de noordgrens van zijn areaal. De Bosroos verkiest vooral de bosranden in het heuvelachtig Zandleem-gebied. De soort wordt ook aangetroffen in houtkanten en heggen. Het is niet echt een schaduwminnende soort, maar toch hoort hij ook thuis in het bos. Het gebrek aan licht is oorzaak dat hij dan niet tot bloei en vruchtzetting komt waardoor hij dikwijls over het hoofd wordt gezien. Net als de Sleedoorn staat de Bosroos als het ware te wachten om een opening in het bos te koloniseren. Hij groeit snel, met de hulp van andere struiken naar boven, vertakt zich breed en bloeit uitbundig. Hij leent zich goed voor aanplanting in struikvegetaties en struwelen als hij geen invloed ondervindt van meststoffen uit de omgeving.

Soorteigen kenmerken

De kleine erwtevormige bottels zijn veel minder dan andere wilde rozensoorten geschikt als vitamine C-bron.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x		X	x	x	x		x

Orde: Salicales

Familie: Salicaceae (Wilgenfamilie)

Geslacht: Populus

Soort: *Populus x canescens*

Nederlandse benaming: Grauwe abeel, Grijsze populier

Algemene beschrijving

De Grauwe abeel is een relatief grote boom (tot 30 m) met brede, onregelmatige, dichte kroon en met overhangende takken. De stam is vaak krom. Hij bloeit in april voor de bladontluiking, waarbij de mannelijke, grijsrode katjes duidelijk langer zijn dan de vrouwelijke (6 tot 10 cm tegenover 2 tot 4 cm). Hij draagt eenhokkige, openspringende doosvruchten met talrijke, kleine zaden. De bladeren (4,5-12 bij 3,5-9,5 cm groot) zijn eivormig met 3 of 5 lobben en spitse toppen. De bladrand of lobben zijn grof getand. De bladkleur is bovenaan glanzend donkergroen, terwijl de onderzijde grijs tot groen is. In de herfst kleuren de bladeren geel vaak met zwarte (schimmel)vlekken.

Ecologie

De Grauwe abeel is een goed groeiende, weinig eisen stellende en goed windresistente soort. Hij verdraagt ook makkelijk kalk. Het is een uitgesproken lichtminnende soort, die zeer geschikt is voor vochtige, leemhoudende open gronden. De soort is, zoals de meeste populieren, gevoelig voor een groot aantal ziektes en plagen, maar beduidend minder dan de zeer gevoelige Canadapopulier (*Populus x canadensis*).

Soorteigen kenmerken

Het is een uitstekende soort voor het gebruik in dreven. Hij is een snelle groeier en geeft behoorlijk wat schaduw. Het hout is niet zo bruikbaar, maar levert toch beter brandhout op dan de Canada-populier.

Autochtoon karakter

De Grauwe abeel komt in de Vlaamse Ardennen mogelijk als autochtone boomsoort voor in Brakel.

Orde: Salicales

Familie: Salicaceae (Wilgenfamilie)

Geslacht: Populus

Soort: *Populus tremula*

Nederlandse benaming: Ratelpopulier, Trilpopulier, Esp

Algemene beschrijving

De Ratelpopulier is een relatief grote boom (tot 30 m) met een variabele, smalle of ronde kroon, vaak met overhangende takken op latere leeftijd. Hij bloeit in maart. Hij draagt 8-12 cm lange vruchtkatjes. De bladeren (3-8 bij 3-8 cm groot) zijn vrij variabel, maar meestal breed eirond of rond met spitse toppen. De bladrand is grof golvend getand. De bladkleur is bovenaan donkergroen, terwijl de onderzijde licht of blauwgroen is. De bladstelen zijn sterk afgeplat, waardoor de bladeren in de wind trillen en een ratelend geluid voortbrengen; vandaar de naam.

Ecologie

De Esp is in de Vlaamse Ardennen als autochtone boomsoort zeer zeldzaam. De beste groei vertoont hij op vochtige, goed ontwaterde, leemhoudende gronden, hoewel hij ook op droge gronden en in moerassen voorkomt. In het verleden werd hij dikwijls bestreden omwille van de wortelopslag, die als hinderlijk werd ervaren.

Soorteigen kenmerken

De Ratelpopulier is in Scandinavië en Oost-Europa een zeer gewaardeerde handelshoutsoort (lucifers, papierindustrie) met vaak mooie, rechte stammen. In onze streken laat die kwalitatieve eigenschap dikwijls te wensen over.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluis-bergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
							x		

In Brakel, Kluisbergen, Kruishoutem, Maarkedal, Wortegem/Petegem en Zottegem is de soort waarschijnlijk tot mogelijk autochtoon.

Orde: Salices
Familie: Salicaceae (Wilgenfamilie)
Geslacht: Salix
Soort: *Salix alba*
Nederlandse benaming: Schietwilg

Algemene beschrijving

De Schietwilg is een relatief kleine boom met een breed kegelvormige kroon en met sterk vertakte, dunne, opgaande of min of meer overhangende takken. Hij bloeit in april met de bladontluiking. Hij draagt dichte, cilindrische, gele katjes met een lange steel en met enkele gaafrandige, afhangende schutblaadjes.

De bladeren (3-13 bij 0,7-1,8 cm groot) zijn lancetvormig met een lange, toegespitste top, vaak iets zijwaarts gebogen. De bladrand is zeer ondiep, aanliggend, klierachtig gezaagd. De bladkleur is bovenaan grijsachtig groen, terwijl de onderzijde blauwachtig tot grijsachtig groen is. De beide zijden van het blad zijn zijdeachtig behaard.

Ecologie

De Schietwilg vraagt vochtige, voedselrijke, niet-zure gronden. Hij verdraagt tijdelijke overstromingen, maar houdt niet echt van stilstaand water. Op geschikte gronden (natte klei- en leembodems) is hij, door zijn vrij diepe beworteling, goed bestand tegen wind. Hij groeit langs wegen, sloten en weilanden, waar hij vaak wordt aangeplant als knotboom (op de perceelsgrenzen). Hij groeit minder snel en heeft een minder rechte stam dan populieren, waardoor hij economisch gezien daar niet tegen op kan.

Soorteigen kenmerken

Behalve als opgaande boom voor houtproductie, is de Schietwilg ook geschikt voor griendcultuur. Vroeger werd hij voor de productie van geriefhout en poten, ook veel als knotboom geteeld. Vandaag wordt hij hoofdzakelijk nog in stand gehouden omwille van zijn historische waarde als landschapselement.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i>	<i>Kruishoute</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke- dal</i>	<i>Rons e</i>	<i>Oude- naarde</i>	<i>Wortegem /Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x	X		x		x		x

In Lierde, Ronse en Wortegem/Petegem is de soort waarschijnlijk autochtoon.

Klasse: Pinopsida
Familie: Taxaceae (Taxusfamilie)
Geslacht: Taxus
Soort: *Taxus baccata*
Nederlandse benaming: Gewone taxus

Algemene beschrijving

De Gewone taxus is een relatief kleine boom (tot 18 m) of struik met horizontaal afstaande takken. Hij bloeit in maart-mei. Hij draagt felrode, soms gele schijnvruchten, met een holte waarin zich een hard, giftig zaadje bevindt. De bladeren (tot 4 cm lang) zijn lijnvormige, altijdgroene, vlakke naalden, met een niet-stekend spitsje, in twee rijen aan de takken staand. De bladkleur is bovenaan glanzend donkergroen, terwijl de onderzijde lichter en matter van kleur is. De plant in zijn geheel is giftig voor vee en de mens.

Ecologie

Deze boom houdt van schaduw en vochtige, humeuze ondergrond. Het is een zeer langzame groeier, maar kan tot 1000 jaar oud worden. De taxus wordt vandaag meestal in hagen en heggen aangeplant, omdat hij zeer goed snoei verdraagt en omwille van zijn altijdgroene uitzicht.

Soorteigen kenmerken

Taxushout bevat geen hars, is hard, homogeen en gemakkelijk te bewerken. Het wordt bijgevolg veel gebruikt voor fineer-, inleg- en houtsnijwerk. Ook in de geneeskunde (kankerbestrijding) zijn de taxusbladeren heel belangrijk.

Autochtoon karakter

Taxus komt niet meer als autochtone soort voor in Vlaanderen en dus ook niet in de Vlaamse Ardennen.

Orde: Malvales **Familie:** Tiliaceae (Lindefamilie) **Geslacht:** Tilia **Soort:** *Tilia cordata* **Nederlandse benaming:** Kleinbladige linde, Winterlinde

---

Algemene beschrijving

De Kleinbladige linde is een relatief grote boom (tot 30 m) met een eivormige kroon en met opgaande, schermvormige vertakking. Zij bloeit in juni-juli in afstaande, gele, 5-9-bloemige tuilen. Zij draagt kleine, ronde, groengrijze nootvruchtjes met een dunne vruchtwand. De bladeren (4,5-9 tot 5-9 cm groot) zijn breed, vaak scheef hartvormig met toegespitste toppen. De bladrand is scherp gezaagd. De bladkleur is bovenaan donkergroen, terwijl de onderzijde eerder blauwgroen is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Winterlinde is een zeer zeldzame soort in de Vlaamse Ardennen. Toch stelt hij weinig eisen aan temperatuur en luchtvochtigheid. Voor houtproductie heeft zij wel een voedselrijke, vochthoudende, niet-zure grond nodig. Zij stelt over het algemeen minder eisen dan de Zomerlinde (*Tilia platyphyllos*). Zoals alle linden verdraagt hij goed schaduw en snoei. Rond de stam kan zich veelvuldig, soms vervelend, opslag vormen.

Soorteigen kenmerken

Het hout is grof van nerf, zacht, matig zwaar, goed bewerkbaar, maar weinig duurzaam. Het is niet geschikt voor buitenwerk, maar wel voor talloze andere doeleinden: tekenborden, houtsnijwerk, prothesen, klompen, lucifers, muziekinstrumenten, e.d. De bloemen hebben een medicinale kracht en worden vaak verwerkt in thee.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisbergen</i>	<i>Kruishoutem</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarkedal</i>	<i>Ronse</i>	<i>Oude-naarde</i>	<i>Wortegem / Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x			x				x		

Orde: Urticales

Familie: Ulmaceae (Iepenfamilie)

Geslacht: Ulmus

Soort: *Ulmus minor*

Nederlandse benaming: Veldiep, Olm, Gladde iep

Algemene beschrijving

De Veldiep is een relatief grote boom (tot 30 m) met een zeer variabele vorm. Hij bloeit in maart voor de bladontluiking in zeer kort gesteelde, roodachtige bloemen in dichte bundels. Hij draagt rondom gevleugelde nootvruchten, waarvan de vleugels ovaal tot omgekeerd eirond zijn. Het nootje zit duidelijk boven het midden vevat. De bladeren (6-10 bij 4-7 cm groot) zijn schief breed, ovaal tot omgekeerd eirond met een toegespitste top. De bladrand is dubbel gezaagd. De bladkleur is bovenaan glanzend groen, terwijl de onderzijde glanzend lichtgroen is. In de herfst kleuren de bladeren geel.

Ecologie

De Veldiep groeit op zeer verschillende gronden, gaande van rijke, vochtige rivierdalen, wat hij ook verkiest, tot droge kalkgronden. Hij verdraagt schaduw, vooral in de jeugd, maar voor de verdere groei en ontwikkeling heeft hij meer licht nodig (meer dan bv. Beuk). In tegenstelling tot andere iepen is hij een langzame groeier. Doorgaans verdraagt hij goed wind. De Veldiep is zeer gevoelig voor de iepziekte, waardoor de bomen zelden ouder dan 12-15 jaar worden. Aan de wortel ontspringen wel steeds nieuwe scheuten (worteluitlopers), waardoor hij er toch in slaagt om stand te houden. Dit betekent ook dat iepen slechts sporadisch kunnen uitgroeien tot volwassen bomen.

Soorteigen kenmerken

De Veldiep levert goed hout. Hij wordt zeer veel aangeplant als bosplantsoen in windsingels, bermbeplantingen, e.d. Typisch voor de iep is het herkenbare visgraatmotief van de takken in de winter.

Autochtoon karakter

<i>Brakel</i>	<i>Horebeke</i>	<i>Kluisberge</i> <i>n</i>	<i>Kruishoute</i> <i>m</i>	<i>Lierde</i>	<i>Maarke-</i> <i>dal</i>	<i>Rons</i> <i>e</i>	<i>Oude-</i> <i>naarde</i>	<i>Wortegem</i> <i>/Petegem</i>	<i>Zottegem</i>
x	x	x		X	x	x	x		x

In Kruishoutem en Wortegem-Petegem is de soort mogelijk tot waarschijnlijk autonoom.

F ruitbomen

Appelbomen
Malus domestica

1. Court-Pendu Rouge (1)

Algemene beschrijving

Middelmatig kleine vrucht, met een gladde, soms beroeste schil. De appel is renetvormig, uitgesproken plat en heeft een gele tot oranje kleur. Het vruchtvlees is geelachtig met een fijne structuur en een zuurzoete smaak. De appel heeft een zeer fijn aroma.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk dient zo laat mogelijk in oktober te gebeuren. De appel bewaart goed en kan tot in april verbruikt worden. De Court-Pendu Rouge is een dessertappel van extra kwaliteit en een gekende handelsvariëteit omwille van zijn uitstekende bewaring.

Cultuureigenschappen

De boom groeit traag maar gestaag verder. De uiteindelijke vorm is een hoge bolvorm. Het is algemeen een zeer late bloeier die weinig te lijden heeft onder lentevorst. De oogst is bijgevolg zeer regelmatig, waardoor er dan ook zelden topoogsten zijn. Bestuiving kan gebeuren door James Grieve.

Gevoeligheden

De Court-Pendu Rouge is gevoelig voor schurft en kanker; de boom wordt bijgevolg best aangeplant in zeer goede gronden. Ook voor de Wollige bloedluis en de Rode spin blijkt de soort gevoelig te zijn.

Synoniemen

Courte Queue, Court-Pendu Reinette, Court-Pendu Musqué, Reinette Court-Pendu Rouge, Reinette de Capendu, Court-Pendu Rouge Royal, Court-Pendu Plat, Court-Pendu Rose, Court-Pendu Rosat, Wallaton Pippin, Court-Pendu Vermeil.

2. Grenadier (2)

Algemene beschrijving

Middelmatige tot grote vrucht, afkomstig uit Groot-Brittannië. De vrucht heeft de typische appelvorm (afgeplat, conisch-rond), is ietwat onregelmatig en heeft een bleekgroene tot geelachtige kleur. De schil is glad, soms met een rode blos op de zonkant. Het vruchtvlees is wit en zeer zacht. De appel is sappig en heeft een frizure smaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

Grenadier rijpt vanaf juli tot september. De appel kan niet lang bewaard worden (bij natuurlijke bewaring in vochtige koele kelder tot september). De soort is gekend als perfecte moesappel met veel sap en lichtjes zuur.

Cultuureigenschappen

Grenadier is een gezonde, vruchtbare variëteit die zowel geschikt is voor hoog- als halfstam. De bloei is tamelijk vroeg, waardoor er risico op schade door nachtvorst bestaat. De boom wordt gekenmerkt door een open structuur met mooi verspreide takken. De boom heeft een mooie piramidevormige kruin en is goed gevuld. Ondanks de vele vruchten, buigen de takken niet veel door. De productiviteit is zeer hoog, zodat vruchtdunning in juni noodzakelijk is (te meer daar hij niet lang bewaard kan worden). Bestuiving is mogelijk met ondermeer Président Roulin; de eigen stuifmeelkwaliteit is vrij goed.

Gevoeligheden

Grenadier is zeer resistent aan kanker en schurft, middelmatig gevoelig voor witziekte en ook middelmatig gevoelig voor kurkstip.

3. Jacques Lebel (3)

Algemene beschrijving

Ronde, groengele appel, met een beetje strepen. De appel is opvallend plat met een erg korte steel. De schil is glad en wordt bij bewaring erg vettig. Het vruchtvlees is wit, zacht en zurig van smaak. De appel heeft een fijne structuur en smaakt zeer verfrissend.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan reeds beginnen vanaf einde augustus en voortgezet worden tot einde september. Men kan de vruchten niet langer aan de boom laten hangen; vanwege zijn korte steel is hij uitermate windgevoelig. Bovendien duwen de vruchten elkaar ook letterlijk af. De soort is erg geschikt als keuken- en moesappel. Op een koele, droge plaats is de appel tot Nieuwjaar goed houdbaar. Jacques Lebel is een goede handelsvariëteit door zijn mooi glad voorkomen, zijn goede maat en zijn vele mogelijkheden in gebruik.

Cultuureigenschappen

De boom groeit zeer sterk in de jeugdijaren; de gesteltakken staan dan ook vrij opgaand. De boom produceert al vrij jong, zodat het lichtere hout gaat uitbuigen. Bij volwassen groei heeft de boom een schermvorm. Bij de bloei is de soort zeer gevoelig voor lentevorst, zeker wanneer de boom het voorgaande jaar een grote opbrengst had en de bloesems bijgevolg zwakker zijn. Jacques Lebel is dan ook een uitgesproken beurtjaarsoort. De bestuiving kan gebeuren met Oogstappel. De kwaliteit van het eigen stuifmeel is slecht.

Gevoeligheden

Jacques Lebel is onderhevig aan schurft en Wollige bloedluis, minder aan kanker. Fruitmotjes kunnen daarnaast ook heel wat schade aanrichten.

Synoniemen

Jakob Lebel, Double de Voges.

4. James Grieve (4)

Algemene beschrijving

Middelgrote tot grote vrucht met een effen schil. De appel is haast rond tot hoogronde en heeft een strogele, rode tot groenrode kleur met rode streepjes aan de zonkant. Het vruchtvlees is wit tot geelwit, middelmatig vast en sappig. Het heeft een fijne structuur, zodat James Grieve jarenlang de onbetwiste leider was bij de zomerappels.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De appels dienen te rijpen aan de boom. De pluk dient te gebeuren vanaf de tweede helft van augustus. De appel kan een drietal weken zonder kwaliteitsverlies, op een natuurlijke manier, bewaard worden. James Grieve is een typische zomerappel en zodoende een uitstekende dessertappel.

Cultuureigenschappen

De boom groeit regelmatig, maar traag uit. James Grieve bloeit zo overdadig en lang dat hij een ideale bestuiver is voor bijna alle variëteiten. De boom is zeer vruchtbaar, wat kan leiden tot beurtjaren. Als volwassen boom moet aan vruchthouding gedacht worden om groei in de boom te houden. De bestuiving kan gebeuren door Oogstappel of Reine des Reinettes.

Gevoeligheden

De boom is, in het bijzonder op koude, natte gronden zeer vatbaar voor kanker en schurft. Hij is ook onderhevig aan bacterievuur, waarschijnlijk door zijn lange bloei.

5. Oogstappel (5)

Algemene beschrijving

Middelgrote vrucht, met een dunne, effen schil. De appel heeft een conische vorm, smaller naar de kelk toe en heeft een geelgroene kleur. Typisch zijn de brede ribbels over de ganse vrucht naar de kelk toe. Het vruchtvlees is wit, zacht en vrij los. Vers zijn de appels vrij sappig en fris zurig.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan reeds vanaf de tweede helft van juli. De appel bewaart echter niet: na enkele dagen vermindert de kwaliteit danig. Oogstappel leent zich toch vrij goed als dessertappel: gezien zijn vroege rijpheid heeft hij nauwelijks concurrentie in de consumptie.

Cultuureigenschappen

De boom groeit enkel goed in zijn jeugd. Al snel zal de boom vruchten produceren, zodat alle energie naar de vruchtproductie gaat. Bijgevolg verzwakt de groei sterk of valt zelfs helemaal stil. Een jonge boom is stijlopgaand, maar door de zware productie buigen de takken al snel uit, zodat uiteindelijk de groei resulteert in een ronde kroon. Een ander gevolg van de zware opbrengsten is takbreuk; uitdunnen en stutten kan hierbij een oplossing bieden. Oogstappel bloeit betrekkelijk vroeg; bestuiving kan gebeuren door James Grieve. De kwaliteit van het eigen stuifmeel is goed, waardoor hij een goede bestuiver is voor andere rassen.

Gevoeligheden

Oogstappel is gevoelig voor kanker en witziekte, minder voor schurft. Ook Wollige bloedluis en bladluis kunnen heel wat schade aanrichten.

Synoniemen

Transparente Blanche, Transparente Jaune, Jaune Transparente, Yellow Transparent, Weisser Klarapfel, Klarapfel.

6. Reine des Reinettes (6)

Algemene beschrijving

Middelgrote vrucht met een effen schil. De appel heeft de typische 'renetvorm': regelmatig, iets breder dan hoog, de grootste diameter in het midden. Reine des Reinettes is gewoonlijk een geelrode appel, zalmkleurig of gestreept aan de zonkant, hoewel er ook diverse mutanten bestaan zoals Rogo, die helemaal dieprood zijn van kleur. Het vruchtvlees is wit roomkleurig tot bleekgeel, vast en matig sappig. Doorgaans heeft de appel een fijne, zoete smaak. Vruchten die echter weinig zon gezien hebben, zijn smaakloos.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan reeds midden september starten. Het pluktijdstip is belangrijk, omdat de goede smaak vrij laat komt en omdat al snel daarna meligheid optreedt. De natuurlijke bewaring is matig tot goed. Reine des Reinettes is een uitstekende dessertappel. De vrucht heeft bovendien een hoog vitamine C-gehalte (21mg/100g).

Cultuureigenschappen

De boom is een tamelijk sterke groeier, waardoor er zich steile gesteltakken ontwikkelen met kort vruchthout. Het is een sterke en lange bloeier, zodat hij betrekkelijk grote opbrengsten kan genereren. Deze hoge opbrengsten kunnen echter tot kleine vruchten of tot beurtjaren leiden. De boom is vrij gemakkelijk te bestuiven met Oogstappel.

Gevoeligheden

Reine des Reinettes is uitermate gevoelig voor schurft en witziekte. Ook bladluizen kunnen zeer veel schade aanrichten. Kanker daarentegen schijnt geen vat op hem te hebben.

Synoniemen

King of the Pippins, Princess Pippin, Prince's Pippin, Winter Goldparmäne.

7. Président Roulin (7)

Algemene beschrijving

De Président Roulin vindt zijn oorsprong in Waals-Brabant. Het is een grote, gele, rozegestreepte appel, met een gladde schil. De vrucht heeft een regelmatige, even hoge als brede bolvorm en is afgeplat aan de polen. Président Roulin heeft bij rijpheid een goudgele grondkleur en voelt tevens vrij vetzig aan. Het vruchtvlees is wit, zacht en heeft een friszure smaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk dient te gebeuren in september. De natuurlijke bewaring is matig tot goed en kan perfect tot begin december. Président Roulin is een uitstekende dessertappel en een vrij goede handappel, die tot half december kan worden verbruikt.

Cultuureigenschappen

De Président Roulin is een zeer vruchtbare variëteit die zowel als hoogstam en als halfstam geplant kan worden. Hij heeft een open structuur, waarbij de diameter van de kruin ruim 10 m wordt. Hij groeit heel sterk, vooral op kleiachtige gronden. Hij bloeit vrij vroeg, waardoor de bloesems uitermate gevoelig zijn voor vorstschade. Bevruchting kan ondermeer door Grenadier, terwijl de kwaliteit van het eigen stuifmeel zeer goed is.

Gevoeligheden

De Président Roulin is weinig vatbaar voor schurft, witziekte en kanker en is tevens zeer weinig gevoelig voor de rose appelbladluis.

Schone van Boskoop (8)

Algemene beschrijving

Grote vrucht, met een eerder dikke, ruwe schil. De appel is bolvormig rond, hoger dan breed, enigszins onregelmatig, gewoonlijk hoger aan een kant. Het gewone type Boskoop heeft een grauwgroene tot geelgroene kleur; er zijn echter in de loop der jaren diverse mutanten ontwikkeld, met een licht rode tot egaal donkerrode kleur (Rode Boskoop, Rode Boskoop Schmitz Hübsch). Het vruchtvlees is geelachtig, vast, sappig en heeft een fijne structuur. Bij de eerste pluk smaken de appels nogal zuur en wrang, zodat de meeste consumenten andere soorten verkiezen. Bij volledige rijpheid, naar het einde van de winter toe, zal de friszure smaak echter verdwijnen ten voordele van een zoetige, typische renetsmaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk is eerder laat, vanaf einde september, maar het is aangeraden om tot diep in oktober te wachten om de eigenlijke pluk aan te vangen. Door zijn grove, stijve schil bewaart de appel goed en kan hij het ganse winterseizoen tot in de lente verbruikt worden. Schone van Boskoop is een matige dessertappel, maar hij leent zich uitstekend voor appelmoes en taarten. De vrucht heeft een hoog vitamine C-gehalte (21,1mg/100g).

Cultuureigenschappen

De boom groeit sterk tot zeer sterk. De sterk groeiende takken zijn soepel en vallen om: ze verkrijgen een horizontale tot hangende stand. Dit is voor deze takken belangrijk om vlot te kunnen dragen. Opwaartse takken zullen pas later vruchten dragen. Door deze eerder onstuimige groei duurt het nogal, voordat de volwaardige productie op gang komt. Boskoop bloeit zeer vroeg en is bijgevolg zeer vorstgevoelig; hij is zelfsteriel en een slechte bestuiver. Bestuiving kan door James Grieve, Oogstappel en eventueel Winterbanana.

Gevoeligheden

De Schone van Boskoop is doorgaans een sterke boom die veel kan verdragen. Enkel in zijn jeugd is hij als sterke groeier gevoelig voor schurft.

Synoniemen

Schöner van Boskoop, Belle de Boskoop, Reinette van Monfort, Goudrenet.

9. Joseph Musch (9)

Algemene beschrijving

Joseph Musch is een grote, brede appel (type reinette) met een donkerrode bloes op een gele achtergrond en een nogal ruw aanvoelende schil. Deze appelvariëteit is afkomstig uit het Luikse. De appel is regelmatig, rond en iets breder aan de steelzijde. De vrucht smaakt aangenaam zuurzoet met een licht aroma; het vruchtvlees is tamelijk vast en heerlijk sappig.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk dient in oktober te gebeuren. De natuurlijke bewaring is vrij goed (tot in februari). Het is een goede tafelappel, maar ook als stoofappel kan hij best gebruikt worden.

Cultuureigenschappen

De variëteit is geschikt voor zowel hoogstam als laagstam en is goed vruchtbaar. Het is een vrij zwakke groeier. Ondanks zijn robuuste kruin, wordt de boom niet hoog. De appelaar bloeit vroeg, waardoor de bloesems geen lentevorst verdragen. De productiviteit is echter matig. De appels zijn kortgesteeld. Joseph Musch is niet onderhevig aan beurtjaren. Bestuiving kan gebeuren door Président Roulin en Grenadier; de kwaliteit van het eigen stuifmeel is slecht.

Gevoeligheden

De Joseph Musch is een sterke boom die weinig gevoelig is voor witziekte; jammer genoeg is hij matig vatbaar voor kanker en schurft.

Synoniemen

Gasconne's Scarlet Seedling

10. Ossekop (10)

Algemene beschrijving

Ossekop is een Belgische variëteit (uit de streek rond Herve). Het is een zeer grote, platronde, licht conisch naar boven toelopende vrucht. Meestal is de appel breder dan hoog en zeer regelmatig van vorm. De schil is glad, half blinkend, groengeel en wasachtig bij rijpheid; aan de zonkant is de schil karmijnrood of gestreept; mogelijks heeft de schil ook grijze vlekjes. Het vruchtvlees is wit met een groene doorschijn en vast. De vrucht smaakt mild zuur, is matig sappig tot tamelijk droog en heeft weinig aroma.

Rijpheidstijdstip en verbruik

Ossekop wordt reeds in september geplukt als compoteappel; als hij in oktober geplukt wordt, dan kan hij ook dienen als koelhuisbewaring. De appel bewaart van nature vrij goed en kan tot in februari verbruikt worden. Ossekop is een vrij goede dessertappel, maar leent zich beter als keukenappel.

Cultuureigenschappen

De boom is een sterke groeier en heeft een grote, opengespreide kruin met neerhangende takken. Ossekop is heel geschikt voor de boomgaardcultuur, omdat hij ook in minder gunstige omstandigheden goede resultaten geeft en omwille van zijn grote kruin. Het bloeitijdstip is betrekkelijk laat, waardoor hij weinig of geen last heeft van vorstschade. De productie komt slechts traag op gang en hij heeft het nadeel dat hij onderhevig is aan beurtjaren. De kwaliteit van het eigen stuifmeel is matig goed; bevruchting kan gebeuren door Sterappel en Zoete Kroon.

Gevoeligheden

Ossekop heeft van nature een bevredigende weerstand tegen ziekten en insecten; voor kanker en meeldauw is hij echter matig gevoelig.

Synoniemen

Belle Fleur à Large Mouche, Rabaëlle, Balleau, Lancashire, Rambour d'Hiver.

11. Winterbanana (11)

Algemene beschrijving

Vrij grote vrucht, met een effen, dikke schil. De appel heeft een bolronde, regelmatige vorm, is eerder plat en soms licht conisch. Hij heeft een volgele kleur met een rode blos, en verspreid een aantal grijsbruine vlekjes, die aan roest doen denken. Over de meeste vruchten loopt een ietwat omhooggestulpte lijn van het kroontje naar de steel. Het vruchtvlees is witgeel, vrij vast, sappig, met een weinig uitgesproken, eerder zoete smaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk situeert zich in oktober. Zoals de naam laat vermoeden, bewaart de appel goed tot diep in de winter. De vrucht zal wel stilaan verschrompelen, zonder echter veel aan kwaliteit te verliezen. Winterbanana is een zeer goede dessertappel, maar leent zich ook voor diverse andere toepassingen. De vrucht heeft een hoog vitamine C-gehalte (19,8mg/100g). Voor particulieren is de Winterbanana een echte aanrader.

Cultuureigenschappen

De boom groeit sterk en breed uit, wat als volwassen boom resulteert in een bolvorm. De productie komt slechts traag op gang, maar daarna draagt hij zeer regelmatig. Het is een betrekkelijk late bloeier; de kwaliteit van het eigen stuifmeel is goed. Winterbanana is zelffertil, maar kan ook bestoven worden door James Grieve.

Gevoeligheden

Winterbanana is matig gevoelig voor schurft en aantasting door Zaagwesp, maar daarmee is dan ook alles gezegd.

Perenbomen
Pyrus communis

1. Beurré Hardy (12)

Algemene beschrijving

Beurré Hardy is net als zoveel perenrassen afkomstig uit Frankrijk. Het is een dikbuikige, tolvormige, hobbelige peer, met een buikje dat steeds dikker is aan een kant. De schil is dik, ruw, groengrijs tot donkergeel bij rijpheid en lichtbruin gestippeld. Het vruchtvlies is wit, zeer fijn, sappig en zeer smeltend, met enkel rond het klokhuis enkele steenvruchtjes.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk vangt aan vanaf half september; wanneer men rond dat tijdstip de peren oogst, kan men ze vrijwel een maand bewaren. Bij latere pluk neemt de bewaring fel af. Beurré Hardy is een zeer goede dessertpeer.

Cultuureigenschappen

De boom is een uitgesproken kopgroeier; het is een dermate sterke groeier, dat snoeien hem dient in toom te houden of dat men de takken dient om te buigen. De natuurlijke vorm is dan ook een hoge, smalle boom die onderaan nauwelijks breder is dan boven. De sterke groei kracht zorgt ervoor dat de boom slechts laat produceert. Vanaf dan draagt hij wel zeer regelmatig. Het is een vrij late bloeier, zodat hij minder gevoelig is voor lentenachtvorst. Bestuiving is mogelijk met Conférence, Doyenné du Comice, Clapp's Favourite en Williams Bon Chrétien; de kwaliteit van het eigen stuifmeel is goed en de variëteit wordt bijgevolg veel gebruikt om andere soorten te bestuiven.

Gevoeligheden

Beurré Hardy is matig gevoelig voor loodglans en zeer gevoelig voor schurft. Beurré Hardy is zeer sterk bestand tegen bacterievuur.

Synoniemen

Poire Hardy, Beurré Gellerts, Gellerts Butterbirne.

2. Clapp's Favourite (13)

Algemene beschrijving

Clapp's Favourite is een Amerikaanse variëteit. Het is een middelmatig dikke, eivormige peer met een verlenging naar de steel toe. De schil is effen, dun, groengeel tot karmijnrood aan de zonkant, met rosrode stippels. Het vruchtvlees is wit, fijn, sappig, met een aangenaam zoete smaak. Rond het klokhuis bevinden zich een aantal pitjes.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk situeert zich rond half augustus; deze mag zeker niet uitgesteld worden, of de vruchten worden rot aan de boom. Het rot situeert zich vooral aan de binnenzijde en is dus moeilijk opspoorbaar. Ook al gebeurt de pluk tijdig, toch kent de soort een zeer geringe bewaarbaarheid: binnen de week moeten de vruchten verwerkt zijn. Een voordeel is dan weer dat ze als een van de eerste van alle peren rijp zijn. Clapp's Favourite is een vrij goede dessertpeer.

Cultuureigenschappen

De boom heeft geen mooie piramidale vorm: de uiteinden van de takken krommen zich naar alle windstreken. Het is een vrij trage groeier, waarbij het vruchthout veel bloemknoppen bevat. Clapp's Favourite houdt niet van wind; de vruchten vallen namelijk makkelijk van de boom. De soort produceert laat maar dan zeer regelmatig. De boom bloeit laat in het voorjaar en is vrijwel met alle variëteiten te combineren voor de bestuiving. De kwaliteit van het eigen stuifmeel is goed.

Gevoeligheden

Clapp's Favourite weert moeiteloos ziekten en insecten. Enkel voor schurft en perenvuur kan hij wat gevoelig zijn.

Synoniemen

Favorite de Clapp, Clapp's Liebling.

3. Comtesse de Paris (14)

Algemene beschrijving

Middelmatig dikke, langwerpige peer, met een licht ruwe schil. De peer kleurt groen tot geel (bij rijpheid) met bruine spikkels. De vruchtkleur is nogal bedrieglijk, omdat ze ondanks een rijp uiterlijk toch nog wisselend van smaak kan zijn. Het vruchtvlees is groenig wit, eerder fijn en sappig; normaal smaakt ze aangenaam zoet, zonder speciaal aroma.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De peer dient zo laat mogelijk geplukt te worden, ten vroegste vanaf half oktober. Een slechtere smaak is waarschijnlijk te wijten aan een te vroege pluk of uitgesproken koele en zonloze jaren. De peer bewaart wel zeer goed, tot diep in de winter. Comtesse de Paris leent zich goed als dessertpeer.

Cultuureigenschappen

De boom is een eerder zwakke groeier, geschikt voor zowel hoog- als halfstam. Dit ras stelt weinig eisen aan de bodem en aan de standplaats. Het duurt een hele tijd alvorens men een volwaardige boom heeft. De soort produceert echter wel vrij snel veel vruchten, waardoor het aangeraden is om zelfs bij hoogstam te dunnen. Het is een vroege bloeier en de kwaliteit van het eigen stuifmeel is middelmatig goed. Bestuiving kan gebeuren door Beurré Hardy.

Gevoeligheden

Comtesse de Paris is een sterke soort met een hoge weerstand aan ziekten en plagen.

Synoniemen

Gräfin von Paris.

4. *Conférence* (15)

Algemene beschrijving

De *Conférence* is afkomstig uit Groot-Brittannië. Het is een middelmatig dikke, langwerpige peer, met een dunne, effen schil. *Conférence* heeft de typische peervorm. De vrucht heeft een geelgroene tot geelbruine kleur bij rijpheid, met ruwe, roeste vlekken. Het vruchtvlees is wit tot zalmkleurig, zacht, sappig, smeltend en heeft een zeer fijne structuur.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk vangt aan medio september. Om voldoende dikke vruchten te geven, dient de opbrengst gedund te worden. De natuurlijke bewaring is niet zo goed; de vruchten worden al snel beursziek. *Conférence* is een zeer goede dessertpeer.

Cultuureigenschappen

De boom is een middelmatige groeier, die enkel voldoende vocht en een voedzame grond vereist. De volwassen boom heeft een piramidale vorm. Hij produceert goed, vrij snel en regelmatig. Hij bloeit laat, waardoor hij geen hinder ondervindt van lentevorst, en bezit zeer goed stuifmeel. Bevruchting kan gebeuren door Doyenné du Comice, Légipont, Clapp's Favourite en Beurré Hardy. Daarnaast vertoont deze variëteit de neiging tot parthenocarpie: na de bloei produceert de boom zonder enige vorm van bevruchting zaadloze, langwerpige vruchten.

Gevoeligheden

Doorgaans is *Conférence* een sterke boom met een goede weerstand tegen schurft, perenvuur e.a. Enkel voor kanker is hij nogal gevoelig. Ook droge gronden liggen hem niet.

Synoniemen

Fondante de Charneux.

5. Doyenné du Comice (16)

Algemene beschrijving

Vrij dikke, van oorsprong Franse, peer met een wisselvallige vorm, gaande van regelmatig dikbuikig, tolvormig of rond tolvormig tot tonvormig. De schil is tamelijk dik, effen, groen tot strogeel bij rijpheid, met grijsachtige stippeltjes. Aan de zonkant kan een roderoze blos aanwezig zijn: het vruchtvlees is wit, fijn, zeer smeltend en sappig. Doyenné du Comice wordt beschouwd als de koninginnenpeer: haar smaak is uitmuntend, sterk zoet, met een zeer fijn aroma. In rijpe toestand is ze echter enkel met mes en vork te eten. De peer bevat zelden steenvruchtjes.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk situeert zich in de tweede helft van september. De soort kent een goede natuurlijke bewaring en boet vrijwel niets in aan kwaliteit. Doyenné du Comice is onovertroffen als dessertpeer en alleen al daarom is zij vrijwel de meest voorkomende soort te lande. Bovendien heeft zij een grote handelswaarde en een zeer hoog vitamine C-gehalte (15,4mg/100g).

Cultuureigenschappen

Doyenné du Comice is geen gemakkelijke klant voor de liefhebber. De boom is een uitgesproken kopgroeier met een sterke groeikracht. Bijgevolg laat de productie een tijdje op zich wachten. Het is een zeer late bloeier. De eerste jaren is de opbrengst nog onregelmatig om dan stilaan gelijkmatiger te worden. Het is een late bloeier met goed stuifmeel. Bevruchting kan gebeuren met Williams Bon Chrétien, Conférence, Clapp's Favourite, Légipont, Beurré Hardy en Jeanne d'Arc.

Gevoeligheden

Zolang de boom sterk groeiende éénjarige scheuten produceert, is er gevaar voor bacterievuur. Eenmaal de boom is uitgegroeid, bestaat er vrijwel niets meer dat zijn gezondheid kan verstoren.

Synoniemen

Vereins Dechantsbirne.

6. Dubbel Flip (17)

Algemene beschrijving

Dikke, ei- of tonvormige, licht hobbelige peer, van Belgische origine, met een tamelijk dunne schil. De peer is grasgroen en kleurt botergeel (bij rijpheid), met kleine, bruine stippeltjes. Aan de zonkant kan een rode blos optreden. Het vruchtvlees is wit, nogal grof, zeer sappig, en aangenaam zoet.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk situeert zich midden september, waarna de peer nog een maand te bewaren is. Dubbel Flip is een goede dessertpeer, maar een nog betere keukenpeer.

Cultuureigenschappen

De boom is nogal kopgroeiend en bezit een sterke groeikracht. De takken vertonen nogal vreemde kronkels en groeien meestal daarheen, waar men het niet wenst. Enkel de afhangende vruchttakken zijn vruchtbaar, zodat afbuigen van takken gewenst is. Het is doorgaans een vrij vroege bloeier en de algemene vruchtbaarheid treedt pas laat in. De boom bezit slecht stuifmeel en is dus niet geschikt als bestuiver van andere variëteiten. Bestuiving kan gebeuren met Beurré Hardy of Conférence.

Gevoeligheden

Dubbel Flip is doorgaans een gezonde boom, hoewel hij tamelijk onderhevig is aan schurft.

Synoniemen

Beurré de Mérode, Doyenné de Mérode, Philippe Double, Doyenné Boussoch, Doppelte Phillip(sbirne), Filip.

7. Jeanne d'Arc (18)

Algemene beschrijving

Middelmatig dikke, stompe, licht hobbelige peer, afkomstig uit Frankrijk; ze doet wat denken aan Beurré Hardy. De schil is effen, enigszins ruw, groen tot citroengeel (bij rijpheid), met grijze stippels. Het vruchtvlees is wit, fijn, licht korrelig, smeltend en zeer sappig; ze smaakt aangenaam zoet en is licht geparfumeerd. Rond het klokhuis bevinden zich een aantal steenvruchtjes.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk situeert zich in de tweede helft van oktober, waarna de vruchten snel (binnen de maand) verwerkt dienen te worden. De bewaring is slechts matig; geplukte vruchten worden snel buikrot. Het is wel een nadeel dat de vruchten snel vallen, zodra ze enig gewicht krijgen. Jeanne d' Arc is een zeer goede dessertpeer.

Cultuureigenschappen

De boom heeft een normale piramidale vorm en een middelmatige groei. De kopgroei is iets meer uitgesproken dan bij andere soorten. Hij bloeit in het middenseizoen, is heel vruchtbaar, maar bezit slecht stuifmeel. Bestuiving kan gebeuren met Doyenné du Comice.

Gevoeligheden

Dit ras biedt goed weerstand tegen ziekten en plagen; enkel schurft laat hem niet onberoerd.

8. Jefkespeer (19)

Algemene beschrijving

Jefkespeer is een eerder kleine, dikke, tolvormige, enigszins verlengde peer, met een licht ruwe, bruinrode tot bruine schil. Het vruchtvlees is wit, fijn, zeer sappig, met een aangenaam zoete, licht gearomatiseerde smaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan vanaf half september. De natuurlijke bewaring is niet goed, slechts enkele weken zonder kwaliteitsverlies. Jefkespeer is een goede dessertpeer.

Cultuureigenschappen

Jefkespeer wordt nog vrij veel geteeld ten zuiden van Brussel. De boom is een sterke groeier en vertoont de normale, piramidale vorm. Opvallend is zijn sterke windresistentie. Hij bloeit in het middenseizoen en heeft goed stuifmeel. Bevruchting kan gebeuren met Clapp's Favourite, Beurré Hardy en Doyenné du Comice. Jefkespeer heeft een goede vruchtbaarheid en draagt regelmatig.

Gevoeligheden

Jefkespeer is algemeen bekend als een sterke boom met een hoog weerstandsvermogen.

Synoniemen

Beurré Chaboceau.

10. Calebasse à la Reine (21)

Algemene beschrijving

Het is een kleine tot middelmatige calebassevormige vrucht, van Belgische oorsprong, met een geelbruine kleur en grijze stipjes. De peer is langgerokken, tamelijk groot. Het vruchtvlees is wit, halfzacht en zeer sappig. De peer heeft een heel zoete smaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk dient reeds in september te geschieden. De natuurlijke bewaring is echter zeer slecht: de peren worden snel beurs, waardoor nogal veel vruchten verloren gaan. De wijnpeer is een heel goede keukenpeer, maar ook een kortstondig goede dessertpeer.

Cultuureigenschappen

De boom is een sterke groeier. Het is een late bloeier, een vruchtbaar ras en levert reeds vroeg veel vruchten. De kwaliteit van het eigen stuifmeel is goed. Deze variëteit is reeds lang zeer gewaardeerd in het Oosten van Henegouwen.

Gevoeligheden

Calebasse à la Reine heeft voldoende weerstand tegen de meeste belagers; hij is wel matig gevoelig aan schurft en is vlug buikziek.

Synoniemen

Wijnpeer

11. William's Bon Chrétien (22)

Algemene beschrijving

Middelmatig dikke, ei- tot tolvormige peer. Dikwijls vertoont de vrucht afwijkingen in de vorm van bulten en hobbels. De schil is effen, donkergroen tot goudgeel bij rijpheid, met rosse stippels en geelbruine strepen. Het vruchtvlies is wit, fijnsmevend, matig sappig, met een zoete, sterk gearomatiseerde smaak.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt eind augustus, waarna de peren best zo snel mogelijk verbruikt worden; de natuurlijke bewaring is immers zeer gering, omdat de peer snel beursziek wordt. William's Bon Chrétien is een zeer goede dessertpeer, met een behoorlijk hoog vitamine C-gehalte (13,6mg/100g). De soort wordt zeer gewaardeerd voor het inblikken en verduurzamen in bokalen.

Cultuureigenschappen

De boom groeit regelmatig en gemakkelijk; de normale vorm is uitgesproken piramidaal. De boom bloeit laat (waardoor hij geen last heeft van lentevorst) en heeft heel goed stuifmeel, waardoor hij uitermate geschikt is als bestuiver van alle andere variëteiten. Bestuiving kan gebeuren door Conférence, Doyenné du Comice of Clapp's Favourite. De boom heeft een goede vruchtbaarheid en draagt elk jaar zeer regelmatig.

Gevoeligheden

William's Bon Chrétien is doorgaans een gezonde boom met een goed weerstandsvermogen.

Synoniemen

Bartlett, Bartlett de Boston, William's, Bon Chrétien William, William's Christbirne, Stair's Pear.

Pruimenbomen

Prunus domestica

1. Anna Späth (23)

Algemene beschrijving

Grote, ronde tot ovale pruim met een blauwrood tot violet, dun vel. Het vruchtvlees is groengeel, vast en sappig, met een losse steen.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt in september, wat voor een pruim vrij laat is. Indien tijdig geplukt, kan men de vruchten gedurende een week goed bewaren. Anna Späth is een goede dessertpruim en leent zich ook voor verwerking tot jam.

Cultuureigenschappen

De boom is een sterke, opgerichte groeier, die later breed openvalt. Te sterk opgerichte takken moeten echter tijdig verwijderd worden. De boom levert goed stuifmeel voor vele rassen en heeft een hoge, regelmatige vruchtbaarheid. Bestuiving kan gebeuren door Reine Claude d'Althann en Queen Victoria.

Gevoeligheden

Anna Späth kent geen specifieke gevoeligheden. De vruchten neigen wel tot barsten bij veel regen. Zoals alle pruimenvariëteiten zijn de bloesems gevoelig voor vorst.

2. Bleue de Belgique (24)

Algemene beschrijving

Mooie ronde, dikke pruim, met een dun, helblauw vel. De vrucht doet denken aan de bakpruim of Double Altesse (Dubbele bakpruim). De pruim is eerder lang en wordt door een diepe groef in twee helften gedeeld. Het vruchtvlees is geelgroen en zeer smakelijk.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt in de tweede helft van augustus. De natuurlijke bewaring reikt tot ongeveer 5 dagen na de pluk. Bleue de Belgique is een goede dessertpruim en leent zich ook voor diverse bereidingen.

Cultuureigenschappen

De boom groeit sterk en gaat zeer hoog. De takken gaan steil omhoog, met daarop afhangend vruchthout. De boom is goed en snel productief, met niet zelden een productie van ca. 50 kg per boom. De vruchtbaarheid is bijgevolg zeer goed; goede bestuivers zijn Reine Claude d' Althann en Queen Victoria.

Gevoeligheden

Bleue de Belgique heeft nogal wat last van Pruimenmot en is ook gevoelig voor Monilia. Zoals alle pruimenvariëteiten zijn de bloesems gevoelig voor vorst.

Synoniemen

Bleue de Perque.

3. Mirabelle de Nancy (25)

Algemene beschrijving

Klein, rond pruimpje, met een effen, dun vel. De vrucht heeft een eenvormig gele kleur met rode stippels of vlekjes langs de zonkant. Het vruchtvlees is geelachtig, fijn, zacht, met een speciaal aroma. De steen zit eerder los in de vrucht.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt einde augustus; het plukken met steel wordt dan zeer moeilijk, omdat de steel loslaat bij het rijpen. De natuurlijke bewaring is matig. Mirabelle de Nancy is een goede dessertpruim, uitstekend voor keukengebruik en nijverheidsdoeleinden (steriliseren, confijten en drogen).

Cultuureigenschappen

De boom groeit sterk en maakt zeer veel hout aan. De ganse kruin groeit dicht tot een bolvormig geheel. Lucht nog licht geraakt door de wirwar van takken en bladeren. De boom bloeit betrekkelijk laat en heeft goed stuifmeel; hij is zelffertil en bestuift bijgevolg zichzelf. De variëteit heeft een zeer goede vruchtbaarheid en draagt regelmatig.

Gevoeligheden

Mirabelle de Nancy is door zijn ongewoon kluwen aan takken en bladeren een ideale thuis voor de Rode spin. Zoals alle pruimenvariëteiten zijn de bloesems gevoelig voor vorst.

Synoniemen

Mirabelle de Metz, Metzzer Mirabelle, Gelbe Mirabelle, Mirabelle Grosse, Mirabelle Abricotée.

4. Président (26)

Algemene beschrijving

Dikke, eivormige pruim, met een effen vel. De vrucht heeft een uitgesproken blauwe kleur. Het vruchtvlees is geelachtig, zoet en vast. De pruim heeft een duidelijke, maar ondiepe groef. De steen komt gemakkelijk los van de vrucht. Président en Sultan worden dikwijls als één variëteit beschouwd. Dit is echter een onjuiste veronderstelling, aangezien er enkele, duidelijke verschillen te bemerken zijn.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt medio september. Président is één van de betere bewaarpruimen, die op een koele plaats gerust 1 week houdbaar is. In koelvakken of professionele frigo's kan de bewaarbaarheid oplopen tot 1 maand: Président is bovendien een zeer goede dessertpruim.

Cultuureigenschappen

De boom is steilopgaand, maar niet echt een sterke groeier. Hij bloeit laat en heeft een zeer goede vruchtbaarheid. Hij produceert al vrij vroeg en in grote overvloed. Bestuiving kan door Queen Victoria.

Gevoeligheden

Gezien de late bloei is hij weinig of niet gevoelig voor nachtvorst. Deze eigenschap maakt dat het een ideale variëteit is voor de particulier.

5. Queen Victoria (27)

Algemene beschrijving

Middelgrote, eivormige pruimen, met een effen, dun vel. De pruim heeft een roze tot bleekrode kleur en heeft grijze stippels over de ganse oppervlakte. Overlangs loopt een middelmatig diepe, duidelijk herkenbare groef. Het vruchtvlees is geel met een groenachtige doorschijn, middelmatig vast en zoet. De steen zit volledig los van het vruchtvlees.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt medio augustus. De natuurlijke bewaring is matig. Daags na de pluk verliezen de vruchten grotendeels hun waarde. Queen Victoria is een gekende variëteit met een eerder gewone kwaliteit als dessertvrucht. De pruim leent zich wel uitstekend voor keukengebruik en inmaken.

Cultuureigenschappen

De boom is een middelmatige groeier, maar komt al zeer snel tot hoge productie. Daardoor wordt de boom nooit ovennatig groot en gaan de takken onder de grote dracht hangen of zelfs breken. Het is dus noodzakelijk de vruchten te dunnen en de takken te stutten, om al te grote beschadigingen te vermijden. De boom bloeit al vrij vroeg en uitzonderlijk lang; de kwaliteit van het eigen stuifmeel is zeer goed en Queen Victoria kan vrijwel alle andere variëteiten bestuiven. Bovendien is de boom zelffertil en bestuift dus ook grotendeels zichzelf.

Gevoeligheden

De boom kan door de zware vruchtdracht zodanig verzwakken dat hij het volgende voorjaar een gemakkelijke prooi wordt voor *Monilia*. Zoals alle pruimenvariëteiten zijn de bloesems gevoelig voor vorst.

Synoniemen

Victoria, Reine Victoria, Victoriablomme, Dronning Victoria, Alderton, Dauphine.

6. Reine Claude d'Althann (Conducta) (28)

Algemene beschrijving

Middelgrote, ronde pruim, met een effen, enigszins hard vel. De pruim heeft een geelroze tot paarsrode kleur en een goed afgetekende groef. Het vruchtvlees is geelachtig, sappig en zeer verfrissend. De steen zit gedeeltelijk vast.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt in de tweede helft van augustus. De natuurlijke bewaring is matig. Reine Claude d'Althann heeft een zeer goede kwaliteit en behoort tot de beste dessertpruimen die we hebben. Bijgevolg hebben de vruchten ook een hoge handelswaarde.

Cultuureigenschappen

De boom is een matige groeier, sterk opgaand met lange, dunne takken. Hij draagt matig, maar zeer constant. De dragende takken verkalen snel, omdat ze enkel nog rechtdoor groeien. Ouder hout draagt nog zelden groeiknoppen. De boom bloeit eerder laat en heeft zeer goed stuifmeel. Bestuiving kan gebeuren door Bleue de Belgique, Queen Victoria, Reine Claude d'Oullins of Anna Späth.

Gevoeligheden

Reine Claude d'Althann biedt doorgaans voldoende weerstand tegen de meest voorkomende plagen. Zoals alle pruimenvariëteiten zijn de bloesems gevoelig voor vorst.

Synoniemen

Reine Claude Comte d'Althann, Comte Althann's Gage, Graf Althann Reneclode, Reine Claude Conducta, Conducta.

7. Reine Claude d'Oullins (29)

Algemene beschrijving

Vrij dikke, ronde pruim met een donzig, dun, effen vel. De pruim heeft bij rijpheid een gele kleur en een duidelijk afgetekende, diepe groef aan één zijde. Het vruchtvlees is geelgroenachtig, zacht, middelmatig vast en sappig. De steen zit licht vast aan één kant.

Rijpheidstijdstip en verbruik

Voor eigen gebruik dient de pluk medio augustus te gebeuren. Voor de handel en een goede bewaring dienen de vruchten al begin augustus geplukt te worden, wanneer ze nog volledig groen zijn. Enkel dan zullen de vruchten over voldoende hardheid en smaak voor langere bewaring beschikken. De vruchten rijpen echter nooit gelijk, zodat men bij de pluk altijd rijpe en groene exemplaren heeft. Door de pruimen te sorteren kan men ze voor verschillende verwerkingen aanwenden. Reine Claude d'Oullins is doorgaans een zeer goede dessertpruim, met een aangenaam aroma.

Cultuureigenschappen

De boom is een sterke groeier die breed uitgroeit. Reine Claude d'Oullins is een variëteit die zeer oud kan worden. De boom bloeit eerder vroeg en bezit zeer goed stuifmeel. De soort kent na een tijd een goede vruchtbaarheid en draagt regelmatig. De productie is soms zo groot, dat de draagtakken gestut moeten worden om breuk te vermijden. Bestuiving kan met Reine Claude d'Althann, Queen Victoria of met eigen stuifmeel (gedeeltelijk zelffertil).

Gevoeligheden

Als de boom op droge grond staat, op voldoende afstand van andere bomen, dan kan Reine Claude d'Oullins vrij goed weerstaan aan gelijk welke belager. Zoals alle pruimvariëteiten zijn de bloesems gevoelig voor vorst.

Synoniemen

Massot, Oullins Golden Gage, Reine Claude Précoce.

K *ersenbomen*
P *runus avium*

1. Bigarreau Napoleon (30)

Algemene beschrijving

Hartvormige tot ronde, middelgrote kers, met een blinkende, roze tot dieprode kleur. De rugzijde van de vrucht is lichtjes afgeplat. Het vruchtvlees is vast, krakend, sappig en roomkleurig rose gekleurd. Het sap is zoet, niet kleurend en heeft een aangenaam aroma. De steen is eerder breed en kleeft niet aan het vruchtvlees.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan vanaf half juli. De vruchten hebben een mooi uitzicht en een goede kwaliteit; opvallend is het hoge vitamine C-gehalte (29,7mg/100g). Zonder koeling kunnen de vruchten tot maximum zeven dagen bewaard worden. Bigarreau Napoleon is een oude variëteit, die vroeger een hoge handelswaarde en grote bekendheid genoot.

Cultuureigenschappen

De boom is een eerder sterke groeier, die zeer hoog en zeer breed kan gaan. Het uiteindelijke resultaat is een grote bolvorm met een middelmatig gevulde kruin. De boom bloeit eerder vroeg en is al snel vruchtbaar. De kwaliteit van het stuifmeel is matig. Bestuiving kan met Lindekens.

Gevoeligheden

Bigarreau Napoleon is een zeer gevoelige variëteit: hij is onderhevig aan bacteriekanker en gomziekte. Bovendien vraagt hij voor een goede ontwikkeling goede gronden. De vruchten zijn erg barstgevoelig.

Synoniemen

Lauermann, Bigarreau Lauermann, Grosse Cerise Lauermann, Grosse Prinzessinkirsche, Bigarreau Napoleon Premier, Kaiserskirsche.

2. Schneiders späte Knorpelkirsche (31)

Algemene beschrijving

Tonvormige, dikke kers, met een half blinkende, rode tot roodbruine kleur. Het vruchtvlees is vast, krakend, sappig en rood gekleurd. Het kleurend sap smaakt zoet en zeer aangenaam. De steen kleeft weinig aan het vruchtvlees.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan in de tweede helft van juli. Het is een uitstekende dessertkers, die vrij goed houdbaar is. In droge zomers is dit een van de beste kersenvariëteiten met een hoge handelswaarde.

Cultuureigenschappen

De boom is een sterke groeier met sterke, opgerichte vertakkingen. De kruin is vrij hoog en eerder piramidaal dan rond. Hij bloeit eerder laat; de boom is gedeeltelijk zelffertil, maar voor een goede vruchtzetting is stuifmeel van een andere variëteit nodig. Een goede, aanvullende bestuiver is Noordkriek.

Gevoeligheden

Schneiders is doorgaans een gezonde boom; bij gunstige weersomstandigheden behoort deze variëteit bij de sterkste rassen. Hij is wel gevoelig voor barsten.

Synoniemen

Verkeerdelijk ook wel eens Hedelfinger genoemd.

3. Lindekers (32)

Algemene beschrijving

Breedronde, lichtjes conische, dikke kers, met een blinkende, mooi rode tot bloedrode kleur. Het vruchtvlees is middelmatig vast, bleekrood tot bloedrood, lichtjes gestippeld. De vrucht smaakt aangenaam zoet, verfrissend en heeft kleurend sap. De steen zit los van het vruchtvlees bij volledige rijpheid.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk kan vanaf half juni. Het is een zeer gekende en verspreide variëteit, met een vrij hoge handelswaarde. Als vroege kers gold de soort lange tijd als standaardvariëteit.

Cultuureigenschappen

De boom is een sterke groeier met enkele zware hoofdvertakkingen. Hij bezit matig veel zijvertakkingen, enigszins neerhangend en door elkaar groeiend. De groeiwijze is doorgaans nogal opengespreid. Hij bloeit vrij vroeg en heeft goed stuifmeel. De vruchtbaarheid komt langzaam op gang, maar daarna draagt hij zeer regelmatig. Lindekers is grotendeels zelfbestuivend.

Gevoeligheden

Lindekers is doorgaans een eerder gezonde boom met een goed weerstandsvermogen.

Synoniemen

Early Rivers, Précocé Rivers, Franse Vroege, Duitse Vroege.

4. Noordkriek (33)

Algemene beschrijving

Mooie ronde, matig dikke vrucht, met een blinkende, rode tot zwarte kleur. Het vruchtvlees is vast en smaakt zuur tot zachtzuur (bij volle rijpheid). De steen zit eerder los van het vruchtvlees bij volledige rijpheid.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De pluk gebeurt in de tweede helft van juni. De variëteit gold lange tijd als standaardras voor de zure kersen (krieken). Voor onmiddellijke consumptie zijn de vruchten wegens hun zure smaak niet zo geschikt; zij lenen zich wel goed voor diverse verwerkingen: taarten, jam, inmaken in bokalen, kriekenbier, enz.

Cultuureigenschappen

De boom is een tamelijk sterke groeier, die nogal sterk openvalt. De groeiwijze is echter verschillend van die van de zoete kersen: de boom draagt enkel op éénjarig hout (hout van het jaar voordien). Het andere hout draagt geen vruchten en niet zelden ook geen bladeren. De boom draagt bijgevolg lange, kale en dunne takken, die neerwaarts gericht zijn. Na verloop van tijd zal het steeds moeilijker worden om door het kluwen de vruchten te plukken. De boom kent een regelmatige vruchtbaarheid en opbrengst en is zelffertil: hij vraagt geen kruisbestuiving en dus ook geen andere variëteit als bestuiver.

Gevoeligheden

Noordkriek is nogal gevoelig voor *Monilia* in de bloem, en gezien zijn bloeitijdstip voor nachtvorst.

Synoniemen

Morel (Rheinische Schattenmorelle), Cérise du Nord, Black Morello, Griotte Noire Tardive, Griotte du Nord.

Perzikenbomen
Prunus persica

1. Amsden

Algemene beschrijving

Middelmatig dikke, bijna ronde perzik, licht ingedrukt aan de bovenkant. De overlangse groef is duidelijk afgetekend. De vrucht heeft een matig donzige, dunne huid. De perzik kleurt paarsrood aan de zonzijde, groengeel aan de schaduwzijde. Het vruchtvlees is gelig wit, fijn, sappig en smaakt aangenaam zoet, zonder speciaal aroma. De steen kleeft gedeeltelijk aan het vruchtvlees, maar komt gemakkelijk los bij volledige rijpheid.

Rijpheidstijdstip en verbruik

Tegen zonnige muurvlakken kan men de vruchten al plukken in de eerste helft van juli; in struikvorm, losstaand, laten de vruchten iets langer op zich wachten. De plant leent zich ook voor teelt in stookkassen of onder koud glas. In dit verband kan de oogst pas plaatsvinden in de tweede helft van juni. De perzik heeft een zeer goede handelswaarde en gold lange tijd als 'koningin onder de vroege perziken'. Amsden is een uitstekende dessertperzik; de natuurlijke bewaring is echter zeer gering.

Cultuureigenschappen

De plant is een middelmatig sterke groeier en ontwikkelt zich tot een platte struik. Hij is onderhevig aan vlug verkalen van de vruchttakken. Het verwijderen van afgedragen takken en dood hout is dan ook een must. De vruchtbaarheid is goed en treedt al vroeg in. De plant is zelffertil en heeft goed stuifmeel.

Gevoeligheden

Amsden heeft een goed weerstandsvermogen tegen de meeste plagen en ziekten.

Synoniemen

Amsden June, Pêche de juin.

2. Broechemse (34)

Algemene beschrijving

Middelmatig dikke, mooi ronde perzik, met een duidelijk afgetekende overlangse groef. De vrucht heeft een dunne, matig donzige huid. De perzik kleurt rozerood aan de zonzijde, overgaand in geel aan de schaduwzijde. Het vruchtvlees is geel-wit, fijn, matig sappig en smaakt buitengewoon goed. De steen kleeft gedeeltelijk aan het vruchtvlees.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De vruchten kunnen geplukt worden in de eerste helft van augustus. De natuurlijke bewaring is zoals voor alle variëteiten eerder gering. Broechemse is een vrij goede dessertperzik.

Cultuureigenschappen

De plant kent een middelmatig sterke groei, die resulteert in een vrij brede struikvorm. Het verwijderen van dood hout is noodzakelijk. De plant is zelffertil en heeft goed stuifmeel. De productiviteit is doorgaans goed tot zeer goed.

Gevoeligheden

Broechemse heeft een goed weerstandsvermogen en is minder gevoelig aan de krulziekte.

3. Reine des Vergers (35)

Algemene beschrijving

Dikke tot zeer dikke, ovaalronde perzik, bovenaan en onderaan lichtjes ingedrukt. De overlangse groef is tamelijk diep afgetekend. De vrucht heeft een zeer donzige, middelmatig dikke huid, die bij volledige rijpheid vrij gemakkelijk van het vruchtvlees loskomt. De perzik kleurt paarsachtig donkerrood aan de zonzijde, geelgroen aan de schaduwzijde. Het vruchtvlees is groenig wit, vast, niet echt fijn, maar sappig. Rond de steenholte kleurt het vruchtvlees rood. De vrucht smaakt zoetzuur, soms iets te zuur. De vrij grote steen kleeft doorgaans niet aan het vruchtvlees.

Rijpheidstijdstip en verbruik

In losstaand verband kan men de vruchten vanaf begin september plukken. Als de perziken tijdig geplukt worden, kunnen ze gedurende een week op een koele plaats goed bewaard worden. De variëteit is sinds lang gekend en heeft gezien haar late rijpheidstijdstip weinig concurrentie. Reine des Vergers is uitsluitend als dessertperzik te gebruiken.

Cultuureigenschappen

De kleine boom heeft een sterke tot zeer sterke groeikracht en groeit vrij breed uit. Voor de gezondheid van de boom en de volgende oogsten is het noodzakelijk het afgedragen vruchthout te verwijderen. De vruchtbaarheid is goed en zeer regelmatig; door het grote boomvolume kunnen de opbrengsten overigens zeer groot zijn. De variëteit is zelffertil en vraagt dus geen extra bestuiver.

Gevoeligheden

Reine des Vergers is een sterke boom en biedt voldoende weerstand aan al zijn belagers.

Synoniemen

Monstrueuse de Doué, Orchard Queen, Königin der Obstgärten, Monstrueuse de Douai.

4. Vaes Oogst

Algemene beschrijving

Dikke, ronde vrucht met een duidelijk afgetekende overlangse groef. De perzik heeft een matig donzige, matig dikke huid. De perzik kleurt rood aan de zonzijde, geelgroen aan de schaduwzijde. Het vruchtvlees is wit, vrij fijn, matig sappig en smaakt eerder zoet, zonder speciaal aroma. De steen kleeft gedeeltelijk aan het vruchtvlees.

Rijpheidstijdstip en verbruik

De oogst kan al vanaf midden augustus. Net als alle andere variëteiten is de bewaarbaarheid eerder gering; op koele plaatsen kunnen de vruchten toch een tweetal weken zonder al te veel kwaliteitsverlies behouden worden. Vaes Oogst is een uitstekende dessertperzik.

Cultuureigenschappen

De plant heeft een eerder sterke groeikracht en ontwikkelt zich op een vrije manier in de breedte. Verwijderen van dood hout is een algemene noodzaak. De productiviteit is eerder matig. De plant is zelffertil en heeft goed stuifmeel.

Gevoeligheden

Vaes Oogst is doorgaans een sterke plant, doch onderhevig aan krulziekte.

K leinfruit

Framboos, Rubus idaeus

De framboos maakt deel uit van de rozenfamilie. De vrucht wordt al duizenden jaren verbruikt, niet alleen om haar heel aparte, aromatische smaak, maar ook om medicinale redenen. Oorspronkelijk was de Wilde framboos, waaruit de huidige cultuurvariëteiten geselecteerd zijn, een bosplant, die een groot verspreidingsgebied kende. Als cultuurplant werden frambozen vermoedelijk al vanaf de 16e eeuw in Engeland aangeplant en verbouwd. Bij de frambozen moet er onmiddellijk een onderscheid gemaakt worden tussen zomerframbozen en herfstframbozen. Het determinerend verschil wordt gemaakt door het rijpheidstijdstip van de vrucht.

Zomerframboos

De meest gekweekte frambozen kennen hun rijpheidstijdstip in volle zomer, vanaf half juni tot begin augustus, afhankelijk van de grondsoort en het ras. Ze bloeien eind mei, begin juni op wortelscheuten van het jaar daarvoor. Zowel bloemen als vruchten komen voor op scheuten die het voorgaande groeiseizoen ontstaan zijn (éénjarige twijgen). Deze frambozen worden ook 'niet-herbloeiers' genoemd. Er zijn echter enkele variëteiten die in gunstige omstandigheden nog een kleine oogst geven in het najaar, en bijgevolg bij de 'herbloeiers' behoren.

Herfstframboos
Herfstframbozen dragen op scheuten die hetzelfde seizoen nog ontstaan zijn. Ze bloeien in augustus en dragen vruchten vanaf einde augustus tot half oktober. Omdat deze categorie frambozen, afhankelijk van de snoei, ook in de daaropvolgende zomer wat vruchten kunnen geven, worden ze soms 'herbloeiers' genoemd: ze bloeien voornamelijk in de late zomer en 'herbloeien' in de lente van het volgend jaar.

Frambozen zijn zelfbestuivend en de bestuiving gebeurt door bijen en diverse andere insecten. Gezien het late bloeitijdstip (mei-juni) zijn frambozenbloesems ongevoelig voor lichtenachtvorst. Frambozenstruiken kennen een optimale productiviteit gedurende een tiental jaar; daarna daalt de opbrengst sterk. Het is dan aangeraden om een andere standplaats op te zoeken en de oudere planten te verwijderen.

De vermeerdering is heel eenvoudig: men graaft in het najaar enkele stevige, éénjarige stengels met een flink wortelgestel uit, plant deze op een andere locatie en snoeit de stengels dan terug tot op een dertigtal centimeter. Het enige nadeel bij deze methode bestaat erin dat ziekten of infecties die bij de oude aanplanting aanwezig waren, mee zullen verhuizen naar de nieuwe locatie. Zekerheid kan men alleen verkrijgen door bij een kweker nieuwe exemplaren aan te schaffen. Helaas hebben frambozen, meer dan welk ander houtig kleinfruit ook, zeer te lijden onder diverse ziekten en plagen. Aangezien de planten elk jaar nieuwe scheuten maken en de natuurlijke regeneratie bijgevolg zeer hoog is, zijn de gevolgen voor de oogst meestal minimaal. Wanneer de planten echter door een virus aangetast worden, is het verdict onherroepelijk: na de oogst moeten de struiken integraal verwijderd en verbrand worden. Nieuwe planten en een andere standplaats kunnen de kans op herbesmetting wegnemen.

Frambozen houden van een zonnige standplaats, hoewel ze gezien hun oorsprong als bosplant wel wat lichte schaduw verdragen. Aanplanting in rijen kan best gebeuren in een noord-zuidrichting, om maximaal van het zonlicht te profiteren. Bovendien zijn de lange, ranke stengels zeer windgevoelig; de planten staan dus het best beschermt tegen de hardste noorden- en westenwinden. Bij voorkeur maakt men ze vast aan twee draden in een haagsysteem (leiden). Door zijn natuurlijk verleden als bosplant verkiezen de huidige soorten nog altijd een vochtige, humusrijke ondergrond voor een kwalitatief goede en volwaardige productie. Frambozen

houden daarnaast ook van een nagenoeg neutrale grond (pH 6,5); kalkrijke ondergrond mijden ze als de pest. Naast de rijke ondergrond, vragen ze jaarlijks in het voorjaar een stevige bemesting (compost, goed verteerde stalmest) en een ruime portie humus. De planten moeten elk jaar opnieuw immers een massa nieuwe scheuten produceren.

Afhankelijk van de cultuurvariëteit kan men al frambozen oogsten van eind juni tot diep in de herfst. Bij volle rijpheid is het noodzakelijk de vruchten regelmatig te controleren en te oogsten, aangezien ze snel overrijp worden. De volledige oogstperiode duurt per ras (cultuurvariëteit) doorgaans een drietal weken. Na de pluk worden vruchten beter snel verbruikt of verwerkt, want ze bederven heel vlug; na twee dagen koelvak zakt de kwaliteit zienderogen. De mogelijkheden tot verwerking zijn dan ook zeer divers: confituur, frambozenazijn, sap, siroop,...

Er bestaan tal van diverse frambozenvariëteiten, door natuurlijke of gemanipuleerde selectie verkregen. Na een kort onderzoek raden wij de volgende soorten aan:

Zomerframboos	
<i>Tulameen (36)</i>	
Oogsttijdstip	juli, belangrijkste pluk tijdens 2e & 3e week
Plantafstand	25 tot 33 cm (drie à vier planten per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	licht vochtige, goed doorlaatbare grond; voldoende licht
Gevoeligheden	Spintmijten (spint), Frambozenkever, wind- & regenschade, zonnebrand
<i>Marwé</i>	
Oogsttijdstip	juli, belangrijkste pluk tijdens 3e & 4e week
Plantafstand	25 tot 33 cm (drie à vier planten per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	licht vochtige, goed doorlaatbare grond; voldoende licht
Gevoeligheden	spint, Frambozenkever, wind- & regenschade, zonnebrand

Herfstframboos	
<i>Golden Bliss (37) (wit)</i>	
Oogsttijdstip	tweede week augustus tot vorst
Plantafstand	25 tot 33 cm (drie à vier planten per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	spint, Frambozenkever, vruchtrot, wind- & regenschade
<i>Autumn Bliss</i>	
Oogsttijdstip	begin augustus tot vorst
Plantafstand	25 tot 33 cm (drie à vier planten per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	Spintmijten

Trosbessen

Rode en Witte bes, Ribes rubrum

De Rode en Witte aalbessen worden ook wel trosbessen genoemd, omdat de vruchten in grote trossen aan de planten hangen: De hedendaagse cultuurvariëteiten zijn ontstaan uit kruisingen en selecties van verschillende ribessoorten die inheems zijn in het grootste deel van Europa. Ze bloeien in de maand april en de oogst gebeurt grotendeels in de maand juli. Aalbessen zijn zelffertil, waardoor een enkel ras alleen al voldoende is om vruchten te dragen. Rode, en vooral Witte bessen, vragen een warme standplaats en voldoende zon. Men kan hen bijgevolg niet om het even waar uitplanten. Bij voorkeur verkiezen ze een goed gelegen, beschutte plaats, zodat lentenachtvorst hun bloesems niet te veel beschadigt. Bovendien zijn ze gevoelig voor droge standplaatsen; een goede waterhuishouding is bijgevolg essentieel. Hun oppervlakkige beworteling zorgt er immers voor dat zij dieper gelegen vochtlagen niet kunnen bereiken. Voornamelijk tijdens het uitgroeien en het rijpen van de vruchten is het noodzakelijk dat de planten voldoende vocht toegediend krijgen. Op droge gronden bestaat dan het gevaar dat de struiken hun bloemen laten vallen ('rui') of onvoldoende vruchten dragen. Anderzijds mag de standplaats niet te nat zijn, om het afsterven van de wortels te vermijden en ziekten en plagen geen ideale voedingsbodem te geven.

Aalbessen stellen niet zo grote eisen aan de bodemstructuur, al vermijden ze liever zware kleigronden. Wat betreft de zuurtegraad verkiezen aalbessen een licht zure grond (pH 5,5). Specifiek voor aalbessen is de grote behoefte aan kalium; een tekort aan dit voedingsmineraal uit zich al snel in de 'randjesziekte', het afsterven van de bladranden. Het aanbrengen van compost of goed verteerde stalmest voor het planten, en elk jaar opnieuw in het voorjaar, zal de voedingsbehoefte zeker tegemoet komen. Het extra toedienen van kalium is echter geen overbodige luxe; aalbessen zijn ware kaliumvreeters. Daarnaast is het aangewezen de grond onkruidvrij te houden. Pas wel op dat men bij het hakken en schoffelen de wortels niet beschadigt, aangezien deze ondiep in de grond zitten. Het oogstseizoen bij de aalbessen loopt, afhankelijk van het ras, van eind juni tot in augustus. Bij een te vroege pluk zijn de bessen zuur en niet smakelijk. Rijpe bessen kunnen gerust enkele weken blijven hangen zonder afvallen of al te snel rotten. Maar ook vogels weten dit; vergeet dus de vogelnetten niet. Bij aanzienlijke regenval in het oogstseizoen plukt men beter de vruchten, aangezien de bessen dan snel gaan barsten.

Een volwassen struik brengt al gauw drie tot vijf kilogram vruchten op, zodat men met enkele struiken ruimschoots voldoende heeft om in de zomerperiode elke dag verse vruchten te eten. Daarnaast zijn er diverse verwerkingsmethodes: confituur, drogen, bessenjenever,...

De ontwikkeling van cultuurvariëteiten staat niet stil. Naast een aantal algemeen bekende, klassieke rassen bestaan er al tal van nieuwe cultuurvariëteiten, zowel voor de rode als voor de witte bes; sinds geruime tijd bestaan er ook al rooskleurige bessen. Ons aanbod bestaat uit de volgende variëteiten:

Rode bes	
<i>Jonkheer van Tets</i>	
Oogstijdstip	eind juni
Plantafstanden in leivorm solitair	een plant met drie gesteltakken per meter een plant (struik) per twee meter
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	vruchtrui, bladval, regen, taksterfte, lentenachtvorst
<i>Rovada (38)</i>	
Oogstijdstip	Juli
Plantafstanden in leivorm solitair	een plant met drie gesteltakken per meter een plant (struik) per twee meter
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening, voldoende licht
Gevoeligheden	bladval, regen & barsten, taksterfte

Witte bes	
	Zitavia (39)
Oogsttijdstip	eind juni
Plantafstand in leivorm solitair	een plant met drie gesteltakken per meter een plant per twee meter
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	bladval, rui, lentenachtvorst
	Blanka
Oogsttijdstip	juli
Plantafstand in leivorm solitair	een plant met drie gesteltakken per meter een plant per twee meter
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	matig gevoelig voor bladval regen- en barstgevoelig

Zwarte bes, Ribes nigrum

Zwarte bessen zijn in verbruik en in aanplanting minder succesvol dan de andere bessensoorten, hoewel ze best smakelijk zijn. De enige stamouder, de wilde Zwarte bes, komt vrij algemeen in Centraal- en Oost-Europa tot in Azië voor. In onze streken is deze wilde soort waarschijnlijk niet inheems, maar verschijnt hier reeds in de middeleeuwen, in eerste instantie als kleurstof voor bleke wijnen en later pas als dessertvrucht. Sinds de 18e eeuw werden diverse kruisingen en selecties uitgevoerd om de oorspronkelijk zure en wrange vrucht smakelijker en de planten resistenter te maken tegen ziekten en infecties. Dit is uiteindelijk zeer goed gelukt, omdat zwarte bessen, meer dan welke andere soort kleinfruit ook, zeer goed weerwerk bieden tegen welke belager ook.

Zwarte bessen zijn ook trosbessen; ze bloeien in de maand april en de oogst kan vanaf medio juli. De meeste variëteiten zijn zelffertil, maar kruisbestuiving via insecten komt de kwaliteit en kwantiteit van de vruchten enkel ten goede. Het is dus aangewezen meerdere terzelfder tijd bloeiende rassen te combineren in de aanplanting.

Zwarte bessen vragen een open standplaats met veel lichtinval en luchtdoorstroming. In volle boomgaard gedijen deze planten dus niet; geef hen liever een plaatsje aan de rand van tuin of boomgaard. Let er wel op dat de planten toch wat beschut staan, om de bloesems te beschermen tegen al te strenge lichtenachtvorst.

Wat betreft bemesting en verzorging is de zwarte bes gemakkelijk te vergelijken met andere aalbessen. Het oogstseizoen vangt aan vanaf eind juni en loopt maximaal tot eind juli. De bessen moeten uiteraard zwart van kleur zijn, maar het is beter te wachten tot alle bessen uit de tros zwart zijn om de pluk te beginnen. Hoe langer de vruchten rijpen aan de struik, des te fijner de smaak. Een volwassen struik geeft gemakkelijk een opbrengst van 3 tot 5 kg.

Aangezien de bessen slechts een geringe bewaarbaarheid hebben, is het aangeraden de vruchten snel te verwerken. Er zijn dan ook diverse mogelijkheden: confituur, drogen, jenever,... Zwarte bessen zijn natuurlijk vooral bekend als grondstof voor de aanmaak van cassis, hoewel ze thans meer en meer geprezen worden als leverancier van vitamines en mineralen; zwarte bessen bezitten immers een uitzonderlijk hoog vitamine C-gehalte.

Volgende cultuurvariëteiten zijn in ons aanbod opgenomen:

Zwarte bes	
<i>Tsema</i>	
Oogsttijdstip	begin juli
Plantafstand (struik)	1 m (een plant per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	bladval, meeldauw, lentenachtvorst, Bladgalmug, Rondknopmijt
<i>Black Reward (40)</i>	
Oogsttijdstip	midden-eind juli
Plantafstand (struik)	1 m (een plant per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; voldoende licht
Gevoeligheden	witziekte (Amerikaanse kruisbessenmeeldauw), Bladgalmug, Rondknopmijt

K kruisbes, *R* ibes uva-crispa

Kruisbessen of stekelbessen zijn heel wat groter dan andere bessensoorten. Bovendien hangen ze niet in trossen. En zijn ze doorgaans aangenamer van smaak. De wilde vorm, *Ribes grossularia*, komt in delen van Europa voor, maar ook in het noorden van Afrika. Kruisbessen worden al zeer lang als soort gecultiveerd; er bestaan reeds getuigenschriften van kruisbessen uit de vroege middeleeuwen. Hoewel ze allemaal van dezelfde stamouder afstammen, bestaan er al eeuwen, door natuurlijke en gemanipuleerde selectie, honderden verschillende variëteiten, van elkaar te onderscheiden in vruchtkleur en -grootte, beharing, resistentie, enz. Het oorspronkelijk uitgebreide gamma aan soorten is thans gestagneerd en zelfs wat teruggedrongen. Toch is de keus aan cultuurvariëteiten nog zeer uitgebreid, meer dan bij andere houtige kleinfruitsoorten. Kruisbessen bloeien in de maand april en de oogst kan vanaf begin juli tot pakweg begin augustus. Let bij het plukken en het snoeien wel op de verraderlijke stekels: Kruisbessen zijn zoals andere bessensoorten zelffertil, hoewel kruisbestuiving ook gebeurt.

Kruisbessen stellen doorgaans geen al te grote eisen aan ondergrond en standplaats, in ieder geval minder dan andere kleinfruitsoorten. Toch verkiezen ze een beschutte plek in halfschaduw boven een standplaats in open zon. Kruisbessen lenen zich dus beter dan bijvoorbeeld Rode of Zwarte bessen voor aanplanting tussen fruitbomen, hoewel dit geen absolute noodzaak is. Bovendien zal een goed beschutte standplaats de bloesems beschermen tegen nachtvorst in het voorjaar en de vruchttakken tegen storm en rukwinden in het rijpingsseizoen. Onder het zware gewicht van de vruchten breken de takken bij storm of onweer namelijk gemakkelijk af. Er is wel een keerzijde aan de medaille: als de standplaats te beschut is (onder bomen of andere struiken), is het gevaar voor aantasting door Amerikaanse kruisbessenmeeldauw wel veel groter. De waarheid bevindt zich zoals in vele gevallen tussenin. Een ideale ondergrond is een losgemaakte, vochthoudende en iets zurige bodem, hoewel via het toedienen van compost en ander organisch materiaal heel wat goed te maken valt. Daarnaast is het noodzakelijk de bodem onkruidvrij te houden. Let bij het hakken en schoffelen wel op de ondiepe wortelstructuur van de planten; de fijne worteltjes zijn snel beschadigd. Het oogstseizoen vangt aan begin juli en gaat tot begin augustus, afhankelijk van de variëteit. Toch kunnen de vruchten al in juni in onrijpe toestand geplukt worden. In dat geval zijn ze nog zurig van smaak, maar zeer geschikt voor de aanmaak van taarten en confituur. Als de bessen mals aanvoelen, zijn ze rijp. Kruisbessen rijpen echter niet gelijktijdig af; men zal tijdens het oogstseizoen de planten regelmatig moeten controleren en de pluk spreiden. Een volwassen struik brengt doorgaans tot 4 kg vruchten op. Zoals andere bessensoorten is de bewaarbaarheid echter gering; snel verbruik of snelle verwerking is aangewezen.

Volgende variëteiten zijn in ons aanbod opgenomen:

Kruisbessen	
	<i>Pax (rood)</i>
Oogsttijdstip	begin juli
Plantafstand (struik)	1 m (een plant per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; halfschaduw
Gevoeligheden	tolerant tegen witziekte (Amerikaanse kruisbessenmeeldauw), matig gevoelig voor bladval
	<i>White smith (41) (witgroen)</i>
Oogsttijdstip	midden tot eind juli
Plantafstand (struik)	1 m (een plant per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; halfschaduw
Gevoeligheden	bladval en witziekte (Amerikaanse kruisbessenmeeldauw)
	<i>Winham's Industry (rood)</i>
Oogsttijdstip	begin juli
Plantafstand (struik)	1 m (een plant per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; halfschaduw
Gevoeligheden	bladval en witziekte (Amerikaanse kruisbessenmeeldauw)

B raambes, *R* ubus *f*ruticosus

Bramen zijn net zoals frambozen lid van de rozenfamilie. Waar er bij de frambozen slechts één soort bestaat, zijn er bij de bramen ontelbare. Bovendien zijn de hedendaagse, gekweekte cultuurvariëteiten het resultaat van ingewikkelde kruisingen en selecties. Gemakkelijkshalve laten we alle bramen maar ressorteren onder de noemer *Rubus fruticosus*. Bramen worden sowieso minder dan andere kleinfruitsoorten gecultiveerd. De plant komt immers overvloedig in het wild voor langs bosranden, wandelpaden, hagen, enz., zodat een specifieke aanplanting overbodig lijkt.

Net zoals Zomerframbozen dragen bramen vruchten op éénjarig hout. Doorgaans zijn ze zelfbestuivend, hoewel kruisbestuiving via insecten ook mogelijk is. Bramen bloeien van juni tot augustus, zodat schade door nachtvorst onbestaande is. Sommige tuiniers planten scheuten van wilde bramen in de tuin; het is dan wel ten stelligste aangewezen de planten goed in toom te houden, of ze overwoekeren al gauw het hele grondgebied. Bovendien zijn ze moeilijk handelbaar door hun scherpe stekels; de meest recente hybride soorten zijn dikwijls doornloos, wat een groot voordeel oplevert.

Bramen verkiezen een open standplaats met veel licht en zoninval, hoewel ze ook halfschaduw verdragen. Bovendien zijn ze zeer windgevoelig: zowel stengels als vruchten kunnen door felle wind ernstig beschadigd worden. Bramen kunnen op verschillende grondsoorten gekweekt worden; ideaal is een licht zure, vochthoudende, humeuze leemgrond. Het aanbrengen van compost of goed verteerde stalmest voor het planten, en elk jaar opnieuw in het voorjaar zal de voedingsbehoefte zeker tegemoet komen. Net zoals bij andere kleinfruitsoorten houdt men de bodem best onkruidvrij. Bramen kennen een vrij lange oogstperiode, gaande van eind juli tot half oktober, afhankelijk van de soort. Een vroege nachtvorst in oktober betekent wel meteen het einde van de oogst. Bramen zijn plukrijp zodra de volledige vrucht zwart gekleurd is. De vruchten zijn dan nog wel wat hard en zurig, maar reeds goed voor verwerking. Laat men de vruchten nog enkele dagen rijpen aan de plant, dan zijn ze uit de hand een ware delicatessen. Het plukken moet dan wel zeer voorzichtig gebeuren, aangezien de bessen dan zeer teer zijn. Eens geplukt zijn de vruchten maximaal een tweetal dagen bewaarbaar. Een snelle verwerking tot confituur, siroop of vruchtensap is zeker aangewezen.

In ons aanbod wordt de volgende cultuurvariëteit opgenomen:

Braambes	
	<i>Loch Ness</i> (42)
Oogsttijdstip	augustus - september
Plantafstand (leivorm)	1 m (een plant per lopende meter)
Vochtigheid en lichtbehoefte	goede vochtvoorziening; zon tot halfschaduw
Gevoeligheden	Bramengalmijt, meeldauw

Om af te ronden, vermelden we nog de twee volgende soorten: **Kweeper** (43) en **Moerbei** (44). Stricto sensu hebben deze soorten weinig of geen uitstaans met de 'traditionele' kleinfruitsoorten zoals aalbessen of kruisbessen, maar gezien de moeilijkheid om hen nader te classificeren, laten wij hen gemakkelijksshalve ressorteren onder de noemer 'houtig kleinfruit'.

K weeper, Cydonia oblonga

Kweeperen stammen oorspronkelijk uit het Nabije Oosten, en werden via Kreta en Griekenland in Europa binnengebracht; de Romeinen introduceerden de soort in onze streken. Kweeën zijn dus eigenlijk geen inheemse vruchten, hoewel ze zodapig ingeburgerd zijn, dat niemand daar nog bij stilstaat. Een kweeper kan men cultiveren als een kleine struik, of gewoon laten uitgroeien tot een volwassen, eerder kleine, bolvormige boom (tot 6 m). De soort heeft een trage groeikracht en draagt vele, korte vruchttakken. De bladeren hebben een donzige onderkant en lijken eerder op een appel- dan op een perenblad; in de herfst kleuren deze prachtig geel. Ze bloeien betrekkelijk laat, zodat ze geen last hebben van late nachtvorst. Ze zijn zelfbestuivend en hebben doorgaans een goede tot zeer goede vruchtbaarheid. De vruchten zelf zijn geel, grof, hobbelig en hebben een karakteristieke, dikke donslaag. Zoals de naam al doet vermoeden, lijken ze sterk op peren, alhoewel de vergelijking daar meteen ook ophoudt. Rauw zijn deze vruchten ongenietbaar, maar gekookt of verwerkt in gelei des te meer. De natuurlijke bewaarbaarheid is trouwens gering, zodat een snelle verwerking zich opdringt.

Kweeperen verkiezen een vochtige, warme en wat beschutte standplaats; op koude, open gronden gedijen ze niet erg goed. Bovendien houden ze van een solitaire standplaats; respecteer bijgevolg bij het aanplanten van diverse exemplaren ruime afstanden (min. 3 m). Er zijn geen grote plagen of moeilijkheden verbonden met het cultiveren van kweeën en bovendien is het onderhoud zeer miniem en eenvoudig: het beperkt zich tot het wegsnoeien van dode, zieke en elkaar kruisende takken.

Er bestaan reeds diverse cultuurvariëteiten, zodat het onmogelijk geworden is om van 'de' kweeper te spreken. De bekendste rassen totnogtoe zijn: *Portugal*, *Vranja*, *Meech's Prolific*, *Champion*, *Ispahan*, *Maliformis*, *Leskovacz*, *Ludovic*, *Matador*, *Rea's Mammoth*, *Schams* en *Van Meeuwen*.

Moerbeï, Morus nigra

Zwarte moerbeien stammen meer dan waarschijnlijk uit West-Azië. Hun bekendheid verkregen ze via de Grieken, maar voornamelijk door de Romeinen, die de teelt ervan stimuleerden ten behoeve van de zijdeproductie. Bladeren en jonge twijgjes van de Zwarte moerbeï, maar vooral van de Witte moerbeï, zijn namelijk zeer voedzaam voor zijderupsen.

Net zoals kweeperen kan men een moerbeï sterk knotten, zodat ze in struikvorm kunnen gecultiveerd worden. Wanneer men de planten de vrije loop laat, groeien ze langzaam uit tot middelgrote bomen (tot 9 m), die honderden jaren oud worden. De bladeren zijn hartvormig en duidelijk getand, soms gelobd. Moerbeien bloeien in onopvallende katjes en zijn doorgaans zelfbestuivend. De op braambessen lijkende vruchten zijn bij rijpheid zwartachtig donkerrood tot paars en vlekken bij aanraking. De vruchtjes hebben een sterk aroma en zijn zeer genietbaar; de natuurlijke bewaarbaarheid is echter zeer gering, zodat ze onmiddellijk verorberd of verwerkt dienen te worden. Invriezen is een mogelijk alternatief.

Moerbeien gedijen in elke goed ontwaterde grond op een warme, goed verlichte standplaats. Achillespees van de plant is het wortelstelsel: de jonge worteltjes zijn erg breekbaar, zodat bij het planten uiterste voorzichtigheid aangewezen is. Meestal worden de jonge planten in volle gazon of in potten geplant, zodat de vruchten redelijk schoon blijven, wanneer ze van de boom vallen. In dat geval hebben de bomen of struiken naast vruchtenproducent ook nog een waarde als sierplant in de tuin. De bomen worden niet belaagd door specifieke plagen of ziektes, op de aanvallen van vogels of kinderen na. Het onderhoud beperkt zich tot het wegsnoeien van dode en zieke takken; laat men voor de rest de boom zijn gang gaan, dan resulteert dit op termijn in een warrige en knoestige kroon. Moerbeien werden massaal aangeplant in de 17de en 18de eeuw ten behoeve van de zijdeproductie; vandaar ook dat deze plant wereldwijd zeer goed verspreid is. Het succes van de plant taande echter snel, en tot op vandaag gaat die achteruitgang door. Deze evolutie is met reden onterecht te noemen, aangezien de soort zeer aangename vruchten produceert, sierlijk oogt en eerder makkelijk is in onderhoud. Het sterke en dichte hout was destijds bovendien nog waardevol en werd gebruikt voor het betere snij- en inlegwerk.

Verklarende woordenlijst

Bestuiving: overbrengen van stuifmeelpollen van de meeldraden naar de stempel. Deze overdracht is noodzakelijk voor de vruchtzetting.

Beurtjaar: rassen die slechts om de twee jaar rijkelijk vruchten dragen, noemt men beurtjaargevoelig. De tussenjaren met geen of weinig productie zijn de beurtjaren.

Biodiversiteit: algemene verscheidenheid aan soorten en soortexemplaren binnen een welbepaald gebied.

Bloeden: verlies van sap door een snoeiwond of andere beschadiging van de plant. Bij planten die hiervoor gevoelig zijn (*Juglans regia*), kan dit leiden tot afsterven.

Cultivar: Een cultivar is een afwijkende vorm van een soort die door menselijk ingrijpen is ontstaan. Voor de vermeerdering bestaan verschillende technieken zoals enten, stekken, scheuren, afleggen enz.

Dunnen: vermindering van het aantal knoppen, bloemen, vruchten of takken, met de bedoeling de vruchtkwaliteit te verbeteren.

Feromoon: chemische stof die door dieren wordt uitgescheiden om signalen te geven en dat onder meer dient als communicatiemiddel tussen soortgenoten. Die signaalstof wordt via speciale klieren afgegeven aan de lucht, het water of een vast object (tak, steen,...). De dieren bakenen met feromonen hun territorium af, lokken individuen van de andere sexe en alarmeren daarmee soortgenoten.

Fungicide: middel om schimmels te bestrijden. Sommige, in de handel verkrijgbare producten, zijn tevens bacteriedodend.

Gesteltakken: de permanente takken van een boom of struik.

Gevleugelde vruchten: vruchten die voorzien zijn van één of meerdere lijsten of vliezige of bladachtige aanhangsels.

Griend: met wilgenhakhout begroeide strook grond langsheen een rivier.

Harttak: rechtopgroeïende en dominante stam in het midden van een boomkruin.

Herbicide: middel om onkruiden te bestrijden. Sommige herbiciden, zoals paraquat en natriumarseniet, zijn ook giftig voor vogels en zoogdieren.

Hoofdtak: deel van een tak dat de verlenging en het eindpunt vormt.

Houtwal: met kreupelhout beplante, langgestrekte ophoping van grond.

Hybride: plant ontstaan uit een kruising van twee verschillende soorten of cultivars.

Insecticide: middel ter bestrijding van insecten. Tot de bekendste behoort DDT, een chloorkoolwaterstof. Door zijn zeer slechte afbreekbaarheid hoopt DDT zich op in het milieu en de organismen (= bio-accumulatie), wat in de jaren zestig en zeventig tot massale sterfte leidde bij roofvogels en visetende vogels. Tevens werd de eischaal te dun om bebroed te worden, waardoor er nauwelijks nakomelingen kwamen. Ook in voedingsgewassen werden grote hoeveelheden chloorkoolwaterstoffen aangetroffen.

Uiteindelijk leidde dit tot een verkoops- en gebruiksverbod in West-Europa. Het goedkope DDT wordt jammer genoeg nog wel in de Derde Wereld gebruikt. Momenteel worden de chloorkoolwaterstoffen vervangen door pyrethroiden; deze zijn zeer giftig voor koudbloedige organismen, maar quasi onschadelijk voor warmbloedigen. Ze zijn ook zeer snel afbreekbaar. Een probleem is de toenemende resistentie van veel insecten, waardoor de chemische industrie altijd maar agressievere middelen moet ontwikkelen.

Juk: elk paar tegenoverstaande blaadjes van een geveerd blad.

Kruisbestuiving: overdracht van stuifmeelpollen van de ene bloem naar de stempel van een soortgelijke, andere bloem van dezelfde plant (éénhuizig) of van een andereplant (tweehuizig).

Looistoffen: plantaardige stoffen die gebruikt worden in de leerlooierij: dierenhuiden worden met deze samentrekkende stoffen (tannine, sumak, dividivi) behandeld ten behoeve van de algemene bewaarbaarheid.

Open kroon: een boomkroon zonder harttak.

Parthenocarpisch: vorming van vruchten uit het vruchtbeginsel zonder voorafgaandelijke bevruchting.

Pioniersoort: soort die als eerste een plaats koloniseert, die bestand is tegen hogere temperaturen en lagere luchtvochtigheid en die na verloop van tijd afsterft door overwoekering (schaduwvorming) van andere, latere soorten.

Resistente rassen: rassen die weerstand bieden aan ziekten en/of plagen. *Sleunen*: verwijderen van dikke takken; dit mag enkel in de rustperiode gebeuren.

Stronkopslag: stomp van een boom of heester, waaruit weer takken spruiten.

Strooiselvertering: de vertering van het organisch materiaal (bladval) door bodemorganismen onder invloed van klimatologische omstandigheden (temperatuur, wind, neerslag, zuurtegraad,...).

Uitstoeling: zijloten vormend aan de grond.

Variëteit: afwijkende vorm van een soort die spontaan in de natuur is ontstaan.

Verlengenis: deel van de tak of stam dat in één jaar gegroeid is.

Windsingel: boomaanplanting als windscherm.

Wintersnoei: insnoeien en/of verwijderen van twijgen en takken in de rustperiode.

Wortelopslag: jonge takken gegroeid uit knoppen aan de wortels van planten.

Zelfbestuiving: bestuiving waarbij geen vreemd stuifmeel nodig is voor de bevruchting (syn. *zelffertil*).

Zomersnoei: snoeien met het blad aan de boom tijdens de groeiperiode.

Interessante adressen

AMI NAL (Administratie voor Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer)
Graaf de Ferrarisgebouw
Emile Jacqmainlaan 156, bus 8
1000 Brussel
tel.: 02/553.81.20
fax: 02/553.81.05

Demonstratiebedrijf Tongeren vzw
St. Truidersteenweg 321
3700 Tongeren
tel.: 012/23.84.54
fax: 012/23.90.93

De Wielewaalvzw
Graatakker 11
2300 Turnhout
tel.: 014/47.29.50
fax: 014/43.96.51

Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal
Duboislaan 2
1560 Hoeilaart
tel.: 02/657.93.64
fax: 02/657.57.54

Fruitteeltcentrum KUL
Steenberg 36
3202 Rillaar (Aarschot)
tel.: 016/50.02.40
fax: 016/50.27.72

Instituut voor Natuurbehoud
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AMI NAL
Kliniekstfaat 25
1070 Brussel
tel.: 02/558.18.11
fax: 02/558.78.05
174

Institut Centre Régional des Ressources Génétique
Villeneuve d'Asq, Lille
Frankrijk
tel.: 0033/320.67.03.51
fax: 0033/320.67.03.37

Nationale Boomgaarden Stichting vzw
Vereniging voor pomologie en boomgaardenwerking, oude fruitvariëteiten
Postbus 49
3500 Hasselt

tel. & fax: 012/23.70.01

Nationale Proeftuin voor Groot Fruit
Fruittuinweg 1
3800 St. Truiden, Kerkom
tel.: 011/68.64.70
fax: 011/69.15.18

Natuurreservaten vzw
secretariaat Oost-Vlaanderen
Koningin Elisabethlaan 57
9000 Gent
tel.: 09/222.75.41
fax: 09/220.25.41
groene.winkel.gent@bitserv.com

Opzoekingsstation van Gorseem vzw
Informatie over ziekten en plagen
Brede Akker 3
3800 Sint Truiden
tel.: 011/68.20.19
fax: 011/67.43.18

Proefstation voor de Fruitteelt (PFW)
Brugstraat 51
4475 AN Wilhelminadorp (Goes)
Nederland
tel.: 0031/110.04.25.00

Provinciaal Instituut voor Biotechnisch Onderwijs
St. Truidersteenweg 323
3700 Tongeren
tel.: 012/39.80.40
fax: 012/39.80.50

Provinciale Pomologische Vereniging Oost-Vlaanderen p/a A. Vereecken Boonstraat 129220
Hammetel.: 052/47.74.85 fax: 052/48.11.93

Station de Phytopathologie Rue du Bordia 115030 Gembloux tel.: 0479.82.92.05 fax: 081/62.52.72

Stichting Leefmilieu vzw Kipdorp 112000 Antwerpen tel.: 03/231 64.48 fax: 03/232.63.98

leefmilieu@village.uunet.be

Stichting Omer Wattez

Kattestraat 23

9100 Oudenaarde

tel.: 055/30.96.66

fax: 055/30.96.76 SOW@debcom.be

Verbond van Tuinbouwverenigingen Tiense Vest 3000 Leuven tel.: 016/20.12.71 fax: 016/20.30.35

Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijze (VELT)
Uitbreidingsstraat 392c
2600 Berchem
tel.: 03/281.74.75
fax: 03/281.74.76

Vlaams promotiecentrum voor Agro- en visserijMarketing (VLAM)
Leuvenseplein 4
1000 Brussel
tel.: 02/510.62.50
fax: 02/510.62.49

Dankwoord

Het samenstellen van deze plantgids heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Het is een lange zoektocht geworden naar de juiste informatie en het juiste beeldmateriaal. Het meeste werk werd geleverd door onze medewerker Natuur, Paul Haustraete. Toch hebben talloze, zeer bereidwillige mensen graag hun steentje bijgedragen tot het welslagen van deze publicatie. Wij zijn dan ook een woord van dank verschuldigd aan

Ludo Royen (Nationale Boomgaardenstichting)

Jos De Clercq (Provinciaal Instituut voor Biotechnisch Onderwijs te Sint- Truiden)

Guy De Kinder (Provinciaal Instituut voor Tuinbouwonderwijs te Mechelen)

Rino De Wilde (Teeltverantwoordelijke in het KTA Tuinbouwschool te Melle)

Patrick Meesters (Demonstratiebedrijf Tongeren)

Danny Maddelein (Aminal, Afdeling Bos en Groen)

Stef De Wolf (ex medewerker Educatie bij RLVA)

Johan Cosijn, Willy Verbeke (Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal)

Jan Van den Berghe (De Wielewaal Nationaal)

Guy De Wilde, Louis Andries, Guido Tack, Geert Vanderlinden (AROHM Gent)

Hilde Wustenberghs, (Fruittesteeltcentrum KUL te Rillaar)

Viviane Lootens

Remi Surmont

Remi Cansse

Charles De Schaetzen

Andre De Bock

Eddy Raepsaet
coördinator Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen

Bibliografie

- 20ste Jaarverslag Aardbeien - Houtig Kleinfruit, Demonstratiebedrijf Tongeren, 1997.
- Bloksma, J., *Gezond fruit telen*, De Kleine Aarde, Boxtel, 1984.
- Boeijink, D.E., De Geus, M., Schalk, B., *Loofbomen, in en buiten het bos 2*, Dick Coutinho, Muiderberg, 1992.
- Bos, J., *Elseviërs vruchtbomengids*, Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1978.
- Bossier, M., et al., *Moderne plantkunde*, Van In, Lier, 1981.
- Brink, G.E., *Handboek snoeien*, Zuid-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, Weert, 1993.
- Buczacki, S., *Het sappigste kleinfruit*, Tirion, Baarn, 1995.
- Canse, R., *Snoeien*, Stichting Omer Wattez, Maarkedal, 1998.
- De Coster, J., *Courante fruitbomen en kleinfruit*, Spaarmaandboek van CERA Bank, lid van de KBC Bank & Verzekering, Lannoo, Tielt, 1992.
- Derveaux, B., *De afstand van de beplantingen*, UGA, Kortrijk-Heule, 1990.
- Hallems, A., *Plantenziekten. Bescherming van cultuurgewassen en openbaar groen*, Lint, 1993.
- Hay, R., Beckett, K.A., Hage, J., et al., *Reader's Digest Handboek Praktisch Tuinieren*, Amsterdam-Buitenveldert/Brussel, 1977.
- Heybroeck, H.M., *Behoud en ontwikkeling van het genetisch potentieel van onze bomen en struiken. Dorschkamprapport nr. 684*, IKC-NBLF/IBN-DLO, Wageningen, 1992.
- Jager, K. & Oosterbaan, A., *Aanleg van gemengde loofhoutbeplantingen*, Haarlem, 1994.
- Joyce, D., *Plant- & vormsnoei*, Terra, Warnsveld, 1993.
- Kloeg, D., et al., *Natuur & Milieu encyclopedie*, Zomer & Keuning, Ede / Antwerpen, 1991.
- Lorsheijd, F., *Het Appel- en Perenboek*, Zomer & Keuning, Ede / Antwerpen, 1992.
- Maes, B., Peeters, H., Buysse, G., *Ekologische teelt van kleinfruit*, VELT, Wommelgem, 1992.
- Petzold, H., *Appelsoorten*, Antwerpen, 1988.
- Rigaux, J., Van Cauteren, R., *De ekologische siertuin*, VELT, Wommelgem, 1992.
- Van Bogaert, H., *Bomen rondom ons*, Spaarmaandboek van CERA Bank, lid van de KBC Bank & Verzekering, Lannoo, Tielt, 1982.
- Van Cauwenberghe, E., De Keyzer, R., Dewit, P. & De Schrijver, L., *Fruitvariëteiten*, NDALTP, Brussel, 1954.
- Van Der Meijden, R., *Heukels' Flora van Nederland*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1996.
- Vandommele, H., *Pruimen voor miljoenen*, Sint-Niklaas, 1987.
- Vandommele, H., *Appelen voor miljoenen*, Sint-Niklaas, 1988.
- Voorhoeve, A.G., Hontelez, M., et al., *Bosplantsoen*, Arnhem, 1993.
- Weeda, E., Westra, R., Westra, C., Westra, T., *Nederlandse Oecologische Flora*, IVN i.s.m. VARA & VEWIN, Amsterdam, 1985.

Zwaenepoel, A., *Werk aan de berm*, Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Antwerpen,1998.

---

¹ Het cijfer cursief tussen haakjes geeft het nummer van de afbeelding weer. In een apart katern achteraan werden afbeeldingen van de meeste besproken variëteiten verzameld.

² Heybroeck, H.M., 1992. Behoud en ontwikkeling van het genetisch potentieel van onze bomen en struiken. Dorschkamrapport nr. 684, IKC-NBLF/IBN-DLO, Wageningen

³ Al deze gegevens staan accurater en vollediger uitgelegd in een handige brochure, van hand van Remi Cansse. Deze brochure is verkrijgbaar op het secretariaat van het RLVA te Ronse

⁴ De juiste adresgegevens vindt u terug onder de rubriek *Interessante adressen*.

⁵ Het *Veldwetboek, Bosdecreet & Boswetboek*, houdende de *Wet op het Natuurbehoud*, dateert van 7 oktober 1886 en is in het Staatsblad verschenen op 14 oktober 1886. De Nederlandse versie (vertaling) kwam er pas in april 1969. De wetten en verordeningen opgenomen in dit wetboek zijn nog altijd van kracht, ondanks het aloude karakter ervan. Elk gemeentebestuur moet over een exemplaar beschikken en moet het, al dan niet op aanvraag, aan zijn bevolking ter inzage voorleggen.